

1. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA

Zgodnie z wytycznymi¹ diagnoza zawarta w programie rewitalizacji (o ile nie została dokonana w innym dokumencie strategicznym lub planistycznym gminy przyjętym uchwałą rady gminy) obejmuje analizę wszystkich 5 obowiązkowych sfer (tj. sfery społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzennofunkcjonalnej oraz technicznej) dla całego obszaru gminy oraz pogłębioną diagnozę obszaru rewitalizacji.

Szczegółowa diagnoza problemów występujących na terenie gminy Komarówka Podlaska została wykonana odrębnie w ramach dokumentu „Diagnoza obszaru gminy Komarówka Podlaska delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji”; poprzedziła ona wytyczenie obszaru rewitalizacji. Dla tak wyznaczonego (a więc także zdiagnozowanego) obszaru rewitalizacji sporządza się niniejszy Lokalny Program Rewitalizacji, którego integralną częścią jest ww. diagnoza.

Wobec takiego wskazania wytycznych niniejsza diagnoza – jakkolwiek w części opiera się o ustalenia poprzednio sporządzonej diagnozy służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji – różni się od niej zasadniczo trzema parametrami:

- **jest diagnozą wyznaczonego już obszaru rewitalizacji**, a nie całej gminy (do obszaru całej gminy odwołuje się jedynie kontekstowo w tych przypadkach gdyż bez tego diagnoza samego obszaru rewitalizacji nie byłaby czytelna);
- **jest diagnozą szczegółową**, przez co rozumiemy, że musi ona wnikać w poszczególne fragmenty diagnozowanej materii na tyle głęboko i rozważać je na tyle dokładnie, aby dało się zakończyć każdy z merytorycznych fragmentów diagnozy precyzyjną konkluzją, która następnie posłuży do sformułowania jasnego celu rewitalizacji; dodatkowo większe części diagnozy mogą być podsumowywane konkluzjami ogólniejszymi, z których da się wyprowadzić bardziej generalne cele strategiczne rewitalizacji (którym z kolei byłyby podporządkowane grupy bardziej szczegółowych celów operacyjnych, przyjętych poprzednio w odpowiedzi na szczegółowe konkluzje diagnozy);
- **jest na tym etapie już nie tylko diagnozą problemów, ale i potencjałów.**

Celem niniejszej diagnozy jest szczegółowe przeanalizowanie występujących na obszarze rewitalizacji problemów oraz potencjałów, i na podstawie tej analizy, sformułowanie wniosków (konkluzji) umożliwiających wyznaczenie następnie celów rewitalizacji. Wnioski wynikające z pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji przyczynią się do właściwego doboru przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Szczególnie istotne w tym kontekście jest rozpoznanie problemów społecznych, gdyż to właśnie ich rozwiązanie stanowi istotę rewitalizacji.

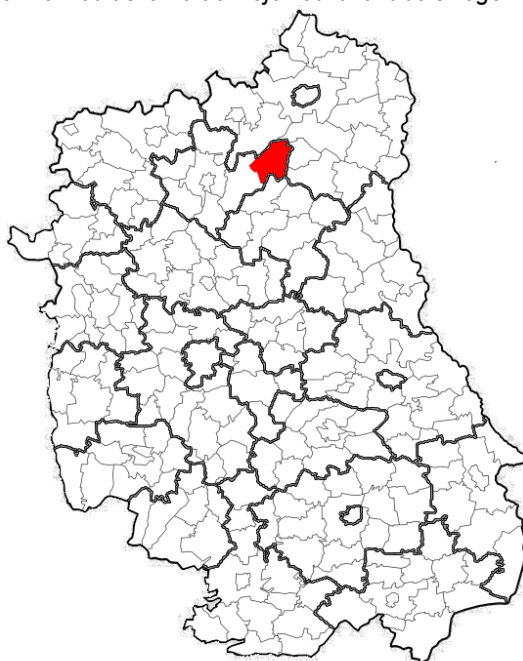
¹ „Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na latach 2014-2020” – Załącznik: *Cechy i elementy programów rewitalizacji*; podpunkt 2) punktu 5. *Minimalna zawartość (elementy) programu rewitalizacji*

1.1 ANALIZA NEGATYWNYCH ZJAWISK I CZYNNIKÓW KRYZYSOWYCH NA OBSZARZE REWITALIZACJI

W celu wyznaczenia na terenie gminy Komarówka Podlaska obszaru zdegradowanego² i zaproponowania obszaru do rewitalizacji³ przeprowadzono szczegółową diagnozę zjawisk społecznych, gospodarczych, środowiskowych technicznych i przestrzenno-funkcjonalnych przeprowadzono dla całej gminy.

Gmina Komarówka Podlaska jest jedną ze 170 gmin wiejskich znajdujących się w województwie lubelskim. Położona jest we wschodniej części powiatu radzyńskiego. Graniczy ona tylko z jedną gminą powiatu - od zachodu z gminą Wołyń, od północy z gminami Drelów i Łomazy (powiat bialski), od wschodu z gminami Rossosz i Wisznice (powiat bialski) oraz od południa z gminą Milanów (powiat parczewski).

Mapa 1 Położenie gminy Komarówka Podlaska na tle województwa lubelskiego

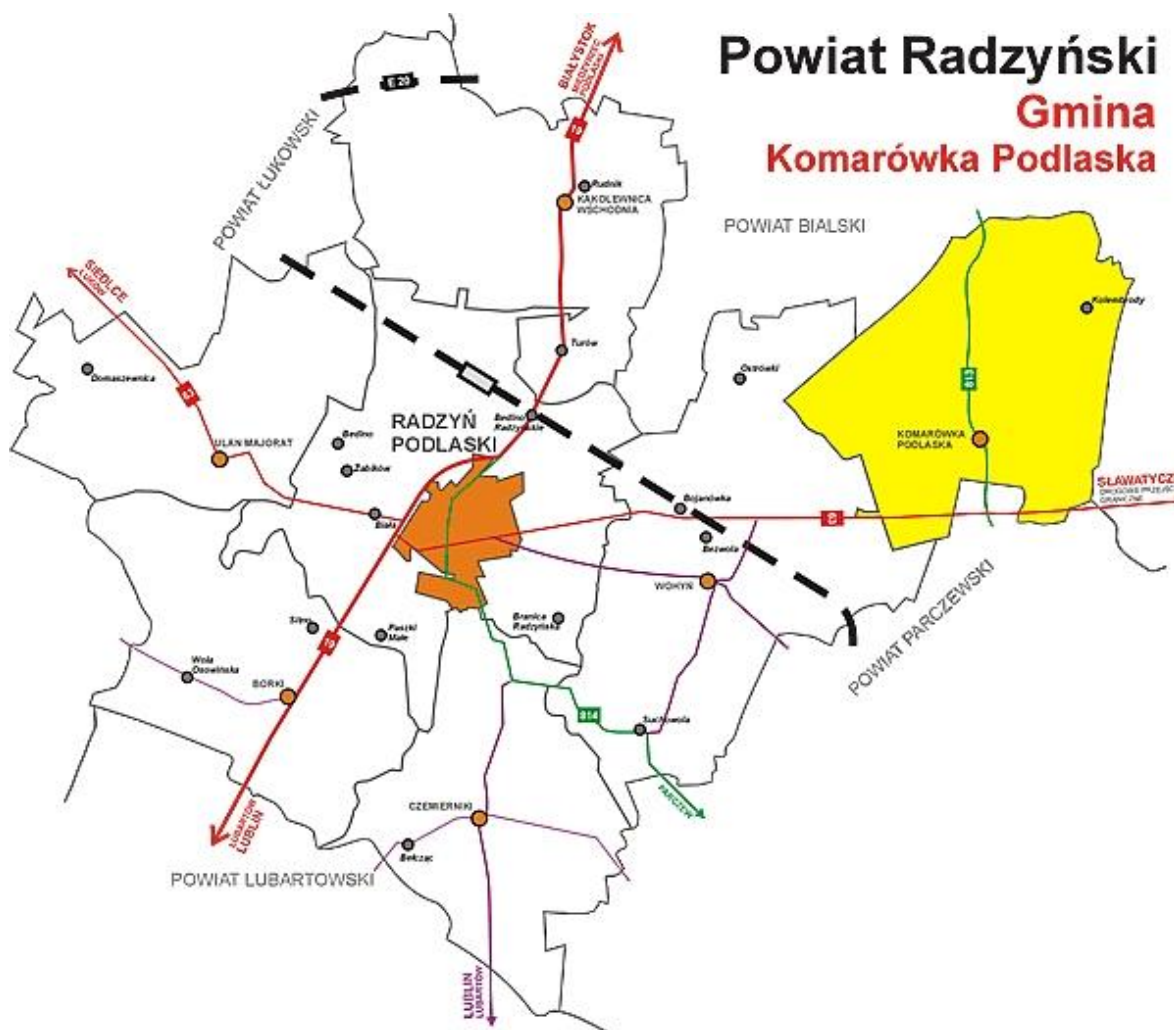
Źródło: <http://pl.wikipedia.org>

² W świetle „Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na latach 2014-2020” **obszar zdegradowany** to obszar, na którym **zidentyfikowano stan kryzysowy**, spowodowany koncentracją negatywnych **zjawisk społecznych** (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer: **gospodarczej** (w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw), **środowiskowej** (w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska), **przestrzenno-funkcjonalnej** (w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych), **technicznej** (w szczególności w zakresie degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).

³ W świetle „Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na latach 2014-2020” **obszar rewitalizacji**, obejmuje całość lub część obszaru zdegradowanego, cechującego się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, zamierza się prowadzić rewitalizację.

Gmina Komarówka Podlaska zajmuje obszar 137,56 km², co stanowi 14,25% powierzchni całego powiatu radzyńskiego oraz 0,55% powierzchni województwa lubelskiego. Powierzchnia gminy jest nieco większa niż przeciętna powierzchnia gminy wiejskiej w województwie lubelskim, która wynosi 127 km².⁴ Gmina Komarówka Podlaska jedną z 7 gmin wiejskich (Borki, Czemierniki, Kąkolewnica, Komarówka Podlaska, Radzyń Podlaski, Ulan-Majorat, Wołyń), które łącznie z 1 gminą miejską - Radzyń Podlaski, wchodzi w skład powiatu radzyńskiego.

Mapa 2 Usytuowanie gminy Komarówka Podlaska na tle powiatu radzyńskiego

Źródło: <http://www.komarowkapodlaska.pl/>

Siedzibą gminy jest miejscowość Komarówka Podlaska, oddalona o 27 km od Radzyna Podlaskiego - siedziby powiatu, 80 km od stolicy województwa lubelskiego oraz 160 km od Warszawy. Najbliżej zlokalizowanymi portami lotniczym są: port Lublin-Świdnik - 84 km oraz port Warszawa – Okęcie – 166 km. Komarówka Podlaska położona jest w odległości 45 km

⁴ „Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2014 roku” GUS

od polsko-białoruskiego przejścia w Sławatyczach oraz 62 km w Terespolu (Barwinek – 337 km, Cieszyn – 467 km).

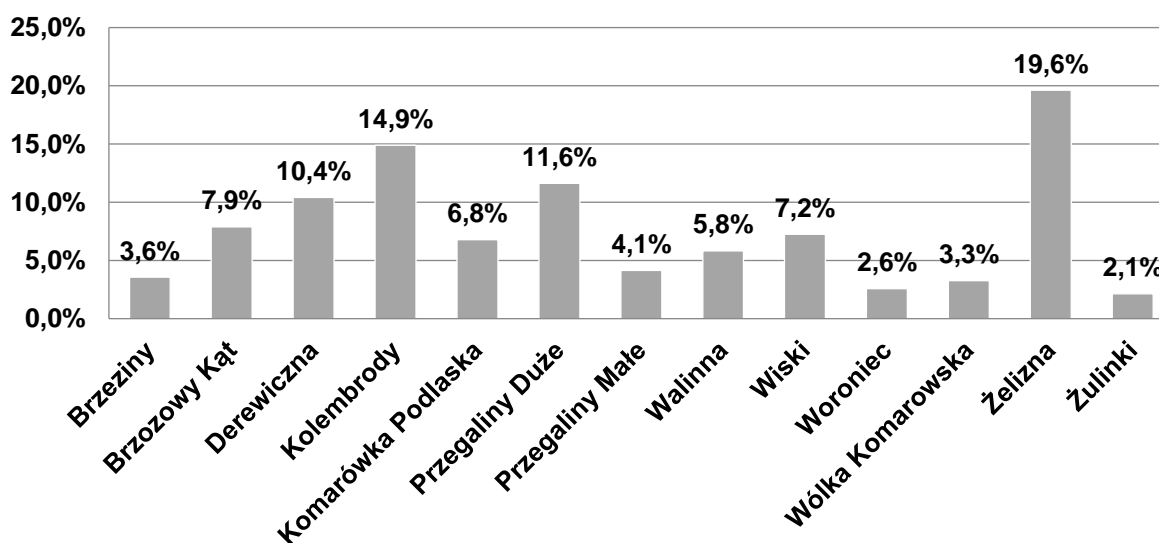
Gmina Komarówka Podlaska cechuje się dobrym dostępem do dróg tranzytowych o znaczeniu regionalnym i krajowym. Przez południową część gminy przebiega odcinek drogi krajowej nr 63 Radzyń Podlaski – Wisznice. Długość drogi w obszarze gminy wynosi 9,75 km. Do podstawowego układu dróg w gminie należy również droga wojewódzka nr 813 Parczew – Międzyrzec Podlaski o długości 10,68 km. Wewnętrzny szkielet dróg gminy stanowią drogi gminne oraz powiatowe. Łączna ich długość wynosi blisko 133 km, z czego ok. 51% stanowią drogi gminne, natomiast 49% drogi powiatowe. Podstawowy układ komunikacyjny uzupełniony jest w poszczególnych miejscowościach przez ogólnodostępne drogi lokalne i wewnętrzne (nie zaliczone do żadnej z ww. kategorii dróg), pełniące rolę dojazdową do gruntów rolnych i leśnych, obsługujące tereny zabudowy mieszkaniowej i usługowo-produkcyjnej, o łącznej

Pierwotnym układem przestrzennym gminy Komarówka Podlaska był układ jednodrożnicowy, w układach zgodnych z duktami głównych cieków i suchych dolinek okresowo niosących wodę. Komarówka jako ośrodek gminny jest miejscowością o układzie urbanistycznym małomiasteczkowym.

Sieć osadnicza gminy jest charakterystyczna dla gmin wiejskich na wschodzie kraju. Przeważają tutaj wsie – ulicówki, charakteryzujące się zwartą zabudową mieszkaniową po obu stronach. W gminie występują również miejscowości typu rzędówka, ciągnące się wzdłuż prostej drogi z luźną zabudową, często występujące tylko po jednej stronie.

Wielkość jednostek osadniczych jest bardzo zróżnicowana. Na poniższym wykresie przedstawiono udział powierzchni poszczególnych miejscowości w całkowitej powierzchni gminy.

Wykres 1 Udział poszczególnych jednostek osadniczych w całkowitej powierzchni gminy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Komarówka Podlaska

Zabudowa mieszkaniowa gminy Komarówka Podlaska ukształtowana została w oparciu o podstawową i tradycyjną funkcję gminy, jaką jest rolnictwo. Na jej obszarze dominuje budownictwo charakterystyczne dla osadnictwa wiejskiego pod względem zarówno formy, jak i funkcji - budynek mieszkalny jednorodzinny z towarzyszącą zabudową związaną z działalnością gospodarczą mieszkańców. Na terenie gminy występuje również zabudowa jednorodzinna, wielorodzinna i letniskowa (rekreacji indywidualnej). Lokalne zgrupowania osadnicze mają głównie zagrodowy charakter zabudowy, w którym zlokalizowane są ośrodki usług i miejsc pracy związanej z działalnością pozarolniczą.

1.2.1 WYZNACZENIE OBSZARU REWITALIZACJI OBJĘTEGO PROGRAMEM

Pierwszym etapem opracowania diagnozy służącej delimitacji obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji było wyznaczenie na terenie gminy Komarówka Podlaska obszarów referencyjnych, w ramach których prowadzona była analiza mająca na celu wskazanie jednostek wymagających podjęcia działań rewitalizacyjnych. Diagnoza objęła cały obszar gminy w podziale na ustalone jednostki referencyjne, a przeprowadzona została w oparciu o obiektywne i weryfikowalne mierniki oraz metody badawcze dostosowane do lokalnych uwarunkowań.

Wyznaczając granice poszczególnych jednostek referencyjnych kierowano się „Zasadami delimitacji obszarów rewitalizacji i definiowania programów rewitalizacji na terenach wiejskich województwa lubelskiego”. Zgodnie z ww. wytycznymi jako jednostkę referencyjną zastosowano sołectwo. Sołectwa, będące jednostkami pomocniczymi gminy, w sposób najbardziej adekwatny odzwierciedlają podział terytorialny gminy wynikający z uwarunkowań historycznych, przestrzennych i społecznych. Od strony praktycznej uzasadnieniem dla takiej metodologii był również fakt, iż zbieranie danych na potrzeby gminnych statystyk od lat opiera się właśnie na podziale na jednostki pomocnicze.

Diagnozę gminy Komarówka Podlaska przeprowadzono w oparciu o analizę problemów w sferze społecznej, gospodarczej, środowiskowej, infrastrukturalnej, przestrzennej w poszczególnych, trzynastu sołectwach.

W związku z powyższym, dla celów niniejszej analizy, na obszarze gminy Komarówka Podlaska wyznaczono 13 jednostek referencyjnych, których ogólną charakterystykę zaprezentowano w poniższym zestawieniu.

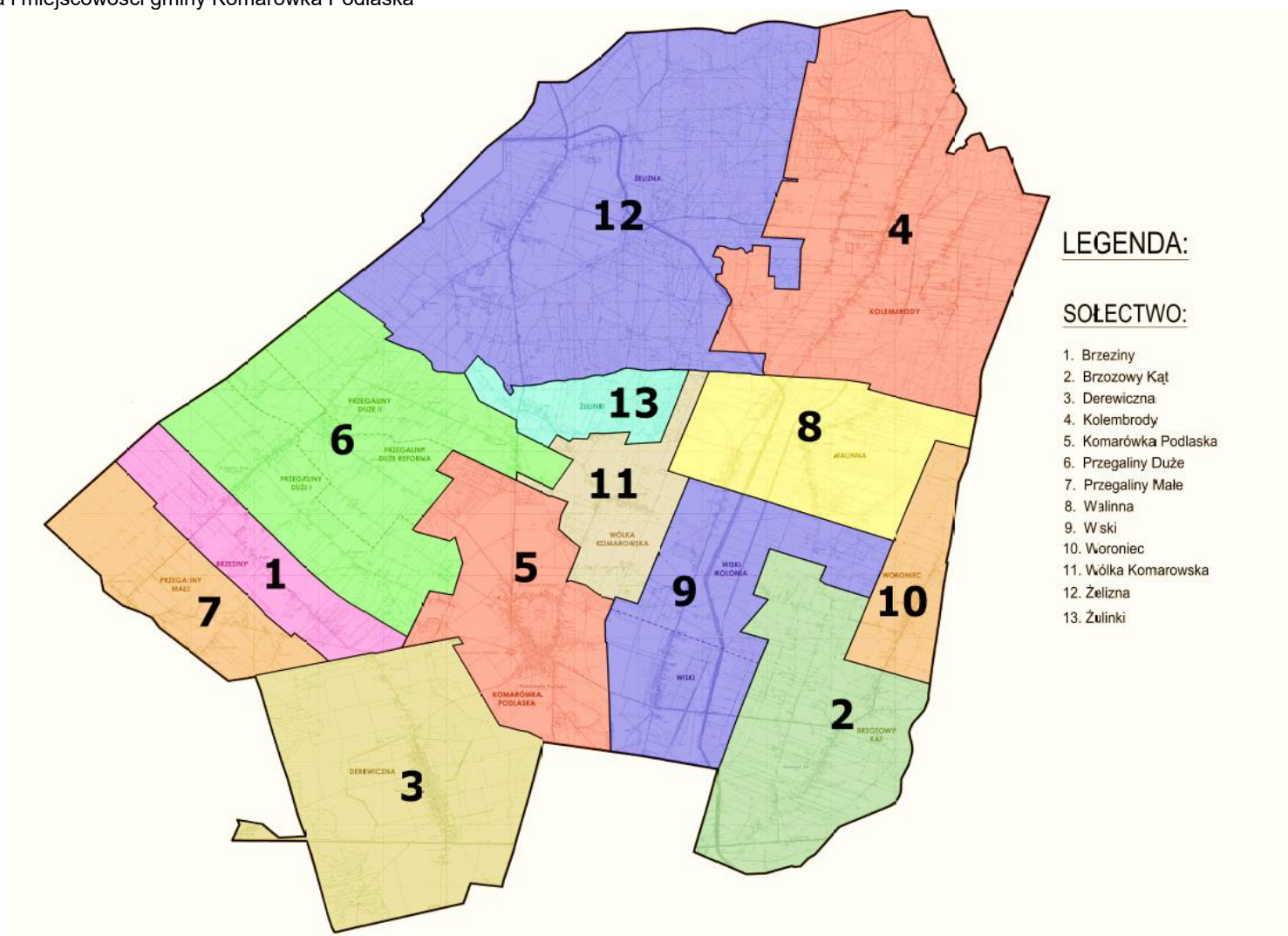
Tabela 1 Podział gminy Komarówka Podlaska na jednostki referencyjne

Jednostka referencyjna	Miejscowość/ulice	Powierzchnia w km ²	Liczba mieszkańców w 2015 roku
sołectwo Brzeziny	Brzeziny	489	105
sołectwo Brzozowy Kąt	Brzozowy Kąt	1086	390

Jednostka referencyjna	Miejscowość/ulice	Powierzchnia w km ²	Liczba mieszkańców w 2015 roku
sołectwo Derewiczna	Derewiczna	1434	490
sołectwo Kolembrody	Kolembrody	2050	422
sołectwo Komarówka Podlaska	ulice: Cmentarna, 11 Listopada, Plac Wolności, Glinki, Krótka, Stanisława Staszica, Wiskowa, Lubelska, Juliana Benia, Osiedlowa, Ogrodowa, Ks. Jana Rudnickiego, I Armii Wojska Polskiego, Waleriana Batki, Międzyrzecka, Ciasna, Polna	934	1206
sołectwo Przegaliny Duże	Przegaliny Duże	1600	518
sołectwo Przegaliny Małe	Przegaliny Małe	570	127
sołectwo Walinna	Walinna	800	328
sołectwo Wiski	Wiski	997	277
sołectwo Woroniec	Woroniec	356	130
sołectwo Wólka Komarowska	Wólka Komarowska	449	207
sołectwo Żelizna	Żelizna	2698	331
sołectwo Żulinki	Żulinki	293	74

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Komarówka Podlaska

Mapa 3 Sołectwa i miejscowości gminy Komarówka Podlaska

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Komarówka Podlaska

W pracach nad zidentyfikowaniem obszaru zdegradowanego przyjęto analizę wielokryterialną, opartą na zestawie wskaźników, pozwalającą na obiektywne określenie stopnia zróżnicowania rozwoju społeczno-gospodarczego poszczególnych obszarów gminy Komarówka Podlaska.

Na potrzeby delimitacji terenów problemowych wykorzystano podział gminy na 13 obszarów referencyjnych. Zagregowane dane na ich poziomie stanowiły podstawę do analizy wskaźnikowej przeprowadzonej dla 5 obowiązkowych sfer: społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej. Należy jednocześnie zaznaczyć, że wyniki otrzymane podczas badania metodą wskaźnikową zostały uzupełnione o analizę jakościową z uwzględnieniem oczekiwań i potrzeb lokalnej społeczności wyrażonej podczas przeprowadzonych konsultacji społecznych.

Podstawę delimitacji obszarów zdegradowanych stanowiły zgromadzone i przeanalizowane dane udostępnione przez następujące instytucje: Urząd Gminy w Komarówce Podlaskiej oraz jednostki organizacyjne (m. in. GOPS, szkoły), Powiatowy Urząd Pracy w Radzynie Podlaskim, Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Komarówce Podlaskiej, Komenda Powiatowa Policji w Radzynie Podlaskim, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska.

Zastosowana metoda wielokryterialna zakłada użycie wybranych wskaźników dla ustalenia listy rankingowej oraz wyboru obszaru charakteryzującego się największym nasileniem cech kryzysowych (łącznie 34 wskaźniki, w pięciu grupach). Duża liczba wskaźników rodzi pytanie o ich wagę w wyniku końcowym. Celem optymalizacji procesu wyboru, jak i uwzględnienia preferencji wynikających z „Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na latach 2014-2020”, założono, że łączna wartość wskaźników społecznych wyniesie 60%, natomiast łączna wartość wskaźników w pozostałych 4 sferach wyniesie łącznie 40%. Przedmiotowe założenie wynika z konieczności oddania kierunku interwencji zapisanej w umowie partnerstwa zakładającej m.in.: konieczności wyznaczenia obszarów deficytowych z naciskiem na problemy społeczne.

W ramach analizy badania poddano następujące wskaźniki:

1. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności w 2015 r. (%)
2. Zmiana udziału ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności w latach 2013-2015 (%)
3. Udział osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Radzynie Podlaskim w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2015 r. (%)
4. Zmiana udziału osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Radzynie Podlaskim w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym w latach 2013-2015 (%)
5. Udział osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców w 2015 r. (%)
6. Zmiana udziału osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców w latach 2013-2015 (%)
7. Udział osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu ubóstwa w ogólnej liczbie mieszkańców w 2015 r. (%)
8. Zmiana udziału osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu ubóstwa w ogólnej liczbie mieszkańców w latach 2013-2015 (%)

9. Udział osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności w ogólnej liczbie mieszkańców w 2015 r. (%)
10. Zmiana udziału osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności w ogólnej liczbie mieszkańców w latach 2013-2015 (%)
11. Udział osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego w ogólnej liczbie mieszkańców w 2015 r. (%)
12. Zmiana udziału osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego w ogólnej liczbie mieszkańców w latach 2013-2015 (%)
13. Udział osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby w ogólnej liczbie mieszkańców w 2015 r. (%)
14. Zmiana udziału osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby w ogólnej liczbie mieszkańców w latach 2013-2015 (%)
15. Udział dzieci i młodzieży do lat 17 korzystających z dożywiania przyznawanego przez GOPS w ogólnej liczbie dzieci i młodzieży do 17 r. ż. (włącznie) w 2015 r. (%)
16. Zmiana udziału dzieci i młodzieży do lat 17 korzystających z dożywiania przyznawanego przez GOPS w ogólnej liczbie dzieci i młodzieży do 17 r. ż. (włącznie) w latach 2013-2015 (%)
17. Udział dzieci i młodzieży do lat 17 korzystających z dofinansowania „Wyprawka szkolna” w ogólnej liczbie dzieci i młodzieży do 17 r. ż. (włącznie) w 2015 r. (%)
18. Zmiana udziału dzieci i młodzieży do lat 17 korzystających z dofinansowania „Wyprawka szkolna” w ogólnej liczbie dzieci i młodzieży do 17 r. ż. (włącznie) w latach 2013-2015 (%)
19. Udział rodzin, którym założono Niebieską Kartę w ogólnej liczbie rodzin w 2015 r. (%)
20. Zmiana udziału rodzin, którym założono Niebieską Kartę w ogólnej liczbie rodzin w latach 2013-2015 (%)
21. Liczba odnotowanych przestępstw ogółem przypadająca na 100 mieszkańców w 2015 r.
22. Zmiana liczby odnotowanych przestępstw ogółem przypadającej na 100 mieszkańców w latach 2013-2015 (%)
23. Liczba innych przeprowadzonych interwencji przypadająca na 100 mieszkańców w 2015 r.
24. Zmiana liczby innych przeprowadzonych interwencji przypadającej na 100 mieszkańców w latach 2013-2015 (%)
25. Liczba organizacji pozarządowych przypadająca na 100 mieszkańców w 2015 r.
26. Średni wynik sprawdzianu szóstoklasisty w latach 2013-2015 (%)
27. Średni odsetek dzieci w staninach z wynikiem niskim w latach 2013-2014 (%)
28. Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w 2014 roku - RADA GMINY (%)
29. Frekwencja wyborcza w wyborach na Prezydenta RP 2015 - II TURA (%)
30. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2015 r.
31. Liczba gospodarstw domowych podłączonych do wodociągu w przeliczeniu na 100 gospodarstw domowych w 2015 r.
32. Udział gospodarstw domowych korzystających z odnawialnych źródeł energii w ogólnej liczbie gospodarstw domowych w 2015 roku (%)
33. Udział obszarów, w obrębie których odnotowano w 2015 roku przekroczenie jakości powietrza (%)

34. Udział terenów publicznych o niskiej jakości w ogólnej powierzchni jednostki w 2015 r.

Z uwagi na różne jednostki miary poszczególnych wskaźników oraz szerokie spektrum obszarów problemowych przeprowadzono standaryzację zmiennych, w celu sprowadzenia ich do porównywalnej skali, tzw. skali niemianowanej, czyli niezwiązanej z jednostką miary. Standaryzacja wskaźników polega na odjęciu od nominalnej wartości wskaźnika dla danego obszaru średniej wartości dla wszystkich obszarów i podzieleniu przez odchylenie standardowe. Jest to zabieg konieczny z punktu widzenia poprawności obliczeń. W wyniku tej procedury wszystkie wystandaryzowane wskaźniki mają rozkład charakteryzujący się jednakową średnią i odchyleniem standardowym, co umożliwia ich logiczną interpretację. Wystandaryzowane wskaźniki oznaczają odchylenie od normy, którą reprezentuje wartość średnia dla gminy i mogą przyjmować wartości dodatnie lub ujemne. Przejście odchylenia od średniej do wartości dodatniej wskazuje, które obszary odznaczają się wskaźnikiem kryzysowym wyższym od średniej dla gminy. Z kolei wartości ujemne odchylenia ukazują obszary o najlepszej sytuacji, w których negatywne zjawiska w porównaniu ze średnią dla gminy odznaczają się mniejszym natężeniem.

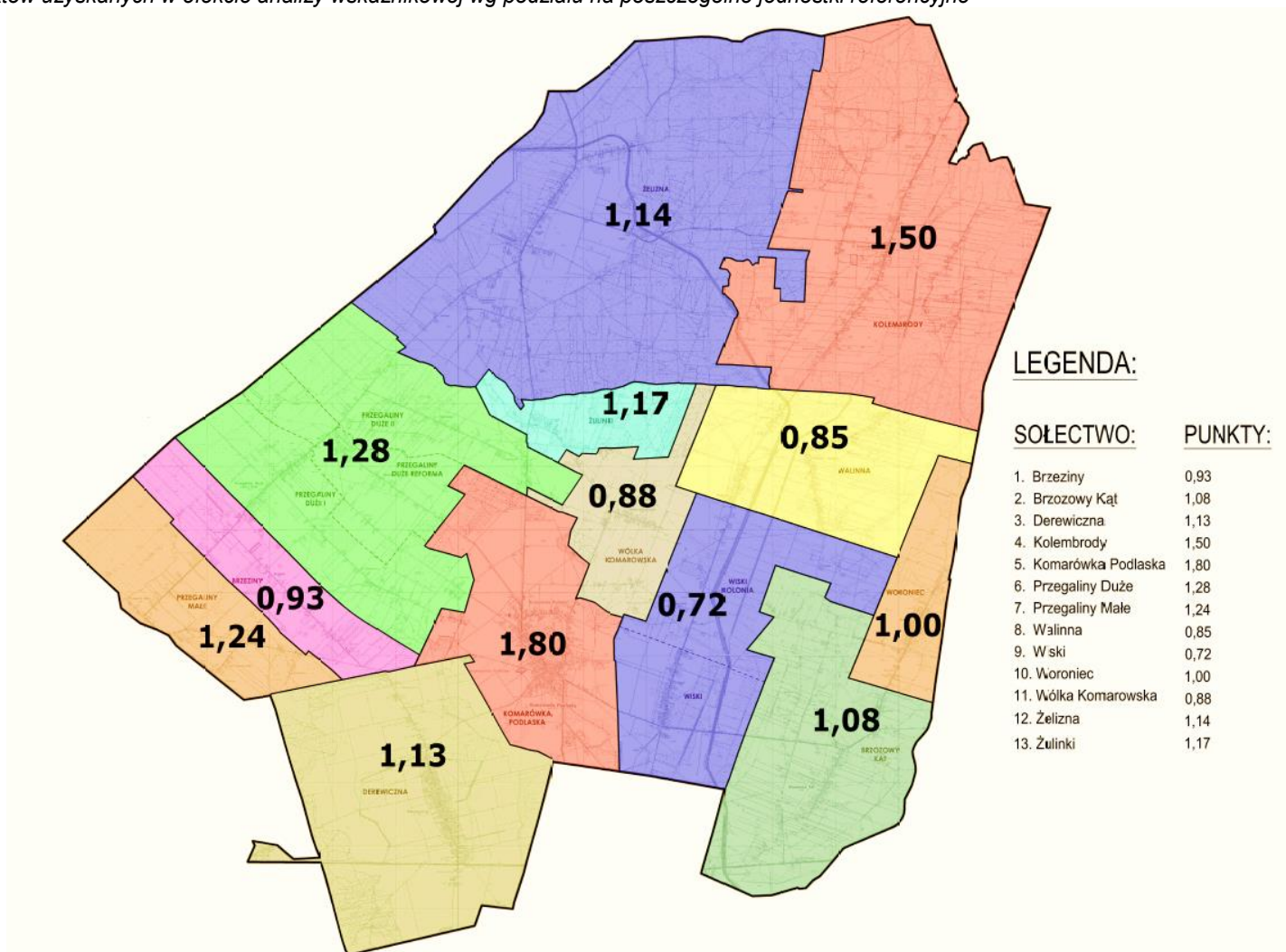
W trakcie standaryzacji zmiennych oznaczono również odpowiednio destymulanta i stymulanta. Jako stymulanta, na potrzeby wskazania obszarów zdegradowanych, przyjęte zostały zmienne, których wyższa wartość występowała w obszarach gminy kwalifikujących się jako obszary zdegradowane (np. liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 100 mieszkańców). Natomiast destymulantami były zmienne, których niższa wartość oznaczała bardziej problemowy obszar (np. liczba osób fizycznych prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym).

Zestawionym i zestandaryzowanym dla każdego obszaru wskaźnikom, nadano odpowiednią liczbę punktów według następującego schematu:

- uzyskane wartości wskaźników ujednoczonych (po standaryzacji) podzielone zostały na kwartyle: które dzielą zbiorowość na 4 części: do 25% przypadków, do 50%, do 75% i do 100%,
- przyjęto następujące stopniowanie wskaźników ujednoczonych: dla wskaźników, których wartość mieściła się w 4 kwartyli przyznano 3 punkty; tych w 3 kwartyli przyznano 2 punkty; dla tych w 2 kwartyli przyznano 1 punkt, dla tych w pierwszym kwartyli przyznano 0 punktów;
- warstwy reprezentujące analizowane zjawiska (np. ubóstwo, bezrobocie) sklasyfikowano wartościami binarnymi 0 jeżeli nie spełnia wymogów wytycznych – nie przekracza wartości referencyjnej (średniej dla gminy); 1 jeżeli spełnia wymóg wytycznych – przekracza średnią referencyjną (średnia dla gminy);
- wartości otrzymane dla poszczególnych wskaźników we wszystkich obszarach referencyjnych przemnożono przez ustalone wcześniej wagi wskaźników.

Na poniższej mapie zaprezentowano sumę punktów uzyskanych w efekcie analizy wskaźnikowej wg poszczególnych obszarów referencyjnych.

Mapa 4 Suma punktów uzyskanych w efekcie analizy wskaźnikowej wg podziału na poszczególne jednostki referencyjne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Komarówka Podlaska

Po przeprowadzeniu analizy wskaźnikowej dla wszystkich obowiązkowych sfer za pomocą przyjętych miar (największa liczba punktów), dokonano wstępnego wyboru obszarów zdegradowanych. W dalszej kolejności wybrane wstępnie jednostki referencyjne poddano analizie jakościowej w zakresie dodatkowo zidentyfikowanych problemów. Wzięto również pod uwagę liczbę mieszkańców oraz wielkość powierzchni poszczególnych jednostek referencyjnych.

Trzeba również pamiętać o tym, że w świetle wytycznych, w przypadku gdy na terenie gminy występują obszary, gdzie koncentrują się negatywne zjawiska w sferze społecznej, należy zbadać czy równocześnie występują negatywne zjawiska z zakresu sfery: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej. Obszary, gdzie zdiagnozowano tylko problemy społeczne nie powinny być objęte działaniami rewitalizacyjnymi, a działaniami sektorowymi w sferze polityki społecznej. Właśnie z tego powodu, pomimo występowania w niektórych jednostkach referencyjnych koncentracji problemów społecznych, nie wskazano tych miejsc jako obszarów zdegradowanych. Jednocześnie należy podkreślić, że na wyznaczenie obszaru zdegradowanego niezwykle istotny wpływ miały również oczekiwania lokalnej społeczności, która w sposób naturalny dokonała hierarchizacji potrzeb i problemów.

Jak próg punktów dających podstawę do zakwalifikowania danego obszaru referencyjnego do obszaru zdegradowanego przyjęto wartość 1,40. Obszarami, w obrębie których koncentrują się zarówno negatywne zjawiska w sferze społecznej, jak i zjawiska kryzysowe w innych sferach, są sołectwa: Kolembrody (łącznie 1,50 pkt.) oraz Komarówka Podlaska (łącznie 1,80pkt.). W związku z powyższym obszar obydwu tych sołectw wyznaczono jako obszar zdegradowany.

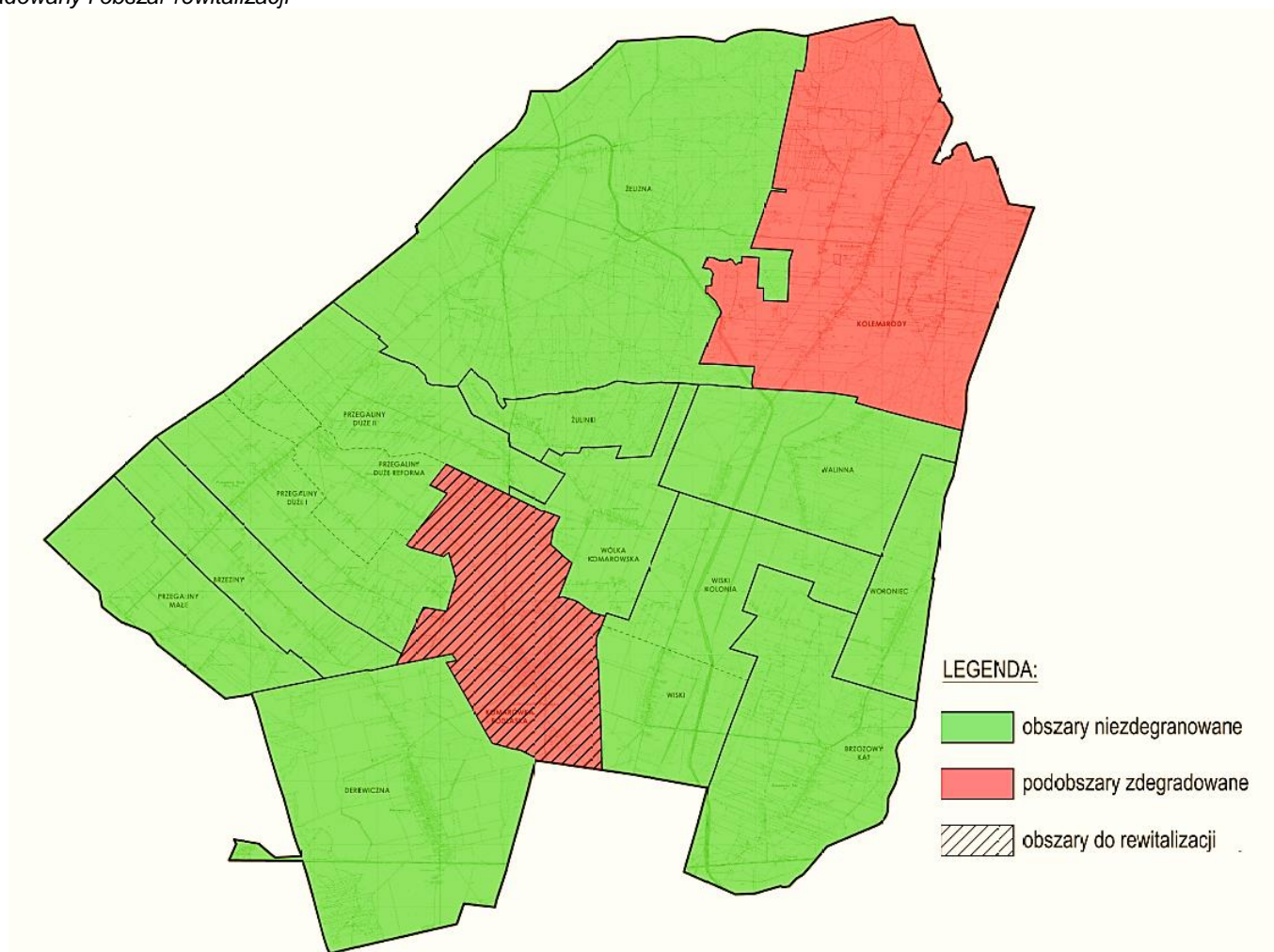
Ze względu na ograniczenia wynikające z „Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na latach 2014-2020” związane z maksymalną liczbą ludności zamieszkującą obszar rewitalizacji (maksymalnie 30% ludności gminy) oraz wielkością tegoż obszaru (maksymalnie 20% powierzchni całej gminy) nie ma możliwości uznania całego obszaru zdegradowanego, wyznaczonego na terenie gminy Komarówka Podlaska na podstawie przeprowadzonej analizy, za obszar rewitalizacji.

W celu prawidłowego określenia obszaru rewitalizacji posłużono się dodatkowymi kryteriami. Wzięto pod uwagę liczbę mieszkańców poszczególnych podobszarów zdegradowanych. Przeanalizowano również infrastrukturę (zdegradowane obiekty lub obszary), której przebudowa lub adaptacja, ukierunkowana na poprawę jakości korzystania z przestrzeni, likwidację izolacji obszarów problemowych oraz poprawę jakości życia mieszkańców obszarów zdegradowanych przyczyni się do rozwiązywania zdiagnozowanych problemów społecznych tych obszarów. Uwzględniono także obiekty, które same w sobie nie muszą być zdegradowane ale w oparciu o ich infrastrukturę można prowadzić szereg działań i projektów służących celowi rewitalizacji. Niezwykle istotną kwestią były również potrzeby i oczekiwania lokalnej społeczności wyrażone podczas przeprowadzonych konsultacji społecznych.

Synteza wyżej wymienionych zagadnień doprowadziła do wyodrębnienia na obszarze gminy Komarówka Podlaska obszaru rewitalizacji, który obejmuje sołectwo Komarówka Podlaska.

Wyznaczony obszar rewitalizacji nie przekracza wymogów określonych co do jego powierzchni (nie więcej niż 20% powierzchni całej gminy) oraz liczby mieszkańców (nie więcej niż 30% ogólnej liczby mieszkańców gminy). Łączna powierzchnia wyznaczonego obszaru rewitalizacji wynosi 9,34 km², co stanowi 6,79% powierzchni całej gminy Komarówka Podlaska. Obszar ten jest zamieszkiwany przez 1206 osób, co stanowi 26,19% ogólnej liczby mieszkańców gminy Komarówka Podlaska.

Mapa 5 Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji

Źródło: Opracowanie własne

1.2.2 SERA SPOŁECZNA

Ukierunkowanie na zjawiska i problemy w obszarze życia społecznego mieszkańców jest szczególnie akcentowane w polityce rewitalizacyjnej gmin. Rewitalizacja ma bowiem na celu odnowienie społecznego potencjału wyznaczonych obszarów i sąsiedztwa, dzięki czemu miejscowe społeczności mają szansę na integrację z szerszym środowiskiem. Tym samym przedmiotem rewitalizacji nie jest określona przestrzeń fizyczna, lecz społeczności lokalne oraz różne grupy interesariuszy, mieszkające lub użytkujące dany obszar. To właśnie aspekt społeczny jest fundamentem wyznaczania obszarów mających charakter zdegradowany oraz późniejszego projektowania działań rewitalizacyjnych. Problemy, z jakimi borykają się mieszkańcy oraz potrzeby, jakie wykazują w obszarze jakości życia, mają kluczowe znaczenie dla przyszłych decyzji rewitalizacyjnych.

W świetle wytycznych⁵ diagnoza koncentracji negatywnych zjawisk społecznych obejmuje w szczególności kwestie bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym.

Badania zjawisk zachodzących w sferze społecznej dokonano w następujących płaszczyznach:

- A. TRENDY DEMOGRAFICZNE**
- B. POZIOM UBÓSTWA I WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO**
- C. POZIOM BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO**
- D. JAKOŚĆ EDUKACJI**
- E. AKTYWNOŚĆ SPOŁECZEŃSTWA**

2.2.2.1 NIEKORZYSTNE TRENDY DEMOGRAFICZNE – DEPOPULACJA I STARZENIE SIĘ SPOŁECZEŃSTWA

Na koniec 2015 roku teren gminy Komarówka Podlaska zamieszkiwało łącznie 4605 osób, w tym 49,71% stanowiły kobiety, a 50,29% mężczyźni (w Polsce średnio gminy zamieszkuje 52% kobiet).

Gęstość zaludnienia kształtowała się w gminie Komarówka Podlaska, w 2015 roku, na niskim poziomie. Wyniosła ona 33,48 os./km². Gmina charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem gęstości zaludnienia. Jednostką referencyjną, w której możemy zaobserwować najwyższy poziom gęstości zaludnienia jest sołectwo Komarówka Podlaska. W 2015 roku na tym obszarze średnio zamieszkiwało 129,12 osób na km². Stanowi to wartość prawie czterokrotnie wyższą od średniej dla całej gminy. Na taki stan rzeczy wpływa przede wszystkim charakter zabudowy miejscowości Komarówka Podlaska – zwarte skupiska zabudowań na stosunkowo małym obszarze. Najrzadziej zaludnioną, w przeliczeniu na km², jednostką referencyjną było w 2015 roku sołectwo Żelizna (12,27 os./km²).

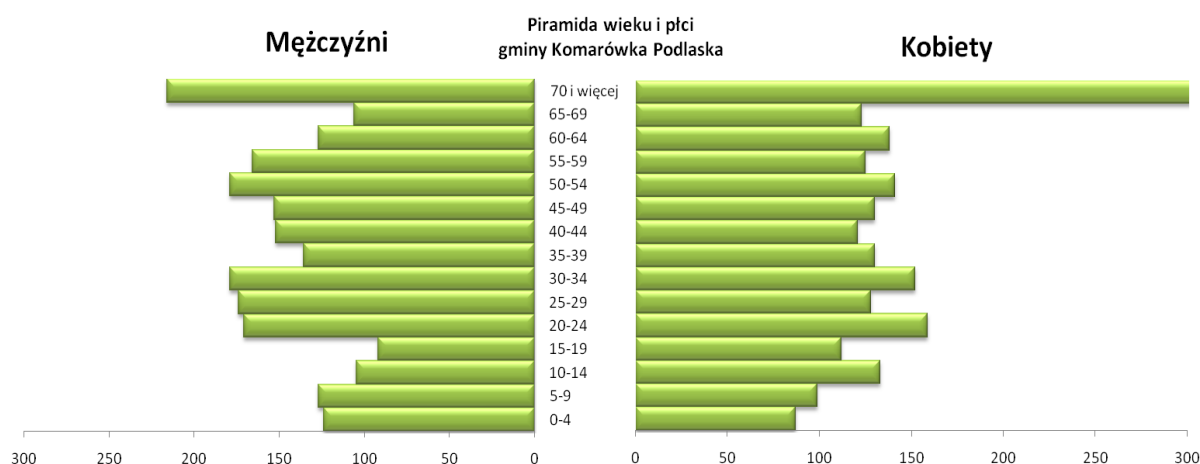
⁵ „Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na latach 2014-2020”

Korzystnym procesem demograficznym, który możemy zaobserwować na obszarze gminy Komarówka Podlaska w analizowanym okresie jest zjawisko systematycznego wzrostu liczby ludności zamieszkującej gminę. Na przestrzeni lat 2013-2015 na terenie gminy Komarówka Podlaska przybyło łącznie 67 mieszkańców. Ogólna liczba mieszkańców w analizowanym okresie zwiększyła się więc o 1,48% (średnia dla gminy Komarówka Podlaska).

Z wyżej wymienionym pozytywnym trendem mamy do czynienia również w zakresie wyznaczonego obszaru rewitalizacji. Na przestrzeni lat 2013-2015 w sołectwie Komarówka Podlaska, pomimo ujemnego salda migracji (- 25 osób) oraz przyrostu naturalnego (- 6 osób), przybyło łącznie 17 mieszkańców. Wyżej zaprezentowane dane należy jednocześnie interpretować bardzo ostrożnie. Uwzględniając dłuższą perspektywę czasu (od 2007 r.) można zauważyć, iż w chwili obecnej liczba mieszkańców gminy Komarówka Podlaska jest sporo niższa - o około 5% - niż jeszcze 10 lata temu.

Struktura wiekowa mieszkańców danego obszaru jest niezwykle istotna z punktu widzenia prognoz jego rozwoju. Negatywnym zjawiskiem demograficznym zauważalnym na obszarze gminy Komarówka Podlaska jest natomiast stopniowe starzenie się społeczeństwa. Wskazuje na to piramida wieku i płci dla gminy Komarówka Podlaska, zaprezentowana poniżej.

Wykres 2 Piramida wieku i płci mieszkańców gminy Komarówka Podlaska w 2015 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Kształt zaprezentowanej piramidy wskazuje na regresywną strukturę ludności zamieszkującej gminę Komarówka Podlaska. Ten typ struktury charakteryzuje się malejącą liczbą urodzeń. Udział ludności poniżej 12 roku życia jest niski i wynosi zaledwie 12,6% populacji. Ludność w wieku poprodukcyjnym stanowi 20,48% ogólnej liczby mieszkańców.

Wskaźnikiem pozwalającym na ocenę struktury demograficznej ludności zamieszkującej analizowany obszar jest wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym). Na przestrzeni lat 2013-2015 wskaźnik ten w obszarze rewitalizacji ulegał niewielkim wahaniom tj. w 2013 r. wynosił on 37,26, w 2014 r. – 37,98, natomiast w 2015 r. – 37,89. Jednocześnie w latach 2013-2015 widoczny jest trend zmniejszającej się grupy ludności w wieku przedprodukcyjnym - do 17 lat włącznie

(- 1,08 punktu procentowego) i produkcyjnym - mężczyźni 18-64 lat; kobiety 18-59 lat (-0,64 punktu procentowego). Wzrasta natomiast udział ludności w wieku poprodukcyjnym - mężczyźni 65 lat i więcej; kobiety 60 lat i więcej. Na przestrzeni analizowanego okresu zanotowano natomiast wzrost udziału ludności w przedmiotowej grupie na poziomie 1,72 punktu procentowego. Systematycznie wzrasta również udział ludności w wieku 75 roku życia i powyżej (2013 r. – 7,74%, 2014 r. – 7,93%, 2015 r. – 8,71%). Na obszarze rewitalizacji widoczne jest zjawisko utrzymywania dorosłych dzieci przez rodziców z emerytur. Ze zjawiskiem tym równocześnie występuje problem alkoholizmu wśród zależnych finansowo dzieci.

Wykres 3 Udział ludności obszaru rewitalizacji wg. ekonomicznych grup wieku w latach 2013-2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Komarówka Podlaska

W świetle danych źródłowych na przestrzeni 3 analizowanych lat wskaźnik przyrostu naturalnego przyjmuje dla gminy Komarówka Podlaska wartości ujemne (2013 r. – minus 20, 2014 r. – minus 27, 2015 r. – minus 11). Podobną tendencję zanotowano na wyznaczonym obszarze rewitalizacji. Przedmiotowy wskaźnik dla analizowanego obszaru kształtował się także na ujemnym poziomie, nie osiągał jednak tak dużych wartości (2013 r. – minus 3, 2014 r. – minus 2, 2015 r. – minus 1).

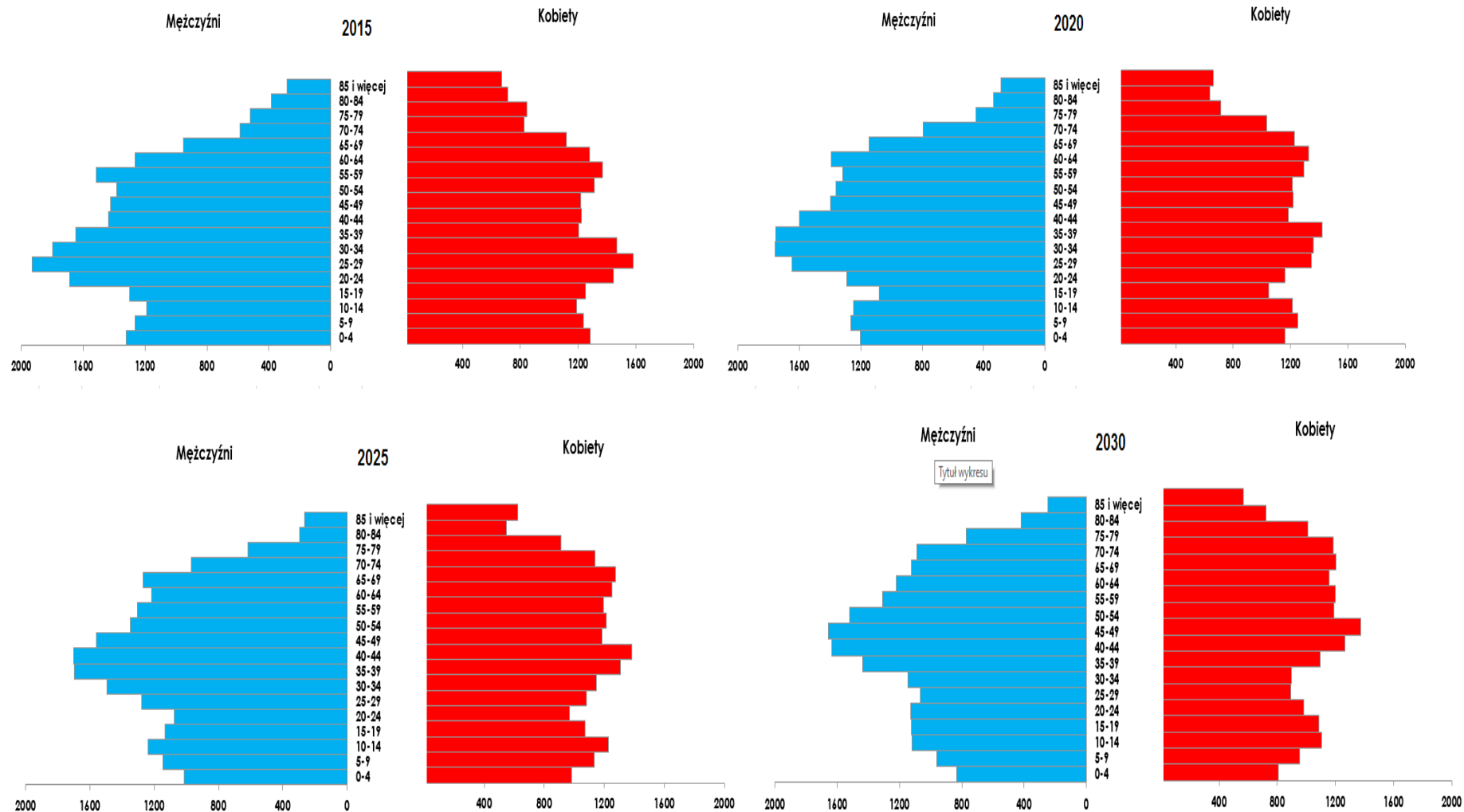
Gmina Komarówka Podlaska boryka się również z negatywną strukturą ruchu wędrownego mieszkańców. Na przestrzeni analizowanych lat saldo migracji było zawsze ujemne co oznacza, że więcej osób z gminy wyjeżdżało, niż do niej napływało. W 2013 roku odnotowano najmniej korzystną sytuację w zakresie migracji – różnica pomiędzy liczbą osób meldujących się na terenie gminy oraz liczbą osób wymeldowujących się z jej obszaru wyniosła minus 24. W kolejnym roku sytuacja wyglądała bardzo podobnie (2014 r. – minus 23). W roku 2015 r. różnica pomiędzy wymeldowującymi się i zameldowującymi się była nieco niższa, ale także ujemna- minus 14). Na wyznaczonym obszarze rewitalizacji przedmiotowy wskaźnik we wszystkich latach analizy przyjmował również wartości ujemne - 2013 r. minus 10 osób, 2014 r. – minus 12, 2015 r. – minus 3.

Należy jednocześnie zaznaczyć, że niekorzystne czynniki demograficzne (brak znaczącego wzrostu liczby urodzeń, ujemny przyrost naturalny, migracje), jak również niepokojący trwały trend spadku liczby ludzi młodych w połączeniu z przechodzeniem w wiek emerytalny osób będących obecnie w wieku produkcyjnym, będą w przyszłości pogarszać wskaźnik obciążenia demograficznego w obszarze rewitalizacji w perspektywie długookresowej. Proporcje te będą kształtować nie tylko sytuację ekonomiczną obszaru, ale wpłyną przede wszystkim na sytuację społeczną i konieczność zabezpieczenia w niedługiej przyszłości różnego rodzaju potrzeb związanych z organizacją systemu wsparcia dla starzejącego się społeczeństwa. Problem starzenia się populacji niesie ze sobą konieczność zmiany funkcji obiektów i przestrzeni, które powinny być coraz bardziej przystosowane do potrzeb coraz liczniejszej grupy seniorów.

W zakresie wyludniania oraz starzejącego się społeczeństwa szczególnie niekorzystnie wyglądają prognozy GUS, w świetle których w Polsce procesy te będą się systematycznie nasilały. Z sytuacją taką będziemy również mieli do czynienia na terenach wiejskich powiatu radzyńskiego. Zgodnie z danymi GUS liczba mieszkańców wsi zmniejszy się na przestrzeni kolejnych piętnastu lat o blisko 11% (z 43 125 w 2015 r. do 38 497 w 2030 r.). Dodatkowo kształty, zaprezentowanych poniżej, piramid wieku ludności, obrazują występowanie wyżów i niżów demograficznych w strukturze wieku kobiet i mężczyzn. Wraz z upływem lat podstawa piramidy (dzieci i młodzież) będzie się coraz bardziej zwężać, z kolei jej górna część (seniorzy) – będzie się rozszerzała. Na początku lat 50-tych XX wieku przeciętne trwanie życia wynosiło 47 lat, w 2011 roku – 65 lat, natomiast w 2050 roku życie ludzkie będzie trwało średnio 75 lat.⁶ Wraz z procesem starzenia się społeczeństwa będzie postępował proces wyludniania. W efekcie będzie to skutkowało zmniejszającą się liczbą dzieci w wieku szkolnym, co wpłynie na konieczność ograniczenia sieci szkół i tym samym przyczyni się do pogłębienia degradacji społecznej i kulturalnej.

⁶ A. Dragan, *Starzenie się społeczeństwa polskiego i jego skutki*, Opracowania Tematyczne, OT-601, Biuro Analiz i Dokumentacji, Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych, Kancelaria Senatu, Warszawa 2011, s. 3.

Wykres 4 Prognozowana struktura ludności według płci i grup wiekowych w powiecie radzyńskim na obszarach wiejskich w roku 2015, 2020, 2025, 2030

Źródło: Opracowanie własne wg danych GUS

REKOMENDACJA

1. Jako remedium na problem ujemnego salda migracji należy wskazać działania mające na celu poprawę jakości życia na obszarze rewitalizacji oraz całej gminy Komarówka Podlaska, a także polegające na podkreśleniu atutów związanych z życiem w niej (np. dostęp do lepszej jakości infrastruktury społecznej, zwiększenie liczby miejsc pracy).
2. Wśród niekorzystnych procesów demograficznych dotyczących obszar rewitalizacji oraz całej gminy znajduje się stopniowe starzenie się społeczeństwa, które generuje szereg innych problemów (m.in. zmniejszanie zasobu siły roboczej, osłabienie lokalnego kapitału ludzkiego czy pogarszanie struktury rynku pracy). Przedmiotowe zjawisko ma również skutki ekonomiczne dla systemu finansów publicznych w postaci wzrostu kosztów opieki zdrowotnej i opieki nad ludźmi starszymi. W kontekście tym działania rewitalizacyjne winny koncentrować się wokół działań prewencyjnych - związanych z promowaniem zdrowego stylu życia wśród osób młodych (ale też starszych), prowadzeniem prorodzinnej polityki gminy zachęcającej rodziny do posiadania większej liczby dzieci, czy wspomaganiami poprzez rozwój infrastruktury społecznej takiej jak m.in. lepszy dostęp do przedszkoli czy placów zabaw.
3. Konieczne jest również zapewnienie seniorom zaspokojenia podstawowych potrzeb związanych zarówno z eliminacją barier infrastrukturalnych, jak i potrzeb kulturalnych, edukacyjnych. Sugeruje się podjęcie działań mających na celu poprawę jakości życia seniorów, poprzez ich aktywizację społeczną, integrację ze społecznością i ciągłe diagnozowanie ich potrzeb.

1.2.2 STAN ZDROWIA MIESZKAŃCÓW

Wśród negatywnych zjawisk w sferze społecznej, które sygnalizowały zarówno władze gminy Komarówka Podlaska, jak również sami mieszkańcy gminy znajdują się także problemy zdrowotne ludności. Niewątpliwie o istotności tego problemu świadczy fakt, że kłopoty ze zdrowiem odciskają swoje piętno nie tylko na pojedynczych osobach dotkniętych chorobą, ale również na ich rodzinach, otoczeniu, a co za tym idzie, całej społeczności lokalnej.

Niestety nie udało się pozyskać wiarygodnych danych dotyczących stanu zdrowia mieszkańców obszaru rewitalizacji. Wobec czego analiza przedmiotowego obszaru została oparta o dane uzyskane podczas diagnozowania obszaru całej gminy Komarówka Podlaska.

Analizując stan zdrowia mieszkańców gminy Komarówka należy zwrócić uwagę na fakt, że na przestrzeni lat 2013-2015 systematycznie przybywa w gminie mieszkańców z różnego rodzaju niepełnosprawnościami. W 2015 roku ogólna liczba mieszkańców z niepełnosprawnościami wyniosła w gminie 262, czyli 5,69% ogółu ludności gminy. W latach 2013-2015 zwiększyła się ona o 4%. Największy odsetek wśród osób z niepełnosprawnościami stanowili mieszkańcy do 17 roku życia włącznie – 64,12%.

Zaobserwowano również, że na obszarze gminy Komarówka Podlaska zwiększa się liczba mieszkańców borykających się z problemem długotrwałej lub ciężkiej choroby. Dane z GOPS

w Komarówce Podlaskiej pokazują, że liczba osób, które korzystały ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby uległa wzrostowi na przestrzeni lat 2013-2015. Wzrosła ona z 78 do 86, czyli o 10%. W obszarze rewitalizacji liczba osób korzystających z pomocy GOPS ulegała w analizowanym okresie niewielkim zmianom: 2013 r. -10, 2014 r. – 11, 2015 r. - 8.

Specjalistyczne wsparcie z zakresu ochrony zdrowia na terenie gminy Komarówka Podlaska realizuje Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej, zlokalizowany w miejscowości Komarówka Podlaska. W świetle danych udostępnionych przez ww. placówkę możemy zauważyć, że w 2015 roku największą liczbę porad udzielonych mieszkańcom przez NZOZ stanowiły porady związane ze schorzeniami układu krążenia, takimi jak np. nadciśnienie tętnicze, miażdżyca czy niewydolność serca. Liczba wszystkich tych porad wyniosła w 2015 roku 2506. Bardzo duża liczba porad została również odnotowana w odniesieniu do chorób układu oddechowego, alergii i chorób skórnych. Takich porad udzielono na poziomie 1873. Porady, których udzielił NZOZ w zakresie chorób układu ruchu wyniosły 1031. W 2015 roku udzielono również 241 porad związanych z różnego rodzaju chorobami psychicznymi oraz 67 w związku z chorobami nowotworowymi.

Oprócz danych dotyczących liczby udzielonych przez NZOZ porad, na temat sytuacji zdrowotnej mieszkańców gminy mogą dostarczyć dane w zakresie przyczyn zgonów. W świetle danych GUS przyczyny zgonów mieszkańców gminy Komarówka Podlaska nie odbiegają od statystycznie występujących przyczyn w skali całego kraju. Na pierwszym miejscu plasują się choroby układu krążenia – w obrębie analizowanej gminy stanowiły one w roku 42,1% wszystkich zgonów (województwo lubelskie – 47%, Polska – 45,1%). Kolejną z przyczyn zgonów w gminie są nowotwory – 24,5% wszystkich zgonów (województwo lubelskie – 23,2%, Polska – 26,6%). Choroby układu oddechowego odpowiadają za kolejne 7,7% zgonów (województwo lubelskie – 5,3%, Polska – 5,4%).⁷

Zdiagnozowany problemem obszaru rewitalizacji jest brak odpowiedniego poradnictwa psychologicznego. Jednocześnie w trakcie prowadzonej diagnozy, zarówno mieszkańcy gminy, jak i pracownicy gminnych jednostek organizacyjnych (w szczególności GOPS-u) wskazywali, że coraz częściej mieszkańcy borykają się z różnego rodzaju problemami i zaburzeniami psychicznymi. Na wzrost liczby osób borykających się z tego rodzaju problemami wpływa przede wszystkim wyśrubowane tempo życia, stres, brak możliwości samorealizacji czy niemożność porozumienia się z najbliższymi. Problemy te równie mocno dotyczą wszystkich grup wiekowych – dzieci i młodzieży (które nie są akceptowane w środowisku rówieśniczym), dorosłych (którzy nie radzą sobie z problemami życia codziennego), a także seniorów (którzy często czują się niepotrzebni i odrzuceni). Należy jednocześnie zaznaczyć, że skala mieszkańców mających problemy psychiczne w rzeczywistości jest jeszcze większa niż zaprezentowane dane statystyczne. Biorąc pod uwagę charakter analizowanego obszaru (gmina wiejska) i ograniczenia wynikające zarówno z dostępu do usług, jak i „mentalności” nie wszyscy mieszkańcy decydują się na podjęcie leczenia ze względu na strach przed stygmatyzacją rodziny czy sąsiadów. Część z nich uważa tego rodzaju problemu za wstydlive i dlatego nie chce o nich „głośno mówić”.

⁷ Na podstawie: <http://www.polskawliczbach.pl>

Kolejnym z problemów, z którym boryka się coraz większa część lokalnego społeczeństwa (w tym obszaru rewitalizacji), w szczególności dotyczy dzieci i młodzieży, jest otyłość lub nadwaga. W świetle informacji uzyskanych w trakcie opracowywania niniejszej diagnozy przyczyn problemu nadwagi czy otyłości dzieci i młodzieży należy upatrywać przede wszystkim w braku lub niewystarczającej ich aktywności fizycznej. Nie uprawiają oni na stałe żadnej aktywności ruchowej – przyzwyczajeni są do spędzania wolnego czasu przed telewizorem czy komputerem. Poza tym nie przestrzegają zasad zdrowego żywienia. Na taki stan rzeczy wpływ mają przede wszystkim ugruntowane nieprawidłowe nawyki rodziców, którzy nie przywiązują wagi do zdrowego stylu życia pojmowanego w kontekście aktywności ruchowej oraz zdrowego żywienia. Przedmiotowe problemy powodują także szereg innych niekorzystnych zjawisk. Często osoby otyłe mają problemy czy zaburzenia emocjonalne (brak samoakceptacji, obniżone poczucie własnej wartości i wiary w swoje możliwości), jak również z tego powodu są stygmatyzowane czy nieakceptowane w środowisku rówieśniczym.

Poza tym zdiagnozowanym problemem obszaru rewitalizacji jest niska świadomość mieszkańców oraz niechęć i opór w stosunku do tematyki zdrowego stylu życia.

REKOMENDACJA

- 1. Dane dotyczące stanu zdrowia mieszkańców obszaru rewitalizacji przemawiają za tym, by w ramach działań rewitalizacyjnych podjąć inicjatywy prewencyjne związane z promowaniem zdrowego stylu życia. Winny one zarówno dotyczyć dzieci i młodzież, jak i dorosłych mieszkańców obszaru rewitalizacji. Oprócz działań wpływających na zmianę negatywnych przyzwyczajeń i nawyków żywieniowych i ruchowych, należy także tworzyć miejsca umożliwiające aktywność fizyczną, które będą stanowiły podstawę realizacji działań w zakresie promocji aktywnego i zdrowego stylu życia. Jednocześnie będą one stanowiły obszary integracji (w tym międzypokoleniowej) mieszkańców.**
- 2. Konieczne jest podjęcie takich działań, które będą zmierzały do poprawy stanu zdrowia i sprawności fizycznej oraz psychicznej, osób dotkniętych długotrwałą lub ciężką chorobą lub niepełnosprawnością. Poza tym niezbędne jest przeciwdziałanie wykluczeniu ww. osób oraz zapewnienie im dostępu do usług pielęgnacyjnych, opiekuńczych i rehabilitacyjnych w środowisku zamieszkania.**

1.2.3 BEZROBOCIE

Wśród głównych zjawisk kryzysowych zachodzących w sferze społecznej w wyznaczonym obszarze rewitalizacji, silnie związanym z innymi negatywnymi procesami, jest bezrobocie. Bezrobocie, w szczególności długotrwałe (przekraczające 12 miesięcy), jest bardzo niekorzystne społecznie, gdyż wpływa negatywnie zarówno na warunki bytowe jednostki lub rodziny (długotrwały brak stałego wynagrodzenia, uzależnienie od wsparcia z systemu pomocy społecznej), jak również kondycję psychofizyczną (zaburzenia zdrowia psychicznego, dolegliwości psychosomatyczne) oraz społeczną (pogłębiająca się izolacja społeczna, spadek aktywności osoby pozostającej bez pracy). Czynniki te bardzo często skutkują wzrostem ubóstwa, pogłębiają stan wykluczenia zawodowego i społecznego (np. zanik posiadanych

kwalfikacji zawodowych i trudności w przystosowaniu się do zmieniających się zasad funkcjonowania rynku pracy), a także mogą prowadzić do pojawienia się patologicznych zjawisk takich jak: nadużywanie alkoholu, przestępczość. Negatywne skutki bezrobocia odciskają również piętno na funkcjonowaniu rodziny osoby pozostającej bez pracy. W szczególności dotyczy to dzieci osoby bezrobotnej, które odczuwając własną sytuacją materialną jako gorszą, w porównaniu do swoich rówieśników, stopniowo mogą izolować się, co jest dotkliwym ograniczeniem naturalnych potrzeb związanych z rozwojem intelektualnym i społecznym. Bezrobocie jest również przyczyną zaniechanie uczestnictwa w życiu kulturalnym i społecznym.

Dane statystyczne, udostępnione przez Powiatowy Urząd Pracy w Radzynie Podlaskim, odnoszące się do bezrobocia obserwowanego w latach 2013-2015 na terenie gminy Komarówka Podlaska przedstawiają korzystny trend zjawiska. Na przestrzeni analizowanego okresu liczba osób bezrobotnych pochodzących z obszaru, zarejestrowanych w PUP w Radzynie Podlaskim, ulegała systematycznemu spadkowi. Na koniec 2013 roku wynosiła 262 osoby, 2014 – 228, a 2015 roku – 192. W 2015 roku liczba bezrobotnych spadła zatem, w porównaniu do roku 2013, o 70 osób, co stanowi 26,72%-owy spadek. Bezrobotni z obszaru gminy Komarówka Podlaska stanowili w 2015 roku około 5,83% wszystkich bezrobotnych z terenu powiatu radzyńskiego. Według danych na koniec 2015 roku, najliczniejszą grupę wśród wszystkich osób bezrobotnych z terenu gminy stanowili mieszkańcy sołectwa Komarówka Podlaska (27,08% ogółu bezrobotnych z gminy), natomiast najmniejszą – mieszkańcy sołectwa Brzeziny (0,52% ogółu bezrobotnych z gminy). Wśród bezrobotnych przeważającą większość, we wszystkich analizowanych latach, stanowiły osoby, które nie posiadały prawa do zasiłku. W 2013 roku stanowiły one prawie 95% ogółu bezrobotnych, w 2014 roku – 98%, a w 2015 roku niemalże 96%. W tym przypadku obserwujemy zatem negatywny trend wzrostowy.

Liczba osób bezrobotnych i zarejestrowanych w PUP w Radzynie Podlaskim, zamieszkujących obszar rewitalizacji, na przestrzeni 3 analizowanych lat uległa zmniejszeniu (2013 r. – 69, 2014 r. – 51, 2015 r. – 52). Oznacza to, że udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym obszaru rewitalizacji spadł 9,25% (2013 r.) do 6,94% (2015 r.) Jednocześnie, szczególnie niepokoi fakt, że udział bezrobotnych obszaru rewitalizacji w ogólnej liczbie bezrobotnych na obszarze gminy Komarówka Podlaska wzrasta (w latach 2013-2015 stanowili oni odpowiednio: 26%, 22% i 27%).

Dane dotyczące zmniejszającej się liczby osób zarejestrowanych w PUP należy interpretować jednak ostrożnie. Po pierwsze dokonując analizy danych dotyczących liczby zarejestrowanych bezrobotnych w gminie w dłuższej perspektywie czasowej zauważyć można, że w chwili obecnej ich liczba jest sporo większa niż jeszcze kilka lat temu (pomiędzy rokiem 2007 a 2015 nastąpił ponad 18%-owy wzrost bezrobotnych). Poza tym informacji uzyskanych podczas diagnozowania obszaru rewitalizacji wynika, że zmniejszenie się liczby bezrobotnych nie jest wynikiem wzrostu liczby miejsc pracy, a przede wszystkim migracjami w celach zarobkowych. Spadek liczby bezrobotnych nie wynika z pozytywnych zmian na lokalnym rynku pracy, tj. nie jest skorelowany z powstaniem nowych miejsc pracy na obszarze gminy, ale, z dużym prawdopodobieństwem, jest następstwem zjawiska odpływu mieszkańców. Część

z mieszkańców zdecydowało się na wyjazd i podjęcie pracy za granicami kraju, jednocześnie nie wymeldowując się z terenu gminy. Ponadto statystyki dotyczące bezrobocia w znacznym stopniu zniekształcają obraz zjawiska ze względu na duży stopień tzw. bezrobocia ukrytego oraz powszechności „pracy na czarno”. Poza tym liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne spada w okresie letnim oraz wiosenno-jesiennym. Ma to związek z popytem na pracowników w okresie tzw. prac sezonowych (prace w rolnictwie, przetwórstwie rolno-spożywczym i budownictwie).

Zgodnie ze statystykami prowadzonymi przez Powiatowy Urząd Pracy w Radzynie Podlaskim wśród mieszkańców obszaru znaczną liczbę osób bezrobotnych stanowią osoby do 25 roku życia (ponad 20%), które często posiadają jedynie średnie wykształcenie zawodowe lub policealne. Drugą, równie licznie reprezentowaną grupą są osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia (również 20%). Najmniej jest natomiast bezrobotnych z wykształceniem wyższym, gdyż osoby posiadające takie wykształcenie rzadko kiedy decydują się na powrót w celu poszukiwania pracy zarobkowej na terenie gminy. Szczególnie niepokoi fakt, że wśród bezrobotnych ponad 57% z nich to osoby długotrwale bezrobotne – ponad 20% wszystkich bezrobotnych to osoby pozostające bez zatrudnienia od 12 m-cy do 24 m-cy, natomiast ponad 37% to osoby pozostające bez pracy powyżej 24 m-cy. Na obszarach przewidzianych do rewitalizacji bezrobocie dotyka osoby młode lub w średnim wieku z wykształceniem zawodowym lub średnim. Widoczny jest również problem "ucieczki" ludzi młodych i dobrze wykształconych do miast i za granicę. Z tego względu istotne wydaje się podjęcie działań rewitalizacyjnych na tych obszarach, mających na celu aktywizację osób bezrobotnych i przeciwdziałanie bezrobociu długotrwałemu. Problemy te mogą przyczynić się do pogłębiania wykluczenia społecznego, generować trudności z integracją z innymi mieszkańcami, a także wprost wiązać się z popadaniem w nałogi osób nieporadnych życiowo.

Pod względem średniego wynagrodzenia brutto gmina Komarówka Podlaska (2015 r. – 3 243,52 zł) sytuje się znacznie poniżej średniej dla kraju (4 151 zł) oraz województwa lubelskiego (3 699 zł).⁸ W związku z tym należy zakładać, że oprócz problemu bezrobocia na jej terenie występuje również niekorzystne zjawisko niskiej jakości zatrudnienia. Potwierdzają to informacje zebrane od mieszkańców obszaru rewitalizacji – deklarują oni, że zauważalny jest problem tzw. ubogich pracujących: osób, które z uwagi na bardzo niski dochód znajdują się w strefie ubóstwa.

Bez wątplenia mieszkańcy terenów wiejskich są w bardziej niekorzystnej sytuacji na rynku pracy niż osoby zamieszkujące miasta. Charakterystyczne dla osób pracujących są dojazdy do pracy poza miejsce zamieszkania, stanowiące często jedyny sposób na podjęcie zatrudnienia. Bezrobocie na takich terenach ma też inny charakter. Jest bardziej trwałe, a rynek pracy mniej elastyczny. W świetle przeprowadzonej diagnozy kwestia zatrudnienia, a raczej jego braku jest najczęstszą i najważniejszą przyczyną większości problemów społecznych występujących na wyznaczonym obszarze rewitalizacji. Bezrobocie oraz brak pracy znajduje się na pierwszym miejscu listy problemów występujących w obrębie analizowanego obszaru. Z problemem braku pracy na lokalnym rynku ściśle powiązany jest

⁸ Na podstawie danych: http://www.polskawliczbach.pl/gmina_Komarowka_Podlaska#przecietne-miesieczne-wynagrodzenie

kolejny problemem o bardzo wysokim natężeniu - migracje – wyjazdy mieszkańców poza obszar gminy i za granicę. Dotyczy to szczególnie młodych i utalentowanych ludzi. Poza tym bezrobocie wpływa na pojawienie się wielu problemów społecznych, przede wszystkim ubóstwa. Dlatego niezwykle istotne jest dążenie do dostosowywania oferty rynku pracy dla mieszkańców, a jednocześnie podnoszenie ich kwalifikacji i umiejętności w celu wykorzystania okazji do podjęcia pracy.

Zdiagnozowanym problemem obszaru rewitalizacji jest brak podmiotów ekonomii społecznej⁹ umożliwiających zatrudnienie osób znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy, do których klasyczne instrumenty aktywizacji zawodowej (np. szkolenia, zatrudnienie subsydiowane) są niewystarczające. Tego rodzaju inicjatywy z jednej strony wpływają na integrację społeczną osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, z drugiej zaś wzmacniają potencjału sektora obywatelskiego. Ekonomię społeczną od gospodarki prywatnej odróżnia przede wszystkim to, że jej podmioty nie są nastawione na zysk, lecz na realizację celów społecznych, z których najważniejszym jest przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. Jej specyfika tkwi w tym, że społeczne są cele działania jej podmiotów i mechanizmy kontrolowania działalności. Ekonomia społeczna: generuje miejsca pracy o wysokiej jakości i ulepsza poziom życia, oferuje ramy dla nowych form przedsiębiorczości i pracy, odgrywa bardzo ważną rolę w rozwoju lokalnym i spójności społecznej, bierze udział w tworzeniu stabilności i pluralizmu ekonomii rynkowej.

REKOMENDACJE

- 1. W obszarze rewitalizacji potrzebne są działania na rzecz bezrobotnych znacznie oddalonych od rynku pracy, wspierające podjęcie przez nich zatrudnienia.**
- 2. Potrzebny jest również rozwój ekonomii społecznej, w tym wsparcie dla jej podmiotów poprzez m.in. preferencyjne zlecenie im zadań publicznych. To samo dotyczy organizacji pozarządowych działających na rzecz aktywizacji zawodowej.**
- 3. Niezbędne jest również promowanie i wspieranie trwałego zatrudnienia wysokiej jakości oraz wspieranie inicjatyw wpływających na zwiększenie liczby miejsc pracy na obszarze rewitalizacji.**
- 4. Rekomenduje się również podjęcie działań w celu promocji postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców, wsparcie osób podejmujących samozatrudnienie w formie jednoosobowej działalności gospodarczej lub**

⁹Według www.oecd.org/dataoecd/46/0/34955534.pdf (s. 2): **Ekonomia społeczna**, często kojarzona z pojęciami takimi jak trzeci sektor i sektor non-profit, odnosi się do szerokiej gamy organizacji usytuowanych pomiędzy państwem a rynkiem, które realizują misję zarówno ekonomiczną, jak i społeczną, i których ostatecznym celem jest nie redystrybucja zysków, lecz reinwestowanie ich w organizację w celu poszerzenia i ugruntowania jej działalności oraz jej ogólnej misji. Formy organizacyjne przyjmowane przez podmioty ekonomii społecznej zależą od krajowych ram prawnych i obejmują stowarzyszenia, tradycyjne spółdzielnie, spółdzielnie społeczne, instytucje charytatywne, fundacje oraz inne typy organizacyjne. Niezależnie od różnych definicji i form organizacyjnych elementem łączącym ten zróżnicowany zbiór podmiotów jest ich rola we wspieraniu spójności społecznej w obszarach, w których tradycyjne schematy działania prywatnego lub publicznego mają ograniczoną możliwość skutecznego działania. Organizacje ekonomii społecznej działają głównie na szczeblu lokalnym, ponieważ mają one korzenie w społecznościach lokalnych, opierając się na i przyczyniając się do rozwoju formalnych i nieformalnych sieci ludzi, wiedzy i zasobów.

spółdzielni socjalnej oraz wykorzystanie potencjału gminy do stworzenia warunków umożliwiających powstawanie nowych miejsc pracy.

1.2.2.4 WYKLUCZENIE SPOŁECZNE I UBÓSTWO

Diagnozy w zakresie poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego na obszarze rewitalizacji dokonano na bazie danych z zakresu liczby klientów (osób) Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Komarówce Podlaskiej. Ich zakres umożliwił zarówno opis stanu najbardziej aktualnego (status quo), odpowiadającego stanowi na rok 2015, jak również porównanie dynamiki zachodzących procesów poprzez porównanie zmian w latach 2013-2015. W tym celu analizie poddano liczbę osób, które uprawniane są do korzystania ze świadczeń ogółem oraz tych, które uprawnione są z tytułu: ubóstwa, bezrobocia, niepełnosprawności, uzależnień, długotrwałej lub ciężkiej choroby, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego.

Poziom życia w sposób istotny przekłada się na częstość korzystania z pomocy społecznej. Im jest on niższy, tym większy udział osób korzystających z pomocy społecznej. Gmina Komarówka Podlaska należy do grup gmin w województwie lubelskim o niskim poziomie życia ludności. Jednocześnie analizowana gmina znajduje się w sąsiedztwie gmin wchodzących w skład powiatu radzyńskiego, w których występuje jeszcze niższy poziom życia mieszkańców (Kąkolewnica, Ulan-Majorat, Borki). Najwyższy poziom życia ludności na obszarze powiatu radzyńskiego odnotowano w mieście Radzyń Podlaski.

Mapa 6 Poziom życia ludności według gmin w powiecie radzyńskim w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: „Beneficjenci pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych w 2014 r.”, GUS

Zasadniczym powodem znaczącej różnicy między miastem i wsią w zakresie poziomu życia jest utrwalona i pogłębiająca się dysproporcja w poziomie dochodów. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na osobę w Polsce w 2014 r. wynosił 1 386 zł, ale w miastach było to 1 566 zł, a na wsi 1 106 zł, (przy czym ten niski dochód na wsi nieznacznie łagodzą relatywnie niższe koszty utrzymania). Różnice te wynikały nie tylko z wysokości dochodów uzyskiwanych przez gospodarstwa domowe, ale były również związane z większą liczbą osób wchodzących w skład gospodarstw domowych zamieszkujących wieś (zgodnie z danymi GUS: przeciętna

liczba osób w gospodarstwach domowych zamieszkujących wieś wyniosła 3,11, a w miastach – 2,44).

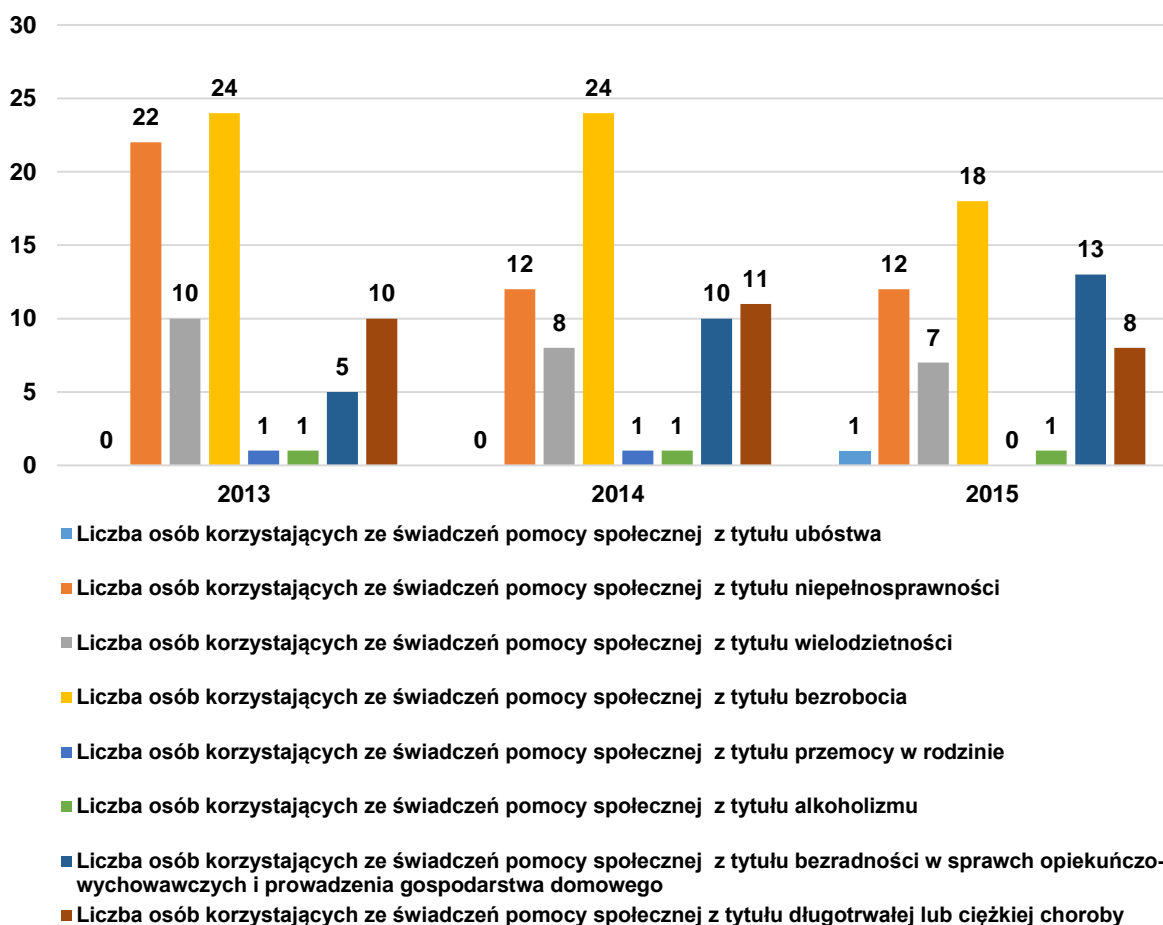
W świetle danych źródłowych (udostępnionych przez GOPS w Komarówce Podlaskiej) ogólna liczba mieszkańców wymagających wsparcia organizowanego przez gminę uległa bardzo nieznacznemu spadkowi na przestrzeni lat 2013-2015. W 2015 roku wyniosła ona 684 osoby, co stanowi 14,85% wszystkich mieszkańców gminy. Ogólna liczba osób korzystających z pomocy społecznej w gminie Komarówka Podlaska spadła o 2 osoby na przestrzeni lat 2013-2015 (przy ogólnym wzroście liczby mieszkańców o 67 osób), co oznacza spadek o zaledwie 0,29%.

W obszarze rewitalizacji udział mieszkańców wymagających wsparcia oferowanego przez gminę w 2015 roku kształtował się na poziomie ponad 9%. Szczególnie niepokoi fakt, że w obrębie analizowanego terenu zauważalny jest niekorzystny trend wzrostu liczby osób korzystających z pomocy GOPS (odwrotnie niż w przypadku całej gminy). W latach 2013-2015 ich liczba kształtowała się następujący sposób: 2013 r. – 106, 2014 r. – 112, 2015 r. – 113. Zanotowano więc 7%-owy wzrost w tej kwestii.

Analiza danych dotyczących powodów przyznawania świadczeń pomocy społecznej prowadzi do wniosku, że wśród głównym problemów mieszkańców obszaru rewitalizacji, znajduje się: bezrobocie i niepełnosprawność. Na pierwszym miejscu plasuje się bezrobocie-największa liczba osób korzystających ze świadczeń z tego tytułu w przeciągu 3 analizowanych lat. Osoby pochodzące z obszaru rewitalizacji stanowiły około 20% wszystkich osób korzystających z pomocy społecznej z tego właśnie tytułu. Pozytywnym zjawiskiem w tym zakresie jest 25%-owy spadek (o 6 osób) korzystających ze świadczeń GOPS. Dane te należy jednak interpretować bardzo ostrożnie, bowiem malejąca liczba osób korzystających ze wsparcia nie oznacza jednocześnie zmniejszenia zagrożenia zjawiskiem bezrobocia. Dane pozwalają stwierdzić, iż maleje liczba uprawnionych do pobierania świadczeń wskutek m.in. zaostrzonych kryteriów przyznawania świadczeń, kryterium dochodowe na bardzo niskim poziomie itp.

Dane GOPS wskazują, że kwestia bezrobocia jest czynnikiem dominującym w strukturze udzielania pomocy. Zarówno w gminie, jak i wyznaczonym obszarze rewitalizacji, występuje największa koncentracja ludności borykających się z tym problemem. Problemom bezrobocia często towarzyszą inne negatywne zjawiska takie jak: ubóstwo, nałogi czy przemoc w rodzinie. Brak środków na zaspokojenie podstawowych potrzeb należy traktować priorytetowo, bowiem ma to znaczny wpływ na jakość życia mieszkańców oraz ogranicza możliwości rozwoju społecznego i gospodarczego obszaru. Obszar rewitalizacji charakteryzuje się deficytem w zakresie inicjatyw samopomocowych, form pracy organizacji pozarządowych z dziećmi i młodzieżą zorientowanych na przerwanie niekorzystnego zjawiska dziedziczenia ubóstwa.

Wykres 5 Liczba mieszkańców obszaru rewitalizacji korzystających z pomocy GOPS w latach 2013-2015 wg. powodów przyznania świadczeń

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Komarówce Podlaskiej

Pomimo, dość wysokiego w skali gminy, udziału osób korzystających z pomocy GOPS z tytułu ubóstwa, wyznaczony obszar rewitalizacji wypada w tym zakresie szczególnie korzystnie. W świetle danych źródłowych w 2015 r. jedynie 1 osoba pobierała świadczenia z tego właśnie tytułu. W latach wcześniejszych (tj. 2013-2014) nie odnotowano takiego przypadku.

Wśród grupy najliczniejszych powodów przyznawania mieszkańcom przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej różnego rodzaju świadczeń (zarówno pieniężnych, jak i niepieniężnych) znajduje się również niepełnosprawność¹⁰. Zarówno na obszarze rewitalizacji, jak i w zakresie całej gminy, w latach 2013-2015 odnotowano spadek mieszkańców pobierających świadczenia z tego tytułu. W gminie Komarówka Podlaska ubyło łącznie 16 takich osób, natomiast w obszarze rewitalizacji 10. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że i tak udział tychże osób w ogólnej populacji obszaru rewitalizacji kształtuje się na stosunkowo wysokim poziomie. Osoby te stanowiły odpowiednio: 2013 r. – 20%, 2014 r. – 11%, 2015 r. – 13% wszystkich mieszkańców pobierających świadczenia z GOPS z tytułu niepełnosprawności. Jednocześnie dotyczące liczby osób niepełnosprawnych zamieszkujących obszar rewitalizacji wskazują, że zmniejszeniu uległa jedynie liczba osób uprawnionych lub pobierających świadczenia, gdyż

¹⁰ Niepełnosprawność oznacza trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy.

faktyczna liczba mieszkańców mających status osoby niepełnosprawnej uległa nieznacznej zmianie. W świetle danych GOPS analizowany obszar zamieszkiwany był w latach 2013-2015 przez 57-58 osób.

Wykluczenie społeczne to niemożność uczestnictwa jednostki w pełnym życiu danej społeczności. Stanowi ono poważny problemem dotyczącym osoby znajdujące się z różnych przyczyn w trudnej sytuacji życiowej. Obok, ubóstwa i bezrobocia, przyczyną wykluczenia społecznego (lub zagrożenia takim wykluczeniem) jest niepełnosprawność. Bardzo ważnym czynnikiem wpływającym na poziom wykluczenia społecznego jest dostępność przestrzeni. Ma ona znaczenie przede wszystkim dla osób o ograniczonej sprawności ruchowej, w tym osób starszych, dzieci i osób z niepełnosprawnością.

Na obszarze rewitalizacji zdiagnozowano niedostateczny poziom usług publicznych świadczonych z myślą o osobach niepełnosprawnych. Ze względu na fakt, że z roku na rok wzrasta liczba osób niepełnosprawnych, w tym w szczególności w starszym wieku, niezbędne będzie podjęcie konkretnych inicjatyw na rzecz tej grupy społecznej.

W analizowanym okresie czasu widoczne są również problemy związane z bezradnością w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego oraz wielodzietnością. Rodzina jako podstawowa komórka społeczna jest pierwszym i najważniejszym środowiskiem dziecka, której obowiązkiem jest zaspokojenie wszystkich jego potrzeb. Wywiera istotny wpływ na kształtowanie się postaw, aspiracji, systemów wartości. Nieprawidłowe funkcjonowanie rodziny, złe wypełnianie ról społecznych powoduje jej destrukcję. W rodzinach dysfunkcyjnych często występują u dzieci problemy w nauce, problemy wychowawcze aż do wkraczania na drogę przestępstwa. Bezradność osób w sprawach opiekuńczo- wychowawczych jest jednym z ważniejszych problemów dotyczących zwłaszcza rodzin o niskim statusie społecznym i niskiej świadomości wychowawczej, o zaburzonych relacjach małżeńskich. Sytuacja, przy braku zapewnienia odpowiedniego wsparcia rodzinie wobec braku prawidłowych wzorców do naśladowania przez dziecko może doprowadzić do sytuacji „dziedziczenia” negatywnych postaw rodzicielskich i niekorzystnie oddziaływać na późniejsze pełnienie ról rodzicielskich wobec własnych dzieci a także powodować zjawisko dziedziczenia biedy.

Niekorzystnym zjawiskiem odnotowanym na obszarze rewitalizacji jest wzrost liczby osób pobierających świadczenia z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego. Ich liczba w latach 2013-2015 wzrosła niemal 3-krotnie (z 5 w 2013 r. do 13 w 2015 r.), przy odnotowanej w całej gminie tendencji spadkowej (z 79 w 2013 r. do 67 w 2015 r.). Mieszkańcy obszaru rewitalizacji stanowili nieco ponad 19% wszystkich osób pobierających świadczenia z tego właśnie tytułu. W zakresie osób będących w trudnej sytuacji życiowej w związku z wielodzietnością w analizowanym obszarze odnotowano odmienne tendencje niż w zakresie całej gminy. Liczba osób pobierających ze świadczeń spadła nieznacznie (2013 r. – 10, 2014 r. – 8, 2015 r. – 7), przy wzroście odnotowanym na poziomie gminy.

W analizowanym okresie czasu najrzadziej występującym powodem wsparcia udzielonego przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej był alkoholizm i przemoc w rodzinie. W porównaniu do najczęściej występujących przyczyn przyznania świadczeń z GOPS, powody ujęte powyżej były sporadycznie podstawą otrzymania świadczeń przez osoby korzystające z pomocy społecznej. Analiza danych źródłowych pozwala stwierdzić, że skala tych zjawisk w latach 2013-2015 była niewielka i obejmowała łącznie kilka osób każdego roku. W związku z występującym w rodzinie alkoholizmem pomoc w przeciągu 3 lat otrzymywała 1 osoba. Znikoma była również liczba wniosków o przymusowe leczenie złożonych do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych wobec mieszkańców obszaru rewitalizacji (w latach 2013-2015 po 2). Choć zaprezentowane dane wskazują, że skala problemu jest nieduża, to informacje uzyskane podczas opracowywani diagnozy nie są już tak optymistyczne. Problem spożywania alkoholu wśród dorosłych mieszkańców jest spory. Ze względu na tradycje i obyczaje odmowa wypicia skutkuje ostracyzmem. Oprócz tego ważnym czynnikiem spowszednienia picia, decydującym o sięganiu po alkohol wśród ludności obszaru rewitalizacji jest nuda. Mieszkańcy nie mają zbyt wielu możliwości wyboru, jeśli chodzi o spędzanie wolnego czasu czy obcowanie z kulturą. Poza tym brakuje im świadomości w zakresie skutków nadmiernego spożywania alkoholu. Uważają, że picie jest zupełnie normalnym elementem ich codziennego życia. Problem choroby alkoholowej jest totalnie bagatelizowany. Nie widząc oni problemu w częstym jego spożywaniu, przekazują negatywne wzorce kolejnym pokoleniom. Szczególnie niepokoi fakt, że z roku na rok wzrasta liczba młodzieży sięgającej często po alkohol przed uzyskaniem pełnoletności. Dodatkowo „inicjacja alkoholowa” wśród młodych osób zaczyna się coraz wcześniej. Sięganie po alkohol jest silnie związane z procesem dojrzewania, kiedy nastolatki przechodzą intensywne przemiany fizyczne, psychiczne i społeczne. To okres w życiu młodego człowieka sprzyjający eksperymentowaniu, testowaniu i poszukiwaniu nowych doświadczeń. Młodzież ujawnia wtedy różne zachowania problemowe, tj. picie alkoholu, palenie papierosów, wczesne podejmowanie współżycia, wchodzenie w konflikty z prawem, niekiedy stosowanie narkotyków oraz wiele innych. Mimo, że u młodych ludzi bardzo rzadko można zdiagnozować chorobę alkoholową, to samo spożywanie alkoholu stwarza ryzyko uzależnienia od alkoholu w przyszłości. Poza tym wśród młodzieży zauważalny jest problem tzw. picia obyczajowego („dla towarzystwa”).

Ze zjawiskiem uzależnienia często bezpośrednio związany jest problem przemocy w rodzinie¹¹. Mając na względzie jego złożoność i wieloaspektowość bardzo trudno jest oszacować faktyczną skalę osób, których to zjawisko dotyka. Jest to związane z faktem, że bardzo często przemoc domowa jest ukrywana i spora część osób, które jej doświadczają, nie decyduje się na ujawnienie i zwrócenie się o pomoc do instytucji działających w ramach lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy. Zdecydowanie najpoważniejszą trudnością w diagnozowaniu wielkości zjawiska przemocy w rodzinie jest uzyskanie wiarygodnych i rzeczywistych danych, charakteryzujących rozmiar przemocy, bowiem z wielu przyczyn przemoc w rodzinie jest problemem ukrytym. W świetle danych źródłowych jedynie w 2013 r. i 2014 r. po 1 osobie korzystało ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu przemocy w rodzinie.

¹¹ Przemoc w rodzinie polega na umyślnym działaniu i zaniechaniu naruszającym prawa lub dobra osobiste członków rodziny i osób wspólnie zamieszkujących. W szczególności chodzi tu o narażenie tych osób na utratę życia, zdrowia, naruszenie ich godności, nietykalności cielesnej, a także wolności (w tym seksualnej). Przemoc charakteryzuje wyrządzanie szkody na zdrowiu fizycznym i psychicznym drugiej osoby, spowodowanie jej cierpienia i krzywdy moralnej.

Dodatkowo, zgodnie z danymi Komendy Policji w Radzynie Podlaskim skala liczby rodzin z terenu obszaru rewitalizacji, które posiadały założoną Niebieską Kartę, jest niewielka. Jednocześnie niepokoi fakt, że ich liczba na przestrzeni badanych lat wzrosła: 2013 r. – 1, 2014 r. – 3 i 2015 r. – 4.

REKOMENDACJE

- 1. W obszarze rewitalizacji rekomenduje się realizację programów aktywizujących i wspierających wychodzenie z bezrobocia, ubóstwa, przełamujących marazm i bezradność, wspierających oddolną samoorganizację, rozwijających wiarę we własne możliwości i potencjały. W szczególności niezbędne jest intensywne wpieranie różnego rodzaju form pracy z dziećmi i młodzieżą nakierowane na przełamywanie zjawiska dziedziczenia ubóstwa oraz aktywizacja środowiska z wykorzystaniem instrumentów animacji kultury i pobudzania do aktywnego w niej uczestnictwa. Należy również podjąć interwencję w zakresie rozwoju różnego rodzaju form pracy z dziećmi i młodzieżą ukierunkowanych na rozwój cech indywidualnych (umiejętności werbalnych, towarzyskich, rozwijających mechanizmy samokontroli, kształtujących wysokie poczucie własnej wartości) i wpływających na umiejętność podejmowania świadomych decyzji.**
- 2. Dodatkowo rekomenduje się zorganizowanie w obszarze rewitalizacji miejsc aktywności oraz zwiększenie oferty usług publicznych na rzecz osób niepełnosprawnych, będących ogniwem integracji i normalizacji życia społecznego, a także inicjatyw włączających ich społecznie. Jednocześnie należy pamiętać, iż wszystkie inicjatywy prowadzone w celu realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji, na każdym ich etapie, winny być realizowane zgodnie z zasadami uniwersalnego projektowania oraz równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. W efekcie czego zostanie zagwarantowany ich równy dostęp dla wszystkich mieszkańców.**
- 3. Wśród dorosłych mieszkańców obszaru rewitalizacji należy podjąć działania w celu zmiany ich „mentalności” z zakresie spożywania alkoholu oraz propagowania prawidłowych wzorców.**

1.2.2.5 BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Bezpieczeństwo publiczne jest nieodzownym elementem wpływającym na jakość życia mieszkańców i rozwój lokalnej społeczności. Na jego obniżenie wpływają w największej mierze zdarzenia, które związane są z łamaniem prawa. Przemoc jest zjawiskiem, które może wywierać bardzo negatywny wpływ na funkcjonowanie lokalnej społeczności. Mimo, że problem ten stanowi margines życia społecznego, jednak częstotliwość i intensywność zdarzeń o tym charakterze może wpływać na postawy i zachowania mieszkańców danego obszaru. Warto również mieć na uwadze, że dla wielu osób świadomość życia w bezpiecznej okolicy stanowi istotną wartość, często decydującą o wyborze miejsca do osiedlenia się.

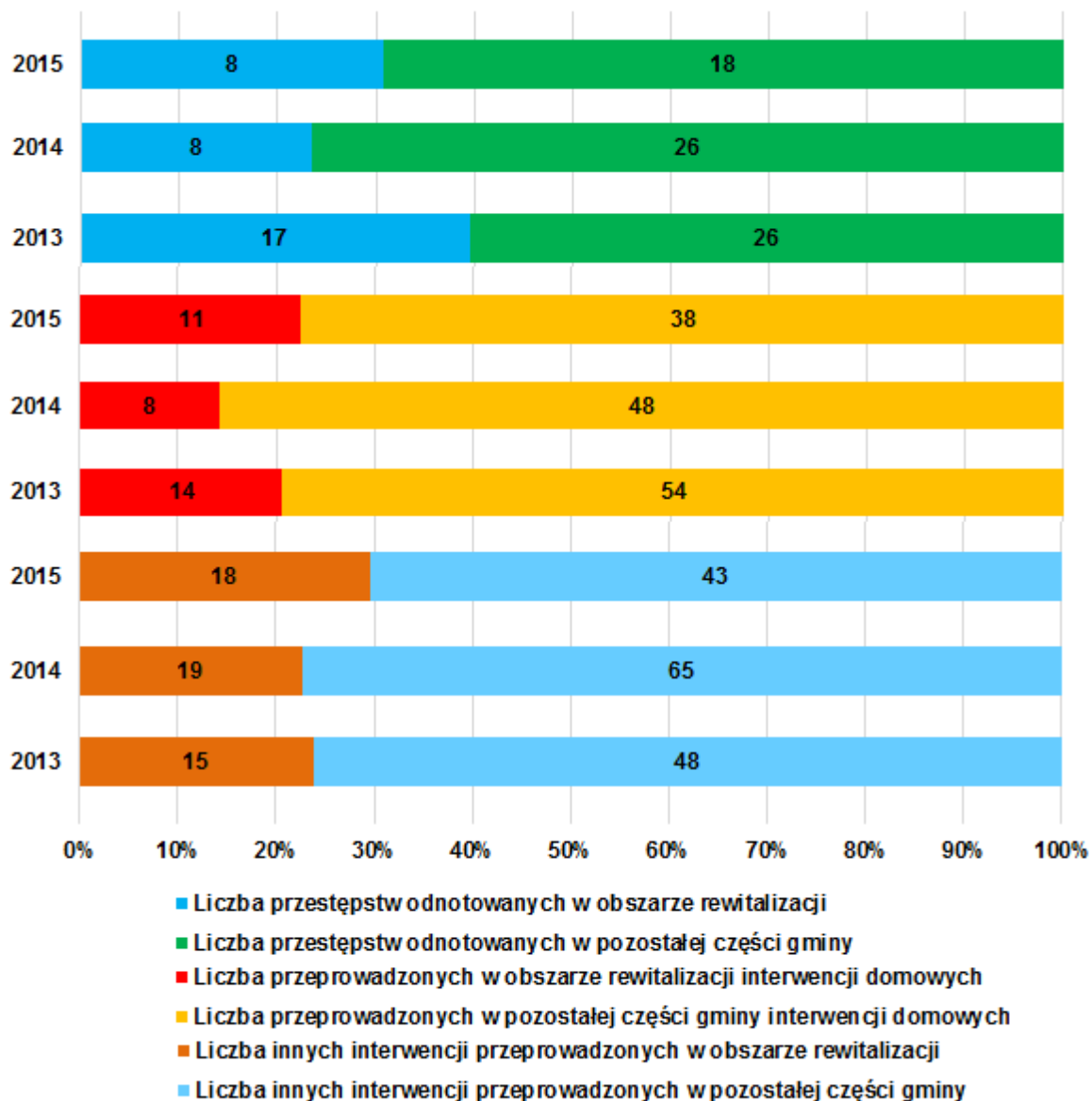
Problemy związane z poziomem bezpieczeństwa stanowią jeden z podstawowych obszarów kryzysowych sfery społecznej. O istotności tego zjawiska świadczy m.in. wymienienie ich wprost w wytycznych.¹²

Według danych Komendy Policji w Radzynie Podlaskim liczba popełnianych na terenie wyznaczonego obszaru rewitalizacji przestępstw ulega systematycznemu spadkowi. Na przestrzeni lat 2013-2015 dane dotyczące ich prezentowały się w następujący sposób: 2013 r. – 17, 2014 r. - 8, 2015 r. – 8, wobec czego odnotowano niemal 53%-owy spadek liczby przestępstw. Głównie były to kradzieże oraz bójki. Na przestrzeni analizowanego okresu udział przestępstw popełnianych na terenie obszaru rewitalizacji w ogólnej liczbie przestępstw w gminie spadł z 40% do 31%. W zakresie przestępstw kryminalnych miały one miejsce sporadycznie (2 w 2013 r. oraz po 1 w 2014 r. i 2015 r.).

O sytuacji z zakresu bezpieczeństwa publicznego świadczą również dane dotyczące liczby przeprowadzanych rokrocznie interwencji Policji. W gminie Komarówka Podlaska liczba interwencji ulegała sporym wahaniom: 2013 r. – 131, 2014 r. – 140, 2015 r. – 110. Pomiedzy rokiem 2013 a 2015 zauważalna jest jednak korzystna tendencja spadku liczby interwencji. Jednocześnie w obszarze rewitalizacji odnotowano niemal niezmienny poziom niepożądanych zdarzeń, powodujących konieczność angażowania się Policji. W roku 2013 było ich 29, w 2014 r. – 28, natomiast w roku 2015 – ponownie 29. W związku z tym co 4 interwencja w gminie Komarówka Podlaska miała miejsce na wyznaczonym obszarze rewitalizacji. Głównie z nich (48% - 2013 r., 30% - 2014 r., 38% - 2015 r.) stanowiły tzw. interwencje domowe, których główną przyczyną były awantury i przemoc w rodzinie. Pozostałe interwencje prowadzone były w związku z: zakłócaniem ciszy i porządku publicznego, wybrykami chuligańskimi, spożyciem alkoholu w miejscach niedozwolonych.

¹² Zasady programowania, wdrażania i wsparcia rewitalizacji w Województwie Lubelskim, grudzień 2015 r.

Wykres 6 Liczba przestępstw i interwencji Policji w gminie Komarówka Podlaska w latach 2013-2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Policji w Radzynie Podlaskim

REKOMENDACJE

- 1. W obszarze rewitalizacji najważniejsze jest zapobieganie i zwalczanie przestępczości pospolitej, (drobne kradzieże) oraz redukcja wykroczeń szczególnie uciążliwych (zaśmiecanie, spożywanie alkoholu w miejscach publicznych, zakłócanie spokoju, wybryki chuligańskie) oraz wykroczenia przeciwko rodzinie (znęcanie, przemoc).**

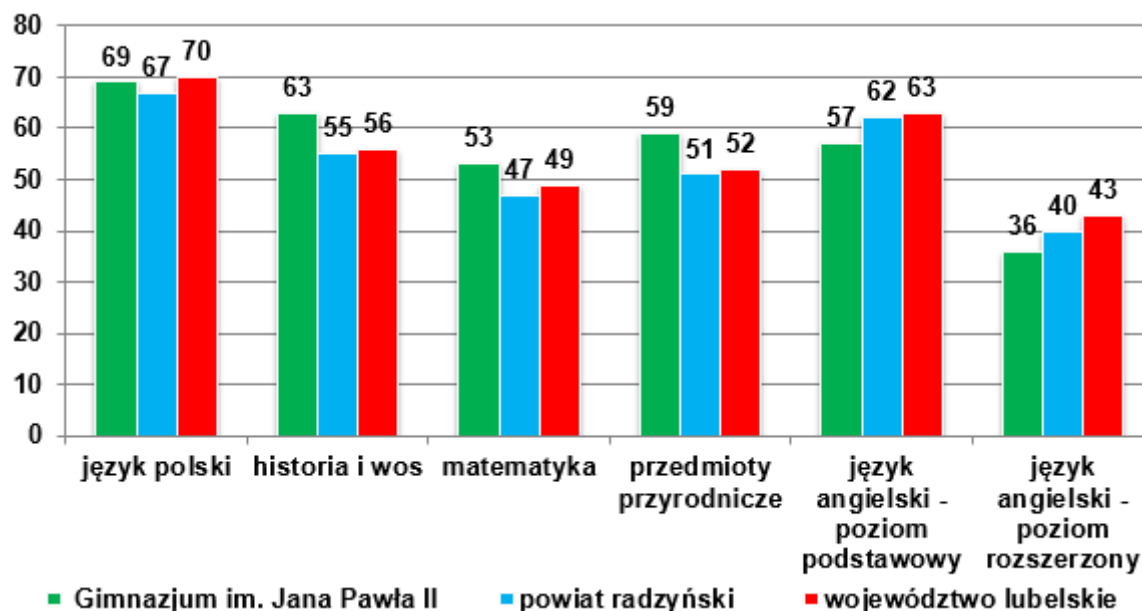
1.2.2.6 POZIOM SZKOLNICTWA

Potrzeby edukacyjne na terenie obszaru rewitalizacji zaspokaja aktualnie Zespół Szkół Samorządowych w Komarówce Podlaskiej, w którego skład wchodzi: Szkoła Podstawowa im. Bohaterów Lotnictwa Polskiego, Gimnazjum im. Jana Pawła II, Liceum Ogólnokształcące im. Ziemi Podlaskiej, Zasadnicza Szkoła Zawodowa oraz Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych.

Istotnym miernikiem jakości procesu kształcenia są wyniki uzyskiwane przez uczniów w zewnętrznych testach przeprowadzanych na danym szczeblu edukacji (sprawdzian szóstoklasisty oraz egzamin gimnazjalny). Analizując dane Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie możemy zaobserwować, że w 2016 roku uczniowie ZSS Gimnazjum im. Jana Pawła II w Komarówce Podlaskiej osiągnęli porównywalne wyniki do średniej powiatowej oraz średniej wojewódzkiej w części egzaminu z języka polskiego. Średnia gminna z tego przedmiotu była o 2 punkty procentowe wyższa niż średnia powiatowa oraz zaledwie o 1 punkt procentowy niższa od średniej dla województwa lubelskiego. Pozytywnie sytuacja kształtuje się również w odniesieniu do wyników, jakie osiągnęli uczniowie Gimnazjum w Komarówce Podlaskiej z egzaminu gimnazjalnego z historii i woś'u, matematyki oraz przedmiotów przyrodniczych. W tych trzech przypadkach średnia jaką uzyskiwali uczniowie zamieszkujący teren gminy Komarówka Podlaska była wyższa zarówno od średniej powiatowej, jak również średniej wojewódzkiej. W 2016 roku uczniowie Gimnazjum im. Jana Pawła II osiągnęli średni wynik egzaminu gimnazjalnego z historii i woś na poziomie 63%, czyli o 8 punktów procentowych wyższy niż średnia w powiecie radzyńskim oraz o 7 punktów procentowych wyższy niż średnia w województwie lubelskim. Średni wynik z matematyki kształtował się w gminie na poziomie 53% - 6 punktów procentowych więcej niż średnia w powiecie oraz 4 punkty procentowe więcej od średniej wojewódzkiej, natomiast z przedmiotów przyrodniczych średnia gminna wyniosła 59%, czyli o 8 punktów procentowych więcej niż w powiecie oraz o 7 punktów procentowych więcej niż w województwie. Najgorzej sytuacja prezentuje się w przypadku wyników egzaminu gimnazjalnego z języka angielskiego (zarówno na poziomie podstawowym, jak i rozszerzonym). W 2016 roku średni wynik z języka angielskiego zdawanego na poziomie podstawowym kształtował się w gminie na poziomie 57%, czyli o 5 punktów procentowych niżej niż średnia dla powiatu oraz 6 punktów procentowych mniej niż średni wynik w województwie. Na egzaminie z języka angielskiego zdawanego na poziomie rozszerzonym uczniowie Gimnazjum w Komarówce Podlaskiej również wypadli gorzej w porównaniu do średnich wyników jakie osiągnęli uczniowie w powiecie i w województwie. Średnia dla województwa wynosiła w 2016 roku 43%, natomiast w powiecie była nieco niższa i była równa 40%. Średnia w tej części egzaminu wyniosła natomiast

zaledwie 36%, czyli o 7 punktów procentowych mniej niż średnia w województwie oraz o 4 punkty procentowe mniej niż średnia w powiecie. Analizując średnie wyniki z poszczególnych części egzaminu gimnazjalnego warto zauważyć, że uczniowie Gimnazjum lepiej radzili sobie z przedmiotami humanistycznymi niż ścisłymi.

Wykres 7 Średnie wyniki z egzaminu gimnazjalnego przeprowadzonego w 2016 roku (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OKE w Krakowie

Przyglądając się średnim wynikom egzaminu gimnazjalnego na przestrzeni lat 2014-2016 możemy zaobserwować, że średnie wyniki, które osiągnęli uczniowie Gimnazjum im. Jana Pawła II w Komarówce Podlaskiej były we wszystkich częściach, poza językami obcymi nowożytnymi, bardzo zbliżone do średniej dla powiatu radzyńskiego oraz średniej dla województwa lubelskiego. W 2014 roku średnia wyników uczniów z języka angielskiego zdawanego na poziomie podstawowym wyniosła 57%, czyli o prawie 9 punktów procentowych mniej niż średnia dla województwa oraz bez mała 3 punkty procentowe mniej niż średnia powiatowa. Analiza danych odnoszących się do średnich wyników z języka angielskiego zdawanego na poziomie rozszerzonym nasuwa podobne wnioski: uczniowie Gimnazjum w Komarówce Podlaskiej osiągnęli niższe wyniki niż średnia powiatowa (w 2014 roku o 4,6 punktów procentowych) oraz średnia wojewódzka (w 2014 roku o ponad 10 punktów procentowych).

Na uwagę zasługuje fakt, że średnie wyniki z poszczególnych części egzaminu gimnazjalnego, które osiągnęli na przestrzeni lat 2014-2016 uczniowie Gimnazjum w Komarówce Podlaskiej, w odniesieniu do większości tych części, odnotowały pozytywny trend wzrostowy. Największy wzrost nastąpił w części matematycznej egzaminu – w 2016 roku średni wynik egzaminu gimnazjalnego z tego przedmiotu był w Gimnazjum im. Jana Pawła II wyższy o 25,30% w stosunku do średniego wyniku z roku 2014. Wysoki wzrost odnotowano także w odniesieniu do średniej egzaminu z przedmiotów przyrodniczych – w latach 2014-2016 średnia ta wzrosła o 12,60%. Średnie wyniki uczniów Gimnazjum w Komarówce Podlaskiej z egzaminu gimnazjalnego z historii i wiedzy o społeczeństwie wzrosły w analizowanym okresie o bez

mała 10%, natomiast z języka polskiego – o prawie 5%. Mimo, że średnie wyniki, jakie osiągnęli gimnazjaliści z Komarówki Podlaskiej na egzaminie gimnazjalnym z języka angielskiego, zdawanego na poziomie rozszerzonym, w latach 2014-2016 były niższe od średniej powiatowej oraz od średniej wojewódzkiej, to w analizowanym okresie również i w tej części gimnazjaliści z Gimnazjum im. Jana Pawła II poprawili swoje wyniki. W 2016 roku odnotowano bowiem wzrost średniego wyniku o 6,51% w stosunku do roku 2014. Analizując średnie wyniki z egzaminu gimnazjalnego z języka angielskiego zdawanego przez uczniów Gimnazjum w Komarówce Podlaskiej na poziomie podstawowym, możemy zaobserwować, że w 2016 roku, pomimo spadkowych wahań w 2015 roku, średni wynik w tej części egzaminu był taki sam, jak w roku 2014.

Pomimo wyżej opisanych pozytywnych zjawisk nadal poziom jakości kształcenia, zarówno w szkole podstawowej, jak i pozostałych szkołach wchodzących w skład Zespołu Szkół Samorządowych w Komarówce Podlaskiej nie jest zadowalający, o czym świadczą przede wszystkim wyniki osiągnięte przez uczniów poszczególnych szkół. Potwierdzeniem tego faktu jest usytuowanie wszystkich szkół z obszaru rewitalizacji wśród szkół lub placówek systemu oświaty, które osiągają najniższe wyniki edukacyjne w skali województwa¹³.

Z przeprowadzonej diagnozy wynika, że głównym problemem w zakresie analizowanej szkoły gimnazjalnej są niskie ogólne wyniki w nauczaniu oraz gorsze wyniki nauczania w zakresie przedmiotów przyrodniczych, matematyki i języka obcego. Dla przykładu w 2016 r. uczniowie ze sprawdzianu gimnazjalnego zdobyli z przedmiotów przyrodniczych o około 10% mniej punktów niż z przedmiotów humanistycznych. Uzyskiwane przez uczniów niskie wyniki z matematyki sugerują w konsekwencji niski poziom myślenia analitycznego i logicznego, będącego podstawą skutecznego nabywania wiedzy. Poza tym dość negatywna ogólna postawa uczniów do matematyki, wynikająca z konkretnych wymagań programowych, stanowi istotny problem, który powinien zostać jak najszybciej rozwiązany; konieczne jest podjęcie wszelkich działań celem zmotywowania uczniów do edukacji matematycznej, zwłaszcza tych, którzy kończą etap szkoły podstawowej, aby z pozytywną postawą do przedmiotów ścisłych, kontynuowali swą dalszą edukację. W świetle informacji uzyskanych w placówce oświatowej wynika, że przedmioty matematyczno-przyrodnicze oraz języki obce kojarzą się z tradycyjnymi, wręcz nieatrakcyjnymi metodami nauczania, co przekłada się na niskie zainteresowanie nimi uczniami.

Kolejnym z problemów przedmiotowej sfery jest utrzymująca się na podobnym poziomie od lat liczba dzieci zdiagnozowanych przez Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną z dysfunkcjami lub zaleceniem dostosowania wymagań edukacyjnych (np. trudności w nauce, dysleksja, dysortografia) – średnio corocznie około 19% wszystkich uczniów. W roku szkolnym 2015/2016 do gimnazjum uczęszczało łącznie 144 uczniów, w tym: 3 uczniów chorych na Autyzm i 1 z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, ponadto 16 uczniów posiadających opinię z PPP o potrzebie dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych. Natomiast u 22 uczniów wystąpiła konieczność dodatkowego wsparcia w celu wyrównania dysproporcji edukacyjnych. Taki stan

¹³ http://rpo.lubelskie.pl/nabor-693-12_2_ksztalcenie_ogolne.html

rzeczy implikuje niskie wyniki nauczania, w związku z tym rodzi konieczność wzmocnienia indywidualizacji pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych, zwłaszcza że brak sukcesów szkolnych jest powodem stresu, brak wiary w siebie i własnych możliwości, a to przyczynia się do kolejnych niepowodzeń.

Znaczna część dzieci uczęszczających do szkoły pochodzi z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, o niskim statusie materialnym, korzystających z różnych form pomocy społecznej - zgodnie z danymi placówki oświatowej w roku szkolnym 2015/2016 dzieci te stanowiły około 83,42% wszystkich dzieci w szkole. Stanowi to poważną barierę edukacyjną. Słaba stymulacja środowiska rodzinnego, brak motywacji do pogłębiania nauki i przeświadczenie o braku korzyści z niej płynących w przyszłości stwarzają poważne bariery w osiągnięciu sukcesu szkolnego, zaburzają prawidłowe funkcjonowanie uczniów i rzutują niekorzystnie na rozwój ich dalszej kariery szkolnej.

Kolejnym z zagadnień jest niedostosowana do potrzeb uczniów oferta zajęć pozalekcyjnych; w większości są to zajęcia o charakterze artystycznym: plastyczne, teatralne oraz z przedmiotów humanistycznych i sportowe. Próba organizacji zajęć dodatkowych w dziedzinie matematyki nie cieszyła się zbytnim powodzeniem – w ubiegłym roku korzystało z nich zaledwie 6 uczniów. W szkole nie były prowadzone zajęcia dodatkowe z przedmiotów przyrodniczych czy informatycznych. Niewystarczająca jest również pomoc/aktywność szkoły w zakresie indywidualizacji pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych (od roku szkolnego 2016/2017 w szkole nie będzie pedagoga szkolnego, nie ma psychologa ani doradcy zawodowego). Uczniowie wymagający wsparcia specjalistycznego są zmuszeni korzystać z takiej pomocy w oddolnych min. 30 km., co stanowi barierę finansową i czasu (zw. z pokonywaniem dużej odległości).

Zasadniczym problemem jest również bazy adekwatnej do standardów nowoczesnego procesu edukacyjnego. Sale do nauki przedmiotów matematyczno-przyrodniczych są bardzo słabo wyposażone; nauka chemii, fizyki, biologii oraz geografii prowadzona jest w sposób teoretyczny co w bardzo dużym stopniu utrudnia uczniom przyswojenie wiedzy. W szkole brakuje sali komputerowej. Uczniowie korzystają z sali, która jest w szkole podstawowej w i jest wyposażona w przestarzały sprzęt, co uniemożliwia prowadzenie ciekawych i rozwijających u uczniów zainteresowań z zakresu technologii ITC oraz programowania. Poza tym zdiagnozowany problemem tego obszaru są niewystarczające kompetencje nauczycieli w zakresie wykorzystywania narzędzi TIK w nauczaniu przedmiotowym oraz prowadzeniu kreatywnych lekcji wykorzystując kreatywne myślenie uczniów.

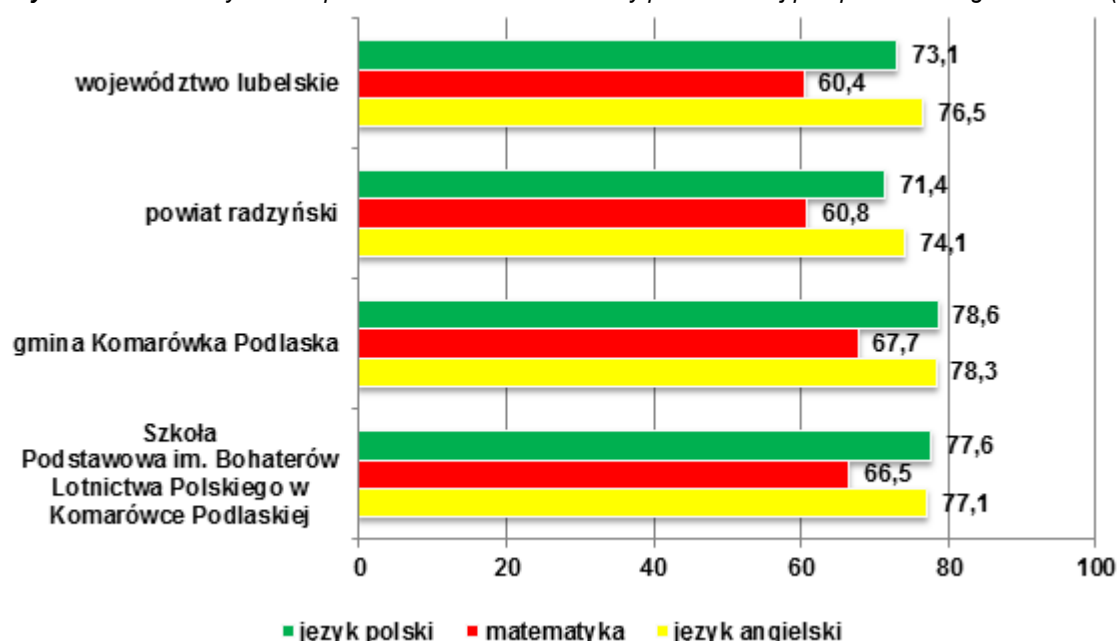
Analizę wyników sprawdzianu szóstoklasisty przeprowadzono, podobnie jak w przypadku egzaminu gimnazjalnego, w oparciu o dane z Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie. Ze względu na tryb publikowania danych przez OKE wnioskowanie przeprowadzono w oparciu o dane odnoszące się do sprawdzianów przeprowadzonych w latach 2013-2015.

W wyniku ww. analizy stwierdzono, że w 2015 roku uczniowie Szkoły Podstawowej im. Bohaterów Lotnictwa Polskiego w Komarówce Podlaskiej osiągnęli ze wszystkich części sprawdzianu (język polski, matematyka, język angielski) średnie wyniki nieco niższe od średniej dla całej gminy. Jednocześnie przedmiotowe średnie były średni wynik ze sprawdzianu z języka polskiego analizowanej szkole podstawowej był wyższy od średniej

powiatowej o 6,2 punktu procentowego oraz o 4,5 punktu procentowego wyższy niż średnia w województwie. W odniesieniu do sprawdzianu z matematyki, średnia dla szkoły wyniosła w 2015 roku 66,5%, czyli była wyższa od średniej powiatowej o 5,7 punktów procentowych oraz od średniej wojewódzkiej o 6,1 punkty procentowe. Średni wynik w szkole ze sprawdzianu szóstoklasisty z języka angielskiego wyniósł 77,10% i był wyższy od średniej dla powiatu (o 3,0 punkty procentowe) oraz średniej dla województwa (o 0,6 punktów procentowych). Spośród trzech części sprawdzianu szóstoklasisty najgorsze wyniki uczniowie z ze Szkoły Podstawowej w Komarówce Podlaskiej osiągnęli w części matematycznej.

Porównując średnie wyniki sprawdzianu przeprowadzanego na koniec VI klasy szkoły podstawowej we wszystkich szkołach podstawowych na funkcjonujących na terenie gminy, zauważyć można, iż w 2015 roku jedynie w Szkole Podstawowej im. Bohaterów Lotnictwa Polskiego, wchodzącej w skład Zespołu Szkół Samorządowych w Komarówce Podlaskiej, średnie wyniki ze wszystkich części sprawdzianu szóstoklasisty były niższe od średniej dla gminy.

Wykres 8 Średnie wyniki ze sprawdzianu w VI klasie szkoły podstawowej przeprowadzonego w 2015 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OKE w Krakowie

Uśredniony wynik sprawdzianu szóstoklasisty dla lat 2013-2015 w gminie Komarówka Podlaska kształtował się na poziomie 65%. W Szkole Podstawowej im. Bohaterów Lotnictwa Polskiego uśredniony wynik wyniósł natomiast 65%.

Analiza danych dotyczących średniego odeska dzieci w staninach z wynikiem niskim (staniny od 1 do 3) w latach 2013-2015 wskazuje, że w Szkole Podstawowej w Komarówce Podlaskiej udział tej grupy dzieci jest zbliżony (19,5%) do średniej dla gminy (22,5%).

Pozostałe problemy zdiagnozowane w szkole podstawowej, nie odbiegają od tych, rozpoznanych w zakresie szkoły gimnazjalnej. Niewystarczający jest poziom jakości edukacji, co powoduje, że uczniowie osiągają słabe wyniki w nauce. Uczniowie znacznie lepiej radzą

sobie z przedmiotami humanistycznymi niż ścisłymi. Spora część z nich pochodzi z rodzin o niższym statusie materialnym oraz wymaga indywidualizacji podejścia ze względu na obniżone wymagania edukacyjne.

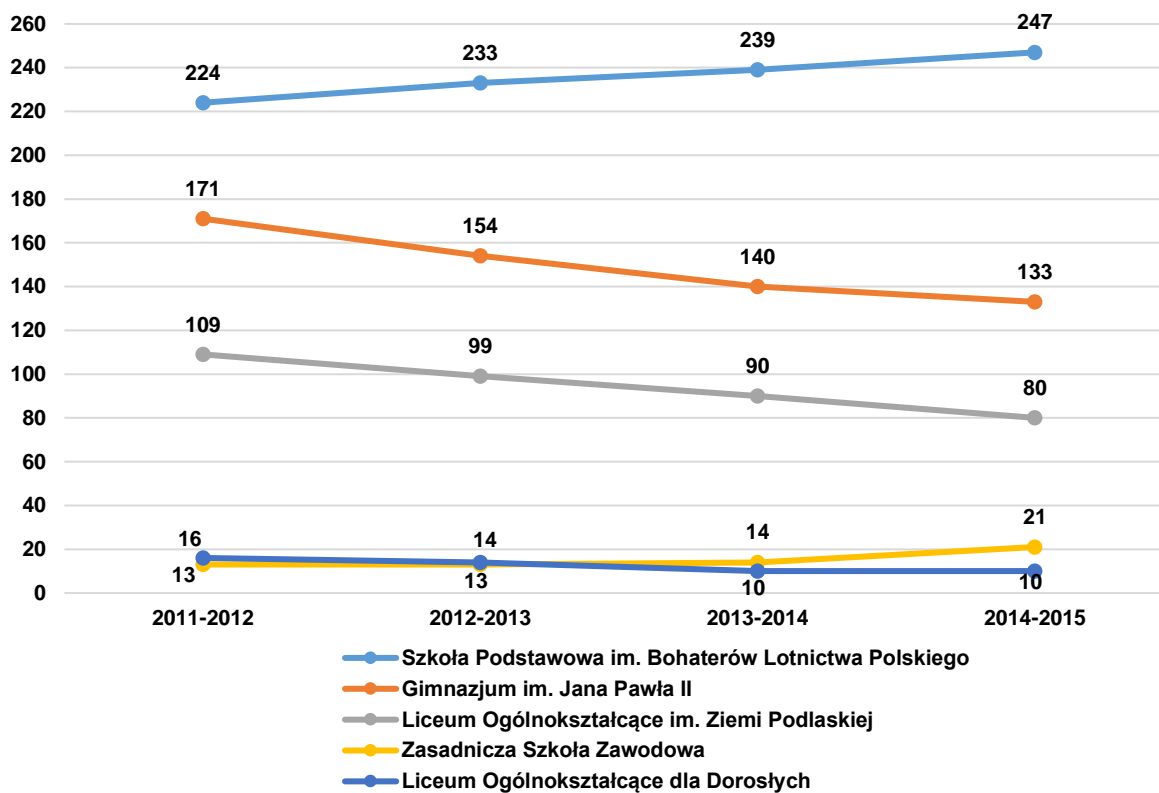
Analiza danych dotyczących rodzin korzystających z dożywiania przyznanego przez GOPS (dożywianie dla dzieci i młodzieży) wskazuje, że problem zubożenia rodzin jest spory. Niewystarczające środki finansowe stanowią poważną barierę edukacyjną. Uczniowie mający gorsze warunki do nauki (np. mieszkaniowe, rodzinne, materialne) osiągają niższe wyniki w nauczaniu (w tym na egzaminach kończących dany etap nauki). Gorsze średnie wyniki egzaminów mogą wskazywać na istnienie pozaszkolnych czynników wpływających na efektywność kształcenia. Potwierdzeniem roli miejsca zamieszkania w procesie edukacyjnym jest korelacja niskich wyników testu uczniów zamieszkujących dany obszar, ze danymi dotyczącymi np. udziału rodzin korzystających z różnych form pomocy społecznej, w tym dożywiania. W latach 2013/2014 z dożywiania korzystały dzieci ze 123 rodziny, natomiast w roku szkolnym 2014/2015 ich liczba zmniejszyła się do 98, by w kolejnym roku szkolnym (2015/2016) znów wzrosnąć do 116. Porównując przedmiotowe dane z ogólną liczbą rodzin w gminie nie da się zauważyć wyraźnego trendu - udział tej grupy rodzin kształtuje się na zbliżonym poziomie – średnio około 9%. W obszarze rewitalizacji liczba rodzin korzystających z pomocy GOPS w formie dożywiania dzieci i młodzieży wynosiła: w roku szkolnym 2013/2014 – 19 rodzin, 2014/2015 – 16 rodzin, a w 2015/2016 – 18 rodzin. Porównując te dane z potencjałem osobowym analizowanego obszaru widać, że udział rodzin wymagających wsparcia utrzymuje się na zbliżonym poziomie - 5%. Problem obniżonych szans edukacyjnych uczniów, w szczególności w kontekście obszaru rewitalizacji, jest w świetle diagnozy połączony współzależnością z procesem dziedziczenia ubóstwa: problemy edukacyjne są przeszkodą dla wyższych zarobków w przyszłości, co generuje ubóstwo, zaś z kolei ubóstwo osłabia w rodzinie potencjał wsparcia edukacyjnego dzieci w kolejnym pokoleniu.

W kontekście synergii między zjawiskiem ubóstwa i problemami edukacyjnymi pojawia się temat „edukacji przedsiębiorczej”, którą w obszarze rewitalizacji – należy ocenić jako niewystarczającą. Mowa tu o rozwijaniu postawy przedsiębiorczej wśród dzieci i młodzieży. „Przedsiębiorczość” w tym znaczeniu, to nie tylko prowadzenie przedsiębiorstwa ale także postawa bycia przedsiębiorczym, samostereowność, gotowość do wyznaczania sobie samemu celów i podejmowania ryzyka. W dzisiejszych czasach niezwykle istotne są umiejętności radzenia sobie w świecie biznesu, konsekwentnego dążenia do realizacji celów biznesowych, finansowych, a także budowania zespołu, współpracy, nawiązywania dobrych relacji międzyludzkich opartych na zasadach etyki i uczciwości zawodowej, umiejętność panowania nad swoimi emocjami, łagodzenia sytuacji konfliktowych, itp. Niekwestionowane znaczenie w tym zakresie ma edukacja pozaformalna i nieformalna, adresowana głównie do młodzieży. Wiele kompetencji istotnych dla późniejszego osobistego sukcesu nie mieści się w szkolnych programach nauczania i powinny istnieć formy zdobywania ich poza szkołą. Istnieje również społeczne oczekiwanie w zakresie stworzenia oferty edukacyjnej również dla seniorów. W tym kontekście edukacja jest niezwykle ważna nie tylko dla samych seniorów, lecz również dla młodego pokolenia (tworząca wzorce dla młodzieży i propagowanie koncepcji Life Long Learning).

Niezwykle ważne jest również kontynuowanie wszelkich inicjatyw edukacyjnych na rzecz odbudowania poczucia tożsamości lokalnej, wspierającej świadomość zakorzenienia w historii gminy, w tym zwłaszcza obszaru rewitalizacji i lokalny patriotyzm. Wątek ten nie jest mocno rozbudowany w programach edukacji szkolnej. Tymczasem jak pokazują liczne opracowania, jednym z czynników nasilających trwałą emigrację – jest brak poczucia zakorzenienia i dumy ze swojej miejscowości.

W zakresie pozostałych placówek oświatowych wchodzących w skład Zespołu Szkół Samorządowych w Komarówce Podlaskiej zauważalna jest niekorzystna tendencja zmniejszającej się liczby uczniów zainteresowanych podjęciem nauki w tychże placówkach. W Liceum Ogólnokształcącym im. Ziemi Podlaskiej liczba uczniów na przestrzeni 4 lat szkolnych zmniejszyła się o niemal 27%. W zakresie Liceum Ogólnokształcącego dla Dorosłych sytuacja wygląda również mało korzystnie. Z oferty tejże placówki decyduje się korzystać bardzo mała liczba uczniów (od 10 do 13); poza tym roku na rok ulega ona systematycznemu spadkowi. Jedynie w zakresie Zasadniczej Szkoły Zawodowej odnotowano niewielki wzrost liczby uczniów (pomiędzy rokiem szkolnym 2011-2012 a 2014-2015 o 5 uczniów). Należy jednocześnie podkreślić, że, tylko w obszarze rewitalizacji, lecz całej gminy, istnieje bardzo mocne społeczne oczekiwanie dotyczące konieczności kontynuowania tradycji i szkolnictwa ponadgimnazjalnego i zawodowego w Komarówce Podlaskiej.

Wykres 9 Liczba uczniów poszczególnych szkół wchodzących w skład ZSS w Komarówce Podlaskiej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Komarówka Podlaska

Należy podkreślić, iż szkoła, w której uczniowie wypadają gorzej od innych nie jest dobrą wizytówką dla gminy. Poza uwarunkowaniami środowiskowymi i przebiegiem procesu kształcenia, ważne są też regionalne czynniki wpływające na osiągnięcia szkolne. Generalnie uczniowie z dużych miast, lepiej wypełniają testy i częściej osiągają sukcesy szkolne, stąd należy dążyć do wyrównania szans edukacyjnych uczniów.

Zdiagnozowanym problemem obszaru rewitalizacji jest brak oferty edukacyjnej skierowanej do seniorów. Liczne badania wskazują, że przeciętna długość życia ulega wydłużeniu. Jednocześnie w obszarze tym coraz większy odsetek mieszkańców stanowią osoby starsze. Z roku na rok udział tej grupy w społeczności miasta rośnie. Tymczasem na chwilę obecną w Komarówce Podlaskiej brakuje oferty edukacyjnej dedykowanej tej grupie społeczeństwa. Dynamika współczesnego życia zmusza do nieustannego poszerzania wiedzy. Seniorzy coraz częściej poszukują takich propozycji, które pomogą im podejmować twórcze, aktywne i rozwojowe działania, dzięki którym mogą świadomie wpływać na otaczającą ich rzeczywistość.

REKOMENDACJE

- 1. Droga do maksymalizowania szans edukacyjnych uczniów powinno być znaczące wzmocnienie ich, zarówno poprzez inwestowanie w rozwój nowoczesnej bazy oświatowej (m.in. pracownie tematyczne, ICT), jak również rozbudowanie oferty edukacyjno-wychowawczej kierowanej do młodzieży. Istnieje szczególna potrzeba troski o jakość kształcenia na tym terenie i zaangażowania szkół również poza godzinami nauki.**
- 2. Mając na względzie wchodzącą w życie we wrześniu 2017 roku reformę systemu oświaty, jednym z niezwykle istotnych zadań do zrealizowania będzie przededefiniowanie roli i zakresu działania dotychczas funkcjonujących w obszarze rewitalizacji placówek oświatowych.**
- 3. Bardzo ważne jest, aby promować i wzmacniać wśród młodzieży postawy przedsiębiorcze, także poprzez odpowiednie treningi i inicjatywy.**
- 4. Należy również wspierać edukację pozaformalną i nieformalną młodzieży oraz edukację dorosłych, w tym seniorów.**
- 5. Poprzez edukację należy odbudować poczucie tożsamości lokalnej, wspierać poczucie zakorzenienia i budować lokalny patriotyzm.**
- 6. Seniorom należy stworzyć możliwość podjęcia kontynuowania edukacji i rozwoju osobistego.**

1.2.2.7 POZIOM KAPITAŁU SPOŁECZNEGO

Aktywność społeczną w obszarze rewitalizacji przeanalizowano przez pryzmat partycypacji wyborczej mieszkańców, ich chęci do podejmowania współpracy w ramach działalności organizacji pozarządowych.

Frekwencja wyborcza, jako podstawowa miara wskaźnika zaangażowania obywatelskiego, wskazuje stopień świadomości demokratycznej obywateli, ich uczestnictwo w rządzeniu,

ocenę wpływu obywateli na procesy decyzyjne w państwie, w regionie, czy w środowisku lokalnym. Za miarę deficytu uczestnictwa w życiu publicznym przyjęto tu przede wszystkim: poziom korzystania z czynnego prawa wyborczego wyrażony frekwencją wyborczą.

Ze względu na brak możliwości pozyskania danych dotyczących frekwencji wyborczej jedynie dla obszaru rewitalizacji, przyjęto, że w przedmiotowym obszarze jest ona tożsama z frekwencją dla poszczególnych jednostek referencyjnych wyznaczonych na etapie diagnozowania terenu całej gminy Komarówka Podlaska.

W przypadku wyborów samorządowych do Rady Gminy, które miały miejsce w 2014 roku, średnia frekwencja w granicach gminy Komarówka Podlaska wyniosła 55,33% uprawnionych do głosowania. Porównując ten wynik do średniej dla województwa lubelskiego, możemy zaobserwować, że frekwencja w gminie Komarówka Podlaska była sporo wyższa od frekwencji na poziomie województwa (o 5,45 punktów procentowych). W porównaniu z frekwencją w powiecie radzyńskim (58,01%), gmina Komarówka Podlaska osiągnęła niższy poziom frekwencji (o 2,68 punktów procentowych). Wyznaczony obszar rewitalizacji (sołectwo Komarówka Podlaska) znajdował się w obwodzie głosowania nr 1. Frekwencja w przedmiotowym obwodzie była wyższa (56,89%) niż średnia całej gminy.

W przypadku wyborów na Prezydenta RP, które miały miejsce w 2015 roku, w II turze tychże wyborów frekwencja w gminie Komarówka Podlaska wyniosła 53,96% i była minimalnie wyższa od średniej dla powiatu radzyńskiego (53,94%). Frekwencja na poziomie gminy była o 0,34 punkty procentowe niższa niż średnia w województwie lubelskim (54,3%). Podobnie, jak w przypadku wyżej wymienionych wyborów, tak i tym razem poziom frekwencji w obwodzie głosowania nr 1 był wyższy od średniej gminy i wyniósł 57,15%.

Analiza powyższych danych może prowadzić do wniosku, że obszar rewitalizacji charakteryzuje się wzmożoną, wobec pozostałych terenów gminy, aktywnością mieszkańców w zakresie życia społecznego. Jednocześnie z informacji uzyskanych podczas rozmów z przedstawicielami instytucji publicznych wynika, że mieszkańców nie tylko obszaru rewitalizacji, lecz całej gminy Komarówka Podlaska, bardzo trudno zmobilizować do jakiegokolwiek aktywności obywatelskiej. Niechętnie i sporadycznie uczestniczą oni w spotkaniach wspólnoty (czy to podczas sesji Rady Gminy czy zebrań sołectkich). Mieszkańcy, jako główny powód małej aktywności w sprawach życia publicznego, wykazywali na brak przeświadczenia o rzeczywistej możliwości współdecydowania o lasach wspólnoty lokalnej. Poza tym gro z nich jest przekonanych o tym, że „i tak nic się nie zmieni”. Zauważalny jest ogólnie panujący marazm w podejmowaniu aktywności obywatelskich. Wśród deklarowanych przyczyn nieangażowania się w jakąkolwiek aktywność społeczną znalazły się również: brak czasu, wiedzy czy pomysłów. Aktywność społeczna jest w odczuciu mieszkańców obszaru rewitalizacji przykładem zachowania nietypowego, które domaga się wyjaśnień i racjonalizacji. Część z nich wyrażało przekonanie, że zaangażowanie w sprawy społeczne wymaga wybitnych predyspozycji, które zazwyczaj budzą szacunek i uznanie. Inni skłonni byli podejrzewać takie osoby o interesowność i jakieś ukryte korzyści. Mieszkańcy nie czują się wspólnotą, w związku z tym stracili wrażliwość na dobro wspólne, widziane w perspektywie wieloletniej, dlatego nie angażują się w sprawy publiczne w sposób dostateczny. Brak im również przeświadczenia, że mają realną możliwość współdecydowania o losach wspólnoty samorządowej i kształtowania otaczającej ich rzeczywistości.

Wyznaczony obszar rewitalizacji charakteryzuje się wysoką w skali gminy liczbą organizacji społecznych. Łącznie na jego obszarze funkcjonuje 6 z 20 podmiotów z sektora organizacji społecznych działających w gminie Komarówka Podlaska: *Gminny Ludowy Klub Sportowo Turystyczny „Husar” w Komarówce Podlaskiej*, *Stowarzyszenie „Nadziej i Przyszłość”* (realizująca m.in. zadania publiczne w zakresie integracji społecznej osób bezrobotnych czy profilaktyki uzależnień; prowadzi świetlicę socjoterapeutyczną w Komarówce Podlaskiej), *Spółdzielnia „Jedność”*, *Spółdzielnia Socjalna „Robótka”* (prowadząca sklepik z odzieżą i sklep spożywczo-przemysłowy), *Spółdzielnia Socjalna „Świt”* (której wiodącą działalnością jest produkcja pelletu drzewnego), *Stowarzyszenie Przyjaciół Gminy Komarówka Podlaska „W Komarówce”* (prowadzące działalność w zakresie wspomaganie rozwoju gminy, na rzecz podniesienia jej atrakcyjności kulturalnej, społecznej i turystycznej, ochrona przyrody, wzmacnianie więzi miejscowej ludności z małą ojczyzną, pielęgnowanie jej tradycji oraz upowszechnianie wiedzy o historii gminy) oraz Ochotnicza Straż Pożarna w Komarówce Podlaskiej. Działania ww. organizacji związane są m.in. wspieraniem i upowszechnianiem kultury fizycznej, ochroną dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, pomocą osobom niepełnosprawnym oraz seniorom, przeciwdziałaniem uzależnieniom i patologiom społecznym oraz integracją międzypokoleniową. Duża liczba funkcjonujących organizacji pozarządowych na tym terenie świadczy o aktywności społecznej mieszkańców, którzy stosunkowo chętnie angażują się w działania prowadzone przez te instytucje i korzystają z ich oferty. Należy jednak zwrócić uwagę, że w ramach organizacji społecznych funkcjonują zarówno te rzeczywiście lokalne (założonych przez bezpośrednich mieszkańców obszaru w celu działania na rzecz tego obszaru) oraz te, które mają jedynie siedzibę na obszarze rewitalizacji. Tym niemniej bez wątpienia potencjałem są zarówno organizacje ściśle lokalne, jak i te mające tylko siedzibę na danym terenie.

Organizacje społeczne utrzymują kontakt bezpośrednio ze sobą, jak i samorządem. Współpraca odbywa się na bieżąco w miarę potrzeb. Prowadzoną, pomiędzy samorządem a funkcjonującymi organizacjami, współpracę należy wskazać jako dobrą.

Oczekiwania społeczności w zakresie analizowanej sfery dotyczą rozszerzenia działalności prowadzonych przez istniejące już oraz powstania nowych spółdzielni socjalnych.

REKOMENDACJE

- 1. Bardzo istotne jest przywrócenie społeczeństwu obszaru rewitalizacji przekonania o roli aktywności obywatelskiej w rozwiązywaniu problemów wspólnoty. W tym celu należy podejmować wspólne inicjatywy sektora publicznego i mieszkańców wpływające na wzrost wzajemnego zaufania.**
- 2. Należy kontynuować i rozwijać dalej współpracę samorządu i organizacji społecznych służącą realizacji zadań publicznych.**
- 3. Biorąc pod uwagę zdiagnozowany deficyt usług na rzecz osób wykluczonych społecznie pożądanym jest dalszy rozwój spółdzielni socjalnych.**

1.2.2.8 POZOSTAŁE PROBLEMY SPOŁECZNE

Patrząc w sposób całościowy na nawarstwioną, wieloletnią koncentrację problemów społecznych w obszarze rewitalizacji, uwidaczniają się problemy szersze, które nie mieszczą się w żadnym z omówionych powyżej podrozdziałów (bezrobocie, ubóstwo, przestępczość, problemy edukacji i uczestnictwa w życiu publicznym oraz kulturze) ale mają charakter przekrojowy. Przede wszystkim zdiagnozowano problem o charakterze ogólnym, który wydaje się być fundamentalny: mieszkańcy obszaru rewitalizacji przytłoczeni są problemami osobistymi i doraźnymi zatracili wrażliwość na dobro wspólne, widziane w perspektywie wieloletniej. Ważne jest dla nich ze zrozumiałych względów „tu i teraz”, podczas gdy dla celów rewitalizacji ważne jest długoterminowe odbudowanie szerszej wspólnoty.

Poza tym zdiagnozowanym problemem obszaru jest bierność wobec lokalnych procedur demokratycznych oraz brak przeświadczenia o realnej możliwości wpływania na losy wspólnoty. Motorem rozwoju obszaru rewitalizacji musi być aktywność mieszkańców, stąd niezbędne i zarazem konieczne jest przełamani ich dotychczasowej „mentalności”.

1.2.3 WSPÓŁWYSTĘPOWANIE NEGATYWNYCH ZJAWISK, INNYCH NIŻ SPOŁECZNE

Wytyczne¹⁴ wskazują, iż pierwszym krokiem niezbędnym do podjęcia działań rewitalizacyjnych jest wyznaczenie obszaru zdegradowanego, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy. Z kolei stan kryzysowy spowodowany jest koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer:

- a. **gospodarczej** (w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw),
- b. **środowiskowej** (w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska),
- c. **przestrzenno-funkcjonalnej** (w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych),
- d. **technicznej** (w szczególności w zakresie degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych,

¹⁴ „Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na latach 2014-2020”

w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).

Dlatego też w poniższych rozdziałach zaprezentowano informacje na temat zdiagnozowanych problemów obszaru rewitalizacji we wszystkich z wyżej wymienionych sfer.

1.2.3.1 SFERA GOSPODARCZA

Gmina Komarówka Podlaska należy do obszarów, w których sytuacja społeczno-ekonomiczna mieszkańców jest zdeterminowana gospodarką rolną. Stanowi ona główne źródło utrzymania ludności oraz pełni wiodącą funkcję rozwojową. Podstawowym źródłem dochodów osób zamieszkujących teren gminy jest, ze względu na jej rolniczy charakter, praca w indywidualnych gospodarstwach rolnych. Inne, pozarolnicze sektory gospodarki, w tym np. usługowo-produkcyjne, mają jedynie znaczenie uzupełniające.

W zakresie prowadzenie działalności rolniczej warunki klimatyczne i glebowe gminy są niezbyt sprzyjające. Z tego też względu obszar gminy został zakwalifikowany do gmin o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) według Programu Zrównoważonego Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich Województwa Lubelskiego. Wśród klas bonitacyjnych na gruntach ornych dominują gleby klasy IV i V (gleby średniej i słabej jakości), natomiast wśród użytków zielonych przeważają gleby klasy III oraz klasy IV (średniej jakości). Wśród indywidualnych gospodarstw rolnych dominują małe gospodarstwa od 1 ha do 5 ha – stanowią one 63% wszystkich gospodarstw w gminie. Druga pod względem wielkości grupę stanowią gospodarstwa od 5 ha do 10 ha – 19%. Gospodarstw o powierzchni od 10 ha do 15 ha oraz 15 ha do 30 ha stanowią odpowiednio: 9% i 8%. Najmniej w gminie jest gospodarstw od 30 ha do 50 ha (24) oraz – od 50 ha do 100 ha (4). W gminie znajduje się 1 gospodarstwo powyżej 100 ha. Strukturę agrarną gospodarstw charakteryzuje rozdrobnienie, a działki wchodzące w ich skład są często oddalone od siebie. Jednak na przestrzeni ostatnich lat, wskutek zaistniałej sytuacji w sferze przetwórstwa i skupu płodów rolnych, indywidualne gospodarstwa rolne uległy dużej przemianie. Poprawie uległa struktura gospodarstw – zauważalna jest tendencja do zwiększania ich powierzchni, wzrósł poziom ich wyposażenia w sprzęt, wiele z nich przyjęło jeden kierunek produkcji. Powstały gospodarstwa specjalizujące się wyłącznie w hodowli bydła, trzody chlewnej, drobiu lub produkcji roślinnej. Specjalizacja w hodowli zwierząt wymusiła zmianę struktury upraw rolnych – znacznie zmalała powierzchnia upraw ziemniaków, przekwalifikowaniu na grunty orne uległo wiele użytków zielonych, a na ich miejsce weszła produkcja zbóż, wymuszona m.in. zmianą technologii tuczu trzody chlewnej narzuconą przez przemysł przetwórczy.

Cechą wyróżniającą gminę na tle innych ościennych gminy jest duża ilość gospodarstw specjalizujących się w produkcji sadowniczej - ok. 400 hektarów gminy pokrytych jest sadami. Prawie 150 hektarów zajmują sady z jabłkami, 75 hektarów to sady wiśniowe, śliwy (8 ha), gruszki (4 ha), brzoskwinie (0,50 ha), kasztany jadalne (0,10 ha), dereń jadalny (0,5 ha). Wśród plantacji prym wiodą czarne porzeczki (67 ha), truskawki gruntowe łącznie z poziomkami (25 ha), maliny łącznie z jeżyną bezkolcową (12 ha), borówki wysokie (8 ha), aronia (7 ha), porzeczki kolorowe (4 ha), leszczyna (4 ha), agrest (4 ha), czarny bez (2,70 ha).

Niestety funkcjonująca obecnie, zarówno na obszarze rewitalizacji, jak i pozostałej części gminy, gospodarka rolna nie gwarantuje mieszkańcom znaczących dochodów. Istotny wpływ na to ma migracja młodych osób do innych regionów w poszukiwaniu zatrudnienia, co sprawia, że właścicielami gospodarstw zostają starzejący się rolnicy, dotknięci pogarszającym się stanem zdrowia, bez większych perspektyw na wzmocnienie produkcji rolnej oraz wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie.

Szczególną rolę w odniesieniu do gospodarki pełni wyznaczony obszar rewitalizacji – sołectwo Komarówka Podlaska. Miejscowość stanowi bowiem czynnik oddziałujący na aktywność zawodową ludności, gdyż jest rynkiem pracy dla części mieszkańców gminy oraz ośrodkiem działalności firm handlowych i usługowych, a także instytucji sektora finansów publicznych. Podmiotami, które zapewniają na terenie gminy Komarówka Podlaska miejsca pracy są zakłady produkcyjno-usługowe oraz podmioty publiczne (np. Urząd Gminy, Zespół Szkół). Gmina charakteryzuje się mało sprzyjającymi warunkami zewnętrznymi, które umożliwiłyby rozwój przedsiębiorczości na jej terenie (głównie chodzi tutaj o małą dostępność komunikacyjną obszaru). Aktualnie rozwój przedsiębiorczości opiera się głównie na wykorzystaniu własnego potencjału i zasobów gminy. Analizując dane możemy zauważyć, że w 2015 roku 90,55% podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON należało do sektora prywatnego. W grupie tej przeważającą część stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (pozarolniczą). Przewaga wśród podmiotów prywatnych osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, które nie dysponują kapitałem na rozwój

i promocję, ani nie posiadają rezerw wystarczających na przetrwanie złej koniunktury gospodarczej, zdecydowanie obniża potencjał gospodarczy gminy Komarówka Podlaska.

W 2015 r. na obszarze gminy najwięcej było przedsiębiorstw zatrudniających do 9 osób. Zarejestrowane mikroprzedsiębiorstwa stanowiły ponad 98% wszystkich przedsiębiorstw w gminie. Kolejną pozycję zajmowały podmioty zatrudniające od 10 do 49 osób (małe przedsiębiorstwa) – 3 podmioty, co stanowiło niespełna 1,5% wszystkich podmiotów gospodarczych. W gminie funkcjonuje tylko jedno przedsiębiorstwo średnie, zatrudniające od 50 do 249 osób, natomiast nie ma firm dużych (zatrudniających ponad 250 pracowników).

Działalność gospodarcza na obszarze rewitalizacji prowadzona jest przede wszystkim przez osoby fizyczne, szczególnie w takich branżach jak: budownictwo, handel czy naprawa samochodów, sprzętu itp. Z kolei podmioty prawne i jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej zajmują się prowadzeniem placówek oświatowych, kulturalnych i administracją samorządową.

Zgodnie z danymi Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej w granicach obszaru rewitalizacji liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą wynosi 55 osoby. Oznacza to, że nieznacznie ponad 7% mieszkańców obszaru rewitalizacji w wieku produkcyjnym (tj. mężczyźni 18-64 lat; kobiety 18-59 lat) zdecydowało się na prowadzenie własnego biznesu. Najlicniejsza grupa mieszkańców obszaru rewitalizacji prowadzi działalność w zakresie sprzedaży detalicznej prowadzonej w niewyspecjalizowanych sklepach z przewagą żywności, napojów i wyrobów tytoniowych (5 osób), fryzjerstwa i pozostałych zabiegów kosmetycznych (4 osoby), wykonywania instalacji wodno-kanalizacyjnych, ciepłych, gazowych i klimatyzacyjnych (3 osoby) oraz konserwacją

i naprawą pojazdów samochodowych, z wyłączeniem motocykli (3 osoby). Po 2 osoby prowadzi działalność związaną z oprogramowaniem, praktykę lekarską oraz działalność weterynaryjną.

W poniższej tabeli zaprezentowano szczegółowe zestawienie rodzajów prowadzonej w obszarze rewitalizacji działalności gospodarczych oraz liczby osób je prowadzących.

Tabela 2 Charakterystyka prowadzonej w obszarze rewitalizacji działalności gospodarczej

Rodzaj prowadzonej działalności	Liczba osób fizycznych prowadzących działalność
Sprzedaż detaliczna kwiatów, roślin, nasion, nawozów, żywych zwierząt domowych, karmy dla zwierząt domowych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach	1
Działalność związana z oprogramowaniem	2
Wykonywanie instalacji elektrycznych	1
Cięcie, formowanie i wykańczanie kamienia	1
Sprzedaż detaliczna prowadzona w niewyspecjalizowanych sklepach z przewagą żywności, napojów i wyrobów tytoniowych	5
Pozostałe specjalistyczne roboty budowlane, gdzie indziej niesklasyfikowane	1
Konserwacja i naprawa pojazdów samochodowych, z wyłączeniem motocykli	3
Wykonywanie instalacji wodno-kanalizacyjnych, ciepłych, gazowych i klimatyzacyjnych	3
Sprzedaż detaliczna odzieży prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach	1
Naprawa i konserwacja maszyn	1
Praktyka lekarska dentystryczna	1
Działalność związana z oceną ryzyka i szacowaniem poniesionych strat	1
Fryzjerstwo i pozostałe zabiegi kosmetyczne	4
Sprzedaż detaliczna wyrobów farmaceutycznych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach	3
Pozostałe uprawy rolne inne niż wieloletnie	1
Sprzedaż detaliczna wyrobów tekstylnych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach	1
Produkcja artykułów piśmiennych	1
Działalność agencji reklamowych	1
Produkcja olejów i pozostałych tłuszczów płynnych	1
Praktyka lekarska ogólna	2

Sprzedaż hurtowa i detaliczna samochodów osobowych i furgonetek	1
Działalność agentów i brokerów ubezpieczeniowych	1
Działalność weterynaryjna	2
Działalność agentów zajmujących się sprzedażą towarów różnego rodzaju	1
Pozostałe przetwarzanie i konserwowanie owoców i warzyw	1
Praktyka lekarska specjalistyczna	1
Produkcja pozostałych wyrobów stolarskich i ciesielskich dla budownictwa	1
Roboty związane z budową dróg i autostrad	1
Praktyka pielęgniarek i położnych	1
Działalność w zakresie inżynierii i związane z nią doradztwo techniczne	1
Przygotowywanie i podawanie napojów	1
Pozostała działalność w zakresie opieki zdrowotnej, gdzie indziej niesklasyfikowana	1
Pozostała działalność usługowa w zakresie informacji, gdzie indziej niesklasyfikowana	1
Transport drogowy towarów	1
Sprzedaż hurtowa niewyspecjalizowana	1
Pozaszkolne formy edukacji z zakresu nauki jazdy i pilotażu	1
Sprzedaż detaliczna paliw do pojazdów silnikowych na stacjach paliw	1
Produkcja mebli kuchennych	1
Produkcja wyrobów z mięsa, włączając wyroby z mięsa drobiowego	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych CEIDG

Wprawdzie na obszarze rewitalizacji liczba podmiotów gospodarczych systematycznie rośnie, to ich dochodowość i charakter sugeruje (głównie małe, jednoosobowe działalności gospodarcze), że są to przede wszystkim małe podmioty o ograniczonych możliwościach rozwoju. W większości prowadzą one działalność w zakresie usług podstawowych, zaspokajających najpilniejsze potrzeby ludności. Zakres prowadzonej działalności pozwala przypuszczać, że właściciele tych niewielkich przedsiębiorstw nie dysponują odpowiednimi zasobami finansowymi, które pozwoliłyby na rozwój ich działalności. Dominujący jest tutaj udział mikroprzedsiębiorstw, a co za tym idzie – ograniczone są też własne zasoby kapitałowe i zdolność kredytowa.

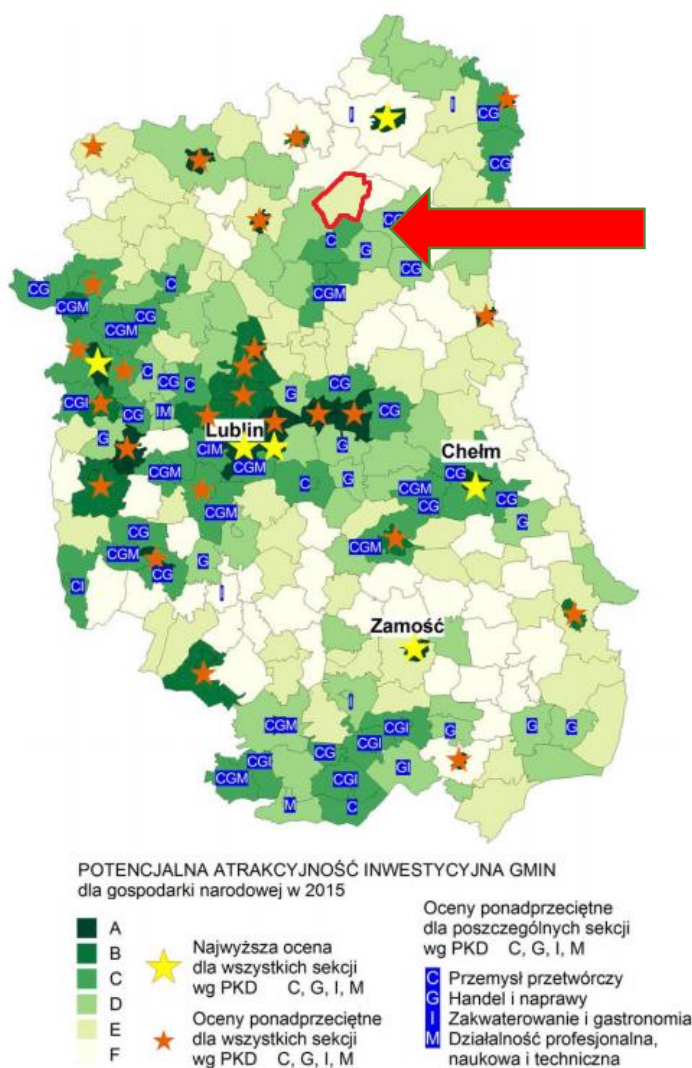
W świetle raportu „Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2016. Województwo lubelskie” Lubelszczyzna plasuje się na przedostatnim miejscu w Polsce (przed świętokrzyskim) pod względem atrakcyjności inwestycyjnej, uzyskując najniższą notę w sześciostopniowej skali – „F”. W analizie poszczególnych jednostek administracyjnych brano pod uwagę m.in. takie wskaźniki, jak: sytuacja na rynku pracy, wyposażenie w infrastrukturę techniczną oraz

społeczną, a także sytuację rynkową oraz uwarunkowania przyrodnicze jednostki samorządu terytorialnego.

Bardziej optymistyczne wyniki uzyskują jednostki administracyjne na poziomie gminy. W grupie powiatów najwyżej ocenione (klasy A i B) miasta na prawach to: Lublin, Zamość oraz powiat puławski i miasta: Biała Podlaska i Chełm. W grupie gmin miejskich najwyżej ocenione zostały: Biała Podlaska, Chełm, Lublin, Puławy, Świdnik, Zamość, Hrubieszów, Krasnystaw, Kraśnik, Lubartów, Łuków, Międzyrzec Podlaski, Radzyń Podlaski, Stoczek Łukowski, Terespol, Tomaszów Lubelski, Włodawa. W grupie gmin miejsko-wiejskich najwyżej ocenione zostały: Janów Lubelski, Kazimierz Dolny, Łęczna, Opole Lubelskie, Poniatowa, Ryki. Jeśli chodzi o gminy wiejskie to wyróżniono: Jastków, Końskowolę, Lubartów, Niedrzwicę Dużą, Niemce, Puchaczów, Puławy, Wólkę. W ocenie autorów raportu gmina Komarówka Podlaska wydaje się być terenem bardzo mało atrakcyjnym dla potencjalnych inwestorów - gmina uzyskała klasę – „E”¹⁵

¹⁵ Na podstawie: H. Godlewska-Majkowska, A. Komor, P. Zarębski, M. Czernecki, M. Typa, Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2016. Województwo lubelskie, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2016

Mapa 7 Zróżnicowanie przestrzenne potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej gmin województwa lubelskiego z uwzględnieniem najbardziej atrakcyjnych sekcji

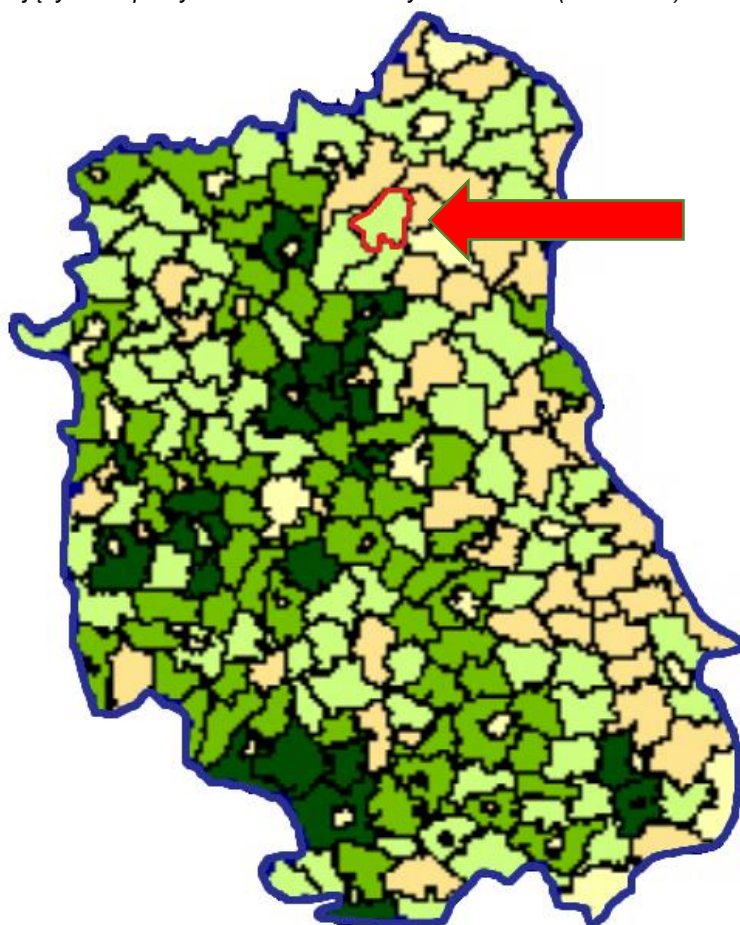
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: H. Godlewska-Majkowska, A. Komor, P. Zarębski, M. Czernecki, M. Typa, *Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2016. Województwo lubelskie*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2016

Na poziom lokalnej aktywności gospodarczej ma wpływ wiele czynników, m.in. takich jak: lokalny poziom rozwoju gospodarczego, lokalny rynek pracy oraz problemy ze znalezieniem stałego zatrudnienia, poziom dochodów mieszkańców i konsumpcja społeczna. Wątpliwości budzi także lokalna gotowość do podejmowania ryzyka gospodarczego. Chociaż obszar rewitalizacji wypada w tym zakresie bardzo pozytywnie - charakteryzuje się szybszym przyrostem podmiotów gospodarczych niż pozostałe obszary gminy. Dużą liczbę podmiotów na wymienionym obszarze można tłumaczyć funkcjami lokalnymi tych terenów (miejscowości Komarówka Podlaska jest miejscowością gminną stanowiącą lokalizację większości instytucji publicznych oraz główny ośrodek usługowy dla terenu całej gminy). Na kondycję przedsiębiorstw wpływ mają zarówno zjawiska w skali makroekonomicznej, jak i zjawiska kryzysowe samego obszaru, m.in. zbyt duże koszty utrzymania lub wynajmu lokali, zbyt mała liczba klientów korzystających z ofert lokalnych przedsiębiorstw, ubóstwo potencjalnych

klientów. Na kondycję lokalnych przedsiębiorców wpływają również niskie dochody mieszkańców wpływające na kształt i zakres lokalnego rynku zbytu.

W świetle danych Narodowego Spisu Powszechnego 2011 udział wyjeżdżających z gminy Komarówka Podlaska do pracy w innych miejscowościach w liczbie zatrudnionych jest wysoki. W przypadku analizowanej gminy udział wyjeżdżających do pracy poza gminę w liczbie zatrudnionych kształtuje się na poziomie 40-50%. Z jednej strony świadczy to o złej kondycji lokalnego rynku pracy – zbyt mała liczb ofert pracy w stosunku do istniejącego zapotrzebowania. Z drugiej natomiast daje pozytywny sygnał w zakresie chęci podejmowania przez ludność zatrudnienia poza miejscem zamieszkania.

Mapa 8 Udział wyjeżdżających do pracy w liczbie zatrudnionych w 2011 r. (NSP 2011)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Dojazdy do pracy. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014

Brak wystarczającej liczby miejsc pracy powoduje konieczność poszukiwania jej w poza granicami gminy i zniechęcająca do osiedlania się na jej terenie. Stanowi to poważną barierę w rozwoju nie tylko obszaru rewitalizacji, lecz całej gminy. Dodatkowo konieczność emigracji w celach zarobkowych jest przyczyną szeregu innych problemów społecznych, takich jak np.: rozluźniające się więzi rodzinne, rozbicie rodzin wielopokoleniowych, pozostawianie bez opieki najstarszych członków rodziny. Wśród problemów zgłaszanych przez mieszkańców podczas

konsultacji społecznych bardzo silnie akcentowano problem tzw. „eurosierot”. Część z mieszkańców obszaru rewitalizacji zdecydował się na długi pobyt poza granicami kraju w celach zarobkowych. W sytuacji takiej cierpią całe rodziny – dochodzi do rozpadu związków małżeńskich, przekazywane są nieprawidłowe wzorce rodzinne, dzieci pozostając często pod opieką jednego z rodziców lub dziadków mają trudności w nauce, są nieakceptowane w środowisku rówieśniczym, mają problemy emocjonalne. Jako przyczynę ograniczającą inicjatywę mieszkańców w zakresie prowadzenia własnego biznesu, wskazywali oni głównie brak przekonania i wiary we własne możliwości (strach przed procedurami, przepisami).

REKOMENDACJE

- 1. Jednym z głównych warunków warunkiem polepszenia sytuacji mieszkańców obszaru rewitalizacji jest wsparcie lokalnej społeczności w zakresie rozwoju zawodowego i podejmowania inicjatyw przedsiębiorczości. W kontekście tym szczególnie istotne wydaje się być kształcenie mieszkańców z uwzględnieniem potrzeb lokalnego rynku pracy oraz lokalnych potencjałów.**
- 2. W celu rozwoju gospodarczego obszaru rewitalizacji rekomenduje się wykorzystanie jego bezsprzecznego potencjału turystycznego i kulturowego.**
- 3. Szans na rozwój gospodarczy obszaru rewitalizacji należy również upatrywać w specjalizacji produkcji rolnej (głównie sadownictwo, w tym ekologiczne) oraz przetwórstwie rolno-spożywczym. Należy dążyć do dalszego rozwoju ekologicznych, certyfikowanych gospodarstw i tworzenia sieci dystrybucji oraz zbytu dla wytwarzanych produktów ekologicznych.**
- 4. Wśród kierunków rozwoju gospodarczego obszaru rewitalizacji znajduje się turystyka.**

1.2.3.2 SFERA ŚRODOWISKOWA

Wytyczne¹⁶ wskazują, że wśród negatywnych zjawisk środowiskowych należy w szczególności rozpatrzeć (1) przekroczenie standardów jakości środowiska oraz (2) obecność odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska.

Na etapie diagnozowania sytuacji gminy Komarówka Podlaska, ze względu na brak punktów monitoringowych jakości powietrza, nie było możliwości pozyskania dokładnych danych dla poszczególnych obszarów referencyjnych. W związku z tym analiza niniejszego obszaru została oparta o dane udostępnione przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Lublinie oraz informacje zawarte w „Planie Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015-2020”.

Na terenie gminy Komarówka Podlaska nie ma dużych emitorów zanieczyszczeń do powietrza - brak jest zakładów o profilu produkcji szczególnie szkodliwym dla środowiska. Najbliższe punktowe źródła zanieczyszczenia powietrza zlokalizowane są w Lublinie, Puławach, Chełmie. Największy wpływ na jakość powietrza w gminie mają natomiast zanieczyszczenia powstające w wyniku procesów spalania paliw w lokalnych kotłowniach i piecach domowych

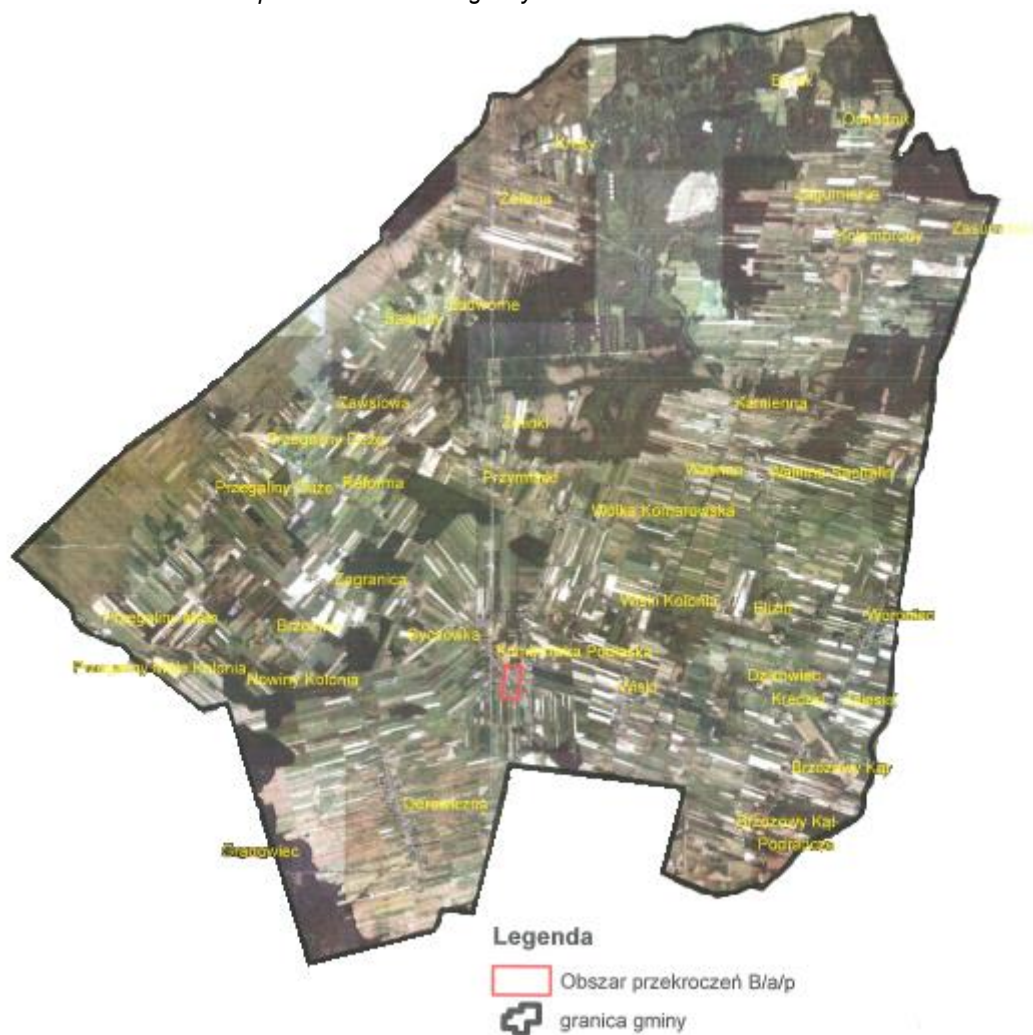
¹⁶ „Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na latach 2014-2020”

oraz w mniejszym stopniu zanieczyszczenia napływające wraz z masami powietrza. Niska emisja zanieczyszczeń powietrza pochodzi z lokalnych kotłowni węglowych i domowych instalacji grzewczych (często o niskiej sprawności), opalanych węglem gorszej jakości. Wyniki badań monitoringowych wskazują, że emisja z palenisk domowych w mniejszych ośrodkach miejskich oraz wiejskich ma bardzo duży udział w ogólnej emisji zanieczyszczeń do powietrza, widoczny głównie na obszarach charakteryzujących się zwartą, gęstą zabudową. Indywidualne gospodarstwa domowe nie posiadają urządzeń ochrony powietrza. W gminie największa emisja zanieczyszczeń do powietrza z sektora komunalno-bytowego następuje w miejscowościach, o największej liczbie gospodarstw domowych, takich jak: Komarówka Podlaska, Kolembrody, Przegaliny Duże oraz Derewiczna.¹⁷

W ich świetle danych WIOŚ w Lublinie na obszarze gminy Komarówka Podlaska nie odnotowano w 2015 roku przekroczeń dopuszczalnego poziomu 24-godz. pyłu PM₁₀. Obszarami najbliższymi zlokalizowanymi względem gminy Komarówka Podlaska, w których w tym okresie odnotowano przekroczenia stężeń analizowanego rodzaju zanieczyszczeń są miasta Radzyń Podlaski, Międzyrzec Podlaski oraz Biała Podlaska. W miastach tych odnotowano również przekroczenia średniorocznych stężeń pyłu PM_{2,5}. W gminie Komarówka Podlaska nie odnotowano przekroczenia tych zanieczyszczeń. Natomiast wśród obszarów gminy, gdzie w 2015 roku odnotowano przekroczenia benzo/a/pienu w pyłe zawieszonym PM₁₀ znajduje się miejscowość Komarówka Podlaska. Łączna powierzchnia obszarów przekroczeń w tym sołectwie wynosi około 0,135 km², co stanowi 1,45% ogólnej powierzchni tej jednostki analitycznej. Liczba ludności narażonej na ponadnormatywne stężenia to około 71 osób. Na terenie pozostałych jednostek referencyjnych nie odnotowano w analizowanym czasie przekroczeń benzo/a/piranu.

¹⁷ „Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015-2020”.

Mapa 9 Przekroczenie benzo/a/pirenu na obszarze gminy Komarówka Podlaska w 2015 roku

Źródło: Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Lublinie

Zgodnie z informacją WIOŚ w Lublinie główny wpływ na przekroczenia benzo/a/pirenu ma niska emisja, związana z ogrzewaniem budynków, pochodząca z lokalnych kotłowni węglowych oraz indywidualnych palenisk domowych (najczęściej o niskiej sprawności), opalanych węglem słabej jakości lub odpadami komunalnymi, wytwarzanymi w gospodarstwach domowych. Z tego względu natężenie zanieczyszczeń w powietrzu charakteryzuje wyraźna sezonowa zmienność i zależność od zapotrzebowania na ciepło, czyli ogrzewania. W związku z powyższym, problem złej jakości powietrza z większym natężeniem występuje w okresie grzewczym (zimą) i w przeważającej mierze koncentruje się na obszarach o nagromadzonej zabudowie mieszkaniowej, która ogrzewana jest przede wszystkim za pomocą indywidualnych palenisk. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy również upatrywać w znikomym wykorzystywaniu w obszarze rewitalizacji odnawialnych źródeł energii. Zgodnie z danymi udostępnionymi przez Urząd Gminy Komarówka Podlaska w obrębie sołectwa jedynie 22 gospodarstwa domowe wyposażone są w kolektory słoneczne do przygotowywania ciepłej wody użytkowej. Główną barierą w tym zakresie stanowią czynniki ekonomiczne – stan zaomości mieszkańców uniemożliwia znacznej ich grupie samodzielny zakup tego rodzaju

instalacji. Jednocześnie mieszkańcy bardzo mocno sygnalizowali potrzebę rozszerzenia dostępu do odnawialnych źródeł energii.

Wśród źródeł zanieczyszczeń powietrza obszaru rewitalizacji znajduje się także również emisja komunikacyjna, gdzie w wyniku spalania paliw w silnikach samochodowych do atmosfery przedostają się zanieczyszczenia gazowe: tlenki azotu, tlenek węgla, dwutlenek węgla i węglowodory oraz pyły. Oprócz sieci dróg gminnych obszar rewitalizacji przecina południkowo droga wojewódzka nr 813 Parczew – Międzyrzec Podlaski. Ruch odbywający się po niej jest uciążliwy dla zabudowy istniejącej wzdłuż niej i sprawia, że zabudowa ta znajduje się w zasięgu działania toksycznych składników spalin. Z drugiej strony, ruch komunikacyjny odbywający się głównymi drogami (np. drogą wojewódzką) i hałas z nim związany niesie ze sobą również zagrożenie klimatu akustycznego. Mając na względzie pomiary hałasu przy innych drogach wojewódzkich na Lubelszczyźnie, ocenia się, że wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 813 poziom hałasu drogowego w porze dziennej nie przekracza dopuszczalnych norm dla określonych rodzajów zabudowy (na podstawie: <http://www.wios.lublin.pl/srodowisko/ocena-klimatu-akustycznego>).

W świetle danych Elektronicznego Systemu Informacji Przestrzennej do monitorowania realizacji „Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032” zabudowa w obszarze rewitalizacji wymaga w wielu przypadkach usunięcia elementów azbestowych. Chorobotwórcze działanie azbestu jest wynikiem wdychania włókien zawieszonych w powietrzu. Szczególną cechą azbestu jest to, że włókna gromadzą się i pozostają w tkance płucnej w ciągu całego życia. Zmiany chorobowe mogą pojawić się po kilku lub nawet kilkudziesięciu latach. Włókna azbestu trafiają do organizmu głównie drogą oddechową, z wdychanym powietrzem, i w niewielkim tylko stopniu przez skórę i z układu pokarmowego. Źródłem narażenia, prócz zanieczyszczonego powietrza, może być woda, do której azbest trafia z gleb zanieczyszczonych azbestem. Jak wskazują liczne badania kontakt z azbestem stanowi przyczynę wielu chorób, m.in.: azbestozę, raka płuc, raka oskrzeli oraz raka opłucnej zwanego międzybłoniakiem. Wdychający włókna częściej chorują też na inne nowotwory - raka żołądka, krtani, nerek, jelit, trzustki, jajnika oraz chłoniaki. Poniżej zaprezentowano mapę prezentującą działki w obrębie obszaru rewitalizacji, na których znajdują się wyroby azbestowe wymagające usunięcia.

Problemem w zakresie sfery środowiskowej jest świadomość mieszkańców obszaru rewitalizacji, która jest niewystarczająca. Pozytywnym w tym zakresie zjawiskiem jest wzrost świadomości mieszkańców w zakresie korzyści płynących ze stosowania OZE. Choć nie bez znaczenia w tej kwestii pozostaje czynnik ekonomiczny (zmniejszenie kosztów zakupu nośników energii). Nadal jednak mała jest świadomość w zakresie proekologicznych i proklimatycznych postaw w życiu codziennym (np. nawyki w zakresie korzystania z energii elektrycznej). Niewystarczająca jest również wiedza w zakresie efektywności energetycznej budynków mieszkalnych.

REKOMENDACJE

- 1. Biorąc pod uwagę z jednej strony charakter gminy i obszaru rewitalizacji oraz określone cele i kierunki ich rozwoju (w tym m.in. turystyka i ekologiczna produkcja rolna), z drugiej natomiast informacje nt. przekroczeń jakości**

środowiska naturalnego, niezbędne jest podjęcie interwencji w zakresie przedsięwzięć (zarówno inwestycyjnych i nieinwestycyjnych) prowadzących do ochrony cennych i unikatowych obszarów, stanowiących bogactwo nie tylko lokalne, lecz również całego regionu.

2. Na obszarze rewitalizacji rekomenduje się dalszą realizację przedsięwzięć umożliwiających dostęp gospodarstwom domowym do stosunkowo drogiej instalacji odnawialnych źródeł energii. Tego rodzaju inwestycje pozytywnie oddziałują na stan środowiska przyrodniczego i zdrowie mieszkańców, jak również na poprawę warunków ich życia (np. likwidacja uciążliwości związanych z dotychczasowym systemem pozyskiwania energii cieplnej czy elektrycznej). Pozostają także nie bez znaczenia dla potencjału turystycznego obszaru oraz sytuacji gospodarczej – wygenerowane w budżetach domowych (w związku ze zmniejszeniem ilości nośników energii) oszczędności mogą zostać wykorzystane na lokalnym rynku zbytu.
3. Równorzędnie konieczne jest przeprowadzenie działań mających na celu podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców, w tym w szczególności dzieci i młodzieży oraz kształtowanie prawidłowych nawyków wobec środowiska naturalnego.
4. Należy również podjąć inicjatywy na rzecz zmniejszenia ilości odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska.

1.2.3.3 SFERA PRZESTRZENNO-FUNCJONALNA

Wytyczne wskazują, że wśród negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych należy przeanalizować m.in. (1) niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej zły stan techniczny, (2) brak dostępu do podstawowych usług lub ich niską jakość, (3) niedobór lub niską jakość terenów publicznych.

Infrastruktura wodociągowa istniejąca na obszarze rewitalizacji jest wystarczająca i w pełni zaspokaja potrzeby zamieszkującej ludności. Niemal wszyscy mieszkańcy posiadają dostęp do bieżącej wody (około 88% wszystkich gospodarstw w obszarze rewitalizacji). Podstawowym źródłem zaopatrzenia w wodę dla potrzeb socjalno - bytowych są wody podziemne. System zaopatrzenia ludności obszaru rewitalizacji w wodę oparty jest o wodociąg Komarówka zasilany z ujęcia wód podziemnych ze stacją wodociągową zlokalizowaną w północno-zachodniej części miejscowości Komarówka Podlaska. Zasoby eksploatacyjne tego ujęcia zatwierdzone w kat. B wynoszą 41 m³/godz. Ujęcie posiada pozwolenie wodnoprawne na eksploatację wód w ilości: Qdśr. = 370m³/d; Qhmax. = 41 m³/godz. Stan istniejącej infrastruktury należy ocenić jako dobry. W latach 2010-2011 przy udziale środków unijnych zmodernizowano ujęcie wody oraz rozbudowano sieć wodociągową.

Równie dobrze kształtuje się sytuacja w zakresie kanalizacji sanitarnej. Zgodnie z danymi Urzędu Gminy Komarówka Podlaska w 2015 roku podłączenie do sieci kanalizacyjnej na terenie rewitalizacji posiadało 327 gospodarstw domowych, co stanowi ponad 85% wszystkich gospodarstw analizowanego obszaru. Z najgorszą sytuacją w przedmiotowym zakresie mamy do czynienia w obrębie ulicy Ciasnej, gdzie żadne z gospodarstw nie posiada dostępu do tego rodzaju infrastruktury. Nieco lepiej, ale również niepokojąco, kształtuje się sytuacja w zakresie ulicy 11 Listopada, w obrębie której na chwilę obecną dostęp do sieci kanalizacyjnej ma około 40% gospodarstw domowych. Poza tym 9 gospodarstw domowych wykorzystuje przydomowe

oczyszczalnie ścieków. W zakresie gospodarstw domowych, które nie posiadają dostępu do kanalizacji sanitarnej czy przydomowych oczyszczalni ścieków, nieczystości gromadzone są w zbiornikach bezodpływowych, a następnie odwożone przez wozy asenizacyjne do oczyszczalni ścieków.

Analiza rozmieszczenia istniejących na obszarze rewitalizacji obiektów podstawowych usług tj. przedszkoli, szkół, obiektów ochrony zdrowia czy też kultury, nie wskazuje na brak dostępu do tychże obiektów. Wielkość i standard znacznej części z nich w pełni odpowiada potrzebom obsługi mieszkańców nie tylko obszaru rewitalizacji, lecz całej gminy (obszar rewitalizacji pełni funkcję ośrodka administracyjno-usługowego całej gminy). W zakresie poziomu i jakości świadczonych usług publicznych widoczne są problemy i braki. W szczególności mowa tutaj o funkcjonujących placówkach systemu oświaty. Zdiagnozowanym problemem obszaru rewitalizacji jest niewystarczający poziom świadczonych usług edukacyjnych, o czym głównie świadczą wyniki uczniów z egzaminów kończących poszczególne etapy edukacji. Istnieją także znaczne potrzeby w zakresie usług o charakterze sportowym. Wśród problemów obszaru rewitalizacji (oraz całej gminy) znajduje się deficyt dobrze wyposażonych obiektów sportowych umożliwiających przełamywanie negatywnych przyzwyczajeń i złych nawyków dzieci i młodzieży oraz osób dorosłych (brak aktywności ruchowej, spędzanie czasu wolnego przed telewizorem czy komputerem) będących przyczyną różnego rodzaju schorzeń – otyłości, nadwagi, chorób układu ruchu, wad postawy, jak również chorób układu krążenia.

W obszarze rewitalizacji zdiagnozowano również problemy w zakresie niskiej jakości terenów publicznych. W szczególności mowa tutaj o:

- ✓ Działka nr 967, będącej własnością gminy Komarówka Podlaska – w chwili obecnej znajduje się tu stadion sportowy, który wymaga gruntownej modernizacji wraz z otoczeniem (m. in. modernizacja płyty boiska, wyposażenie w krzeselka, remont ogrodzenia i oświetlenia); stan techniczny jego nawierzchni jest zły i nie w pełni nadaje się do realizacji funkcji sportowej, nie ma trybun (miejsc siedzących) w związku z tym kibice uczestniczący w imprezach sportowych zmuszeni są oglądać je na stojąco - stanowi to duże utrudnienie - stąd znaczna część mieszkańców nie tylko obszaru rewitalizacji, lecz całej gminy, rezygnuje z uczestnictwa w organizowanych wydarzeniach; w chwili obecnej stadion jest jedną z najważniejszych przestrzeni publicznych – tutaj odbywają się najważniejsze imprezy skupiające zarówno lokalną społeczność, jak i te, które stanowią wizytówkę gminy – np. Dożynki Gminne czy Motopiknik, jednocześnie jest to miejsce nie gwarantujące bezpieczeństwa przebywającej tam ludności – słabe oświetlenie terenu oraz stare, wymagające naprawy ogrodzenie; organizacja imprez zarówno sportowych, jak i pozostałych (kulturalnych, turystycznych) wiąże się z dużym ryzykiem; o niezwykle istotnej roli przedmiotowej przestrzeni publicznej świadczy zgromadzenie w jednym obiekcie szeregu funkcji związanych ze sportem, kulturą i rekreacją – w chwili obecnej stadion stanowił nie tylko centrum życia sportowego i rekreacyjnego (udostępnienie miejsca spotkań mieszkańców, poprawa kondycji, zdrowia, aktywności ruchowej mieszkańców, promocja zdrowego stylu życia), ale również życia kulturalnego (możliwość organizacji imprez plenerowych integrujących społeczność obszaru rewitalizacji i wpływających na zacieśnianie się więzi społecznych);

Zdjęcie 1 Stadion gminny w Komarówce Podlaskiej

Źródło: Urząd Gminy Komarówka Podlaska

- ✓ działki nr 246 i 247, będące własnością parafii; zespół kościoła parafialnego pw. Najświętszego Serca Jezusowego: kościół, dom ludowy, dawna plebania, dawna organistówka;
- ✓ działka nr 245, będąca własnością Zgromadzenie Sióstr „Jedność”;
- ✓ działka nr 842, będąca własnością parafii; budynek oraz teren przylegający.

W trakcie konsultacji wskazywano, że ww. przetrzenie i obiekty publiczne, jak również tereny wokół nich można wykorzystać do stworzenia miejsc rekreacji oraz wypoczynku zarówno dla mieszkańców obszaru rewitalizacji oraz gminy Komarówka Podlaska, jak również dla osób z zewnątrz, np. turystów. Takie działanie mogłoby podnieść walory turystyczne gminy. Dodatkowo, podkreślano, że na obszarze rewitalizacji istnieją „rozdrobione” tereny o niskiej jakości, które nie tworzą zwartej całości, wymagające podjęcia interwencji. Do terenów tych należą między innymi: obszary zlokalizowane przy osiedlach mieszkaniowych, gdzie brakuje np. placu zabaw. Istnieje potrzeba zorganizowania i uporządkowania terenów zielonych, zamontowania obiektów małej architektury, stworzenie skwerku z alejkami i oświetleniem.

REKOMENDACJE

- 1. Należy podejmować inicjatywy prowadzące do poprawy estetyki i funkcjonalności zdegradowanych przestrzeni publicznych. Zarówno dla mieszkańców obszaru rewitalizacji, jak i jego atrakcyjności niezwykle istotne jest przywracanie im wartości użytkowej.**

1.2.3.4 SFERA TECHNICZNA

W świetle wytycznych¹⁸ obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, można wyznaczyć jako obszar zdegradowany w przypadku występowania na nim ponadto co najmniej dodatkowego jednego negatywnych zjawiska. Wśród katalogu takich zjawisk znalazły się również zagadnienia techniczne, w szczególności: degradacja stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym oraz niefunkcjonowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

Uwzględniając powyższe informacje, charakteryzujące zjawisko degradacji technicznej, dla potrzeb niniejszej analizy, zbadano udział gospodarstw domowych podłączonych do wodociągu w 2015 roku oraz udział gospodarstw domowych korzystających ze źródeł energii odnawialnej w ogólnej liczbie gospodarstw domowych w 2015 roku. Poza tym dokonano analizy w zakresie stanu technicznego obiektów budowlanych.

Infrastruktura wodociągowa istniejąca na obszarze rewitalizacji jest wystarczająca i w pełni zaspokaja potrzeby zamieszkującej ludności. Udział gospodarstw domowych posiadających dostęp i korzystających z sieci wodociągowej kształtuje się na poziomie około 88% wszystkich gospodarstw w obszarze rewitalizacji. Pozostałe gospodarstwa pozyskują wodę we własnym zakresie (studnie głębinowe).

Kolejnym z mierników obrazujących problem braku rozwiązań umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów mieszkalnych w zakresie ochrony środowiska może być wskaźnik obrazujący udział gospodarstw domowych korzystających z odnawialnych źródeł energii. Bez wątpienia tego rodzaju instalacje wpływają nie tylko na podniesienie jakości życia lokalnej społeczności, lecz również pozytywnie oddziałują na stan środowiska naturalnego. W zakresie tym obszar rewitalizacji wypada niezbyt korzystnie. Zgodnie z danymi udostępnionymi przez Urząd Gminy Komarówka Podlaska w obrębie sołectwa jedynie 22 gospodarstwa domowe wyposażone są w kolektory słoneczne do przygotowywania ciepłej wody użytkowej.¹⁹ Brak jest gospodarstw domowych wyposażonych w instalacje fotowoltaiczne do produkcji energii elektrycznej ze słońca, wobec czego mieszkańcy zmuszeni są do korzystania jednego dostępnego, tradycyjnego źródła pozyskiwania tejże energii – poboru z sieci elektroenergetycznej.

Na obszarze gminy (w tym obszarze rewitalizacji) nie funkcjonuje system zbiorowego zaopatrzenia w energię ciepłą. Zaopatrywanie w ciepło odbywa się za pośrednictwem indywidualnych źródeł ciepła, zasilających odbiorców instytucjonalnych, przemysłowych i usługowych oraz gospodarstwa domowe. W większości źródła indywidualne są źródłami o bardzo niskiej sprawności, praktycznie nieposiadające urządzeń ochrony powietrza, oparte na wysokoemisyjnych paliwach stałych. Wielkość emisji z tych źródeł wykazuje dużą

¹⁸ Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020

¹⁹ Przedmiotowe instalacje zostały zamontowane w ramach realizowanego w latach 2014-2015 projektu pn. „Czysta energia w Powiecie Radzyńskim” współfinansowanego ze środków RPO WL na lata 2007-2013.

zmienność sezonową, związaną z okresem grzewczym. W gminie działają również kotłownie budynków użyteczności publicznej, podmiotów handlowych i usługowych oraz wielorodzinnych budynków mieszkalnych, wytwarzających ciepło na potrzeby własne. Wyznacznikiem struktury zużycia nośników energii cieplnej są głównie względy finansowe oraz dostępność danego nośnika. Wśród nośników najczęściej wykorzystywanych do celów grzewczych są: węgiel kamienny oraz drewno. Pozostałe nośniki ciepła, takie jak: olej opałowy, czy gaz są wykorzystywane w nieznacznym stopniu. Oprócz gospodarstw domowych, z nośników tych korzystają również instytucje oraz podmioty prowadzące działalność na obszarze gminy.

Zabudowa mieszkaniowa, która na obszarze rewitalizacji składa się z zabudowy jednorodzinnej i zagrodowej oraz w niewielkim stopniu wielorodzinnej (Wspólnota Mieszkaniowa „Ósemka” – 4 budynki, Radzyńska Wspólnota Mieszkaniowa – 3 budynki oraz Wspólnota Mieszkaniowa na ul. I Armii Wojska Polskiego 11 – 1 budynek) charakteryzuje się wysokim zapotrzebowaniem energetycznym, zwłaszcza na energię do ogrzewania. Budynki mieszkalne jednorodzinne wyposażone są w indywidualne źródła ciepła wykorzystujące różnego rodzaju nośniki (głównie węgiel i drewno), natomiast w wyżej wymienionych budynkach wielorodzinnych wykorzystywane są kotłownie węglowe lub na ekogroszek, zaopatrujących w ciepło wszystkie znajdujące się w nich mieszkania.

Sektor mieszkaniowy jest największym odbiorcą energii cieplnej na terenie gminy. W ostatnich latach obserwuje się częściową wymianę źródeł na bardziej efektywne o wyższej sprawności. Niestety często tego typu inwestycje nie wiążą się ze zmianą nośników wykorzystywanych na potrzeby ogrzewania na bardziej ekologiczny głównie ze względów ekonomicznych. Poza tym, ze względu na stan zamożności lokalnej społeczności, jedynie niewielka część mieszkańców może pozwolić sobie na wymianę źródła ciepła w przypadku braku jego awarii.²⁰

Stan techniczny, jak i wyposażenia 3 znajdujących się na obszarze rewitalizacji budynków mieszkalnych komunalnych jest zróżnicowany. Pierwszy z nich – budynek wielomieszkaniowy przy ul. I Armii Wojska Polskiego 9, składający się z 9 mieszkań – wybudowany został w 1970 roku. W chwili obecnej ogrzewany jest za pomocą kotłowni na pellet i nie wymaga przeprowadzania prac termomodernizacyjnych. Kolejny – budynek wielomieszkaniowy przy ul. Ks. Jana Rudnickiego 1, składający się z 4 mieszkań – wybudowany został w latach 70-ych i jego stan nie jest zadowalający. Źródła ciepła w przedmiotowym budynku stanowią piece kaflowe i kocioł grzewczy. Budynek wymaga podjęcia prac termomodernizacyjnych – co prawda są tam nowe okna i drzwi (liczące mniej niż 10 lat), ale nie posiada on ocieplonych ścian zewnętrznych ani stropodachu. W dyspozycji gminy znajdują się także 3 mieszkania w budynkach usytuowanych przy ul. Plac Wolności 4, 6 oraz 8 i wybudowanych w latach 70-ych. Do ogrzewania przedmiotowych budynków mieszkańcy wykorzystują piece kaflowe. Budynki wymagają podjęcia prac termomodernizacyjnych w szerokim zakresie (wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, ocieplenia ścian i stropodachu).

Stan wyposażenia budynku Gimnazjum i Szkoły Podstawowej w Komarówce Podlaskiej w rozwiązaniu techniczne umożliwiające efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska, należy ocenić jako bardzo dobry. W 2015 roku w przedmiotowym budynku w ramach projektu²¹ uruchomiona

²⁰ Na podstawie: „Planu Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015-2020”

²¹ Projekt pn. „Czysta energia w Powiecie Radzyńskim” współfinansowanego ze środków RPO WL na lata 2007-2013

został kotłownia kontenerowa na biomasę – pellet - wytwarzająca ciepło dla potrzeb centralnego ogrzewania i ciepłej wody użytkowej. Budynek pochodzi z lat 60-ych i nie wymaga podjęcia prac termomodernizacyjnych.

Zdjęcie 2 Budynek Szkoły Podstawowej i Gimnazjum w Komarówce Podlaskiej

Źródło: „Strategia Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015-2020”

Kotłownia na pellet została zainstalowana również w budynku remizy OSP w Komarówce Podlaskiej (budynek z 1999 roku, nie wymagający podjęcia prac termomodernizacyjnych). Wśród budynków, których stan został oceniony pozytywnie znajdują się także: Dom Kultury przy ul. Staszica 6 (nowy budynek z 2011 roku, wyposażony w kocioł na ekogroszek, w pełni ztermomodernizowany), budynek GOPS i placówki opiekuńczo-wychowawczej przy ul. I Armii Wojska Polskiego 13 (budynek z lat 70-ych ale stosunkowo nowy kocioł na ekogroszek i w pełni ztermomodernizowany). Wiele do życzenia pozostawia natomiast system pozyskiwania energii cieplnej w budynkach Liceum Ogólnokształcącego i Przedszkola Samorządowego (ul. W. Batki 20), jak również Urzędu Gminy (ul. Krótka 7) w Komarówce Podlaskiej. Pierwszy z nich pochodzi z lat 60-ych i ogrzewany jest za pomocą przestarzałego i nieefektywnego kotła na ekogroszek. W ramach projektu²² dla potrzeb budynku zainstalowano kolektory słoneczne do przygotowywania ciepłej wody użytkowej. Drugi z budynków pochodzi z 1972 roku i ogrzewany jest również za pomocą kotła na ekogroszek. Żaden z dwóch budynków nie wymaga przeprowadzenia prac termomodernizacyjnych (mają nowe okna i drzwi oraz docieplone ściany i stropodach), a jednocześnie odpowiadają one za zużycie największej ilości energii cieplnej w sektorze użyteczności publicznej (niemal 40% całkowitej energii konsumowanej przez ten sektor²³).

W zakresie budynków wchodzących w skład Zespołu Szkół Samorządowych w Komarówce Podlaskiej zdiagnozowano także problemy w zakresie stanu technicznego oraz wyposażania.

²² Projekt pn. „Czysta energia w Powiecie Radzyńskim” współfinansowanego ze środków RPO WL na lata 2007-2013

²³ „Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015-2020”

W budynkach niezbędne jest malowanie elewacji, ścian i sufitów, wymiana posadzek, remont istniejącej instalacji elektrycznej oraz wymiana oświetlenia na energooszczędne, wymian przestarzałej instalacji kanalizacyjnej, wymian drzwi wewnętrznych oraz armatury w łazienkach. Konieczne jest także dostosowanie budynków do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Obszar rewitalizacji – sołectwo Komarówka Podlaska - to zarazem obszar skupiający najwięcej obiektów dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy. Znajdują się tutaj zarówno zabytki wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego - zespół kościoła parafialnego pod wezwaniem Najświętszego Serca Jezusowego w Komarówce Podlaskiej, w skład którego wchodzi: kościół, dom ludowy, dawna plebania, dawna organistówka, ogrodzenie kościoła i drzewostan otaczający kościół - A/1372, jak i te, które objęte są gminną ewidencją zabytków (dawna rządcówka przy ul. Staszica 55 z końca XIX w.; dawna szkoła przy ul. Ks. J. Rudnickiego; domy przy ul. 11 Listopada nr 4, 6, 10, 14, 16 z początku XX w; cmentarz rzymsko-katolicki z początku XX w.; cmentarz żydowski z XIX w.). Stanowi to ogromny potencjał dla kompleksowej rewitalizacji. Stan substancji zabytkowej jest bardzo zróżnicowany. Część zabytków została poddana mniej lub bardziej kompleksowym pracom remontowym. Natomiast część z nich (m.in. obiekty parafii pod wezwaniem Najświętszego Serca Jezusowego) wymagają podjęcia głębokiej i kompleksowej interwencji. Wszystkie te nieruchomości należą do instytucji wyznaniowych, państwowych lub samorządowych – tj. podmiotów, które mają potencjał, aby sięgać po środki finansowe na przeprowadzenie pełnego zakresu prac renowacyjnych.

REKOMENDACJE

- 1. Mając na względzie zarówno jakość życia lokalnej społeczności obszaru rewitalizacji, jak i atrakcyjność terenu dla potencjalnych mieszkańców, należy kontynuować inicjatywy w zakresie rozbudowy i ulepszania istniejącej infrastruktury technicznej.**
- 2. W celu podniesienia atrakcyjności turystycznej obszaru niezbędne jest podjęcie działań w zakresie ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego.**

1.2.3.5 POTENCJAŁY OBSZARU REWITALIZACJI

Ostatnia część diagnozy koncentruje się na potencjałach obszaru rewitalizacji - zasobów i możliwości, które mogą przyczynić się do rozwiązywania wskazanych problemów. Analiza dotyczy przede wszystkim potencjałów lokalnych (umiejscowionych w granicach obszaru), jednakże w niektórych przypadkach o potencjale obszaru decydują także instytucje czy zjawiska ogólnogminne.

Poniżej zaprezentowano w sposób syntetyczny wyniki przeprowadzonej, w zakresie potencjałów obszaru rewitalizacji, analizy:

- ✓ **KADRY INSTYTUCJI PUBLICZNYCH** – Bez wątpienia niezwykle istotnym potencjałem gminy jest doświadczone kadra Urzędu Gminy oraz gminnych jednostek organizacyjnych (m.in. GOPS, pałcówek oświatowych). Pracownicy posiadają wieloletnie doświadczenie zarówno w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych (krajowych i zagranicznych), jak i realizacji szerokiego wachlarza przedsięwzięć (projektów i programów) służących przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu mieszkańców.
 - ✓ **KAPITAŁ SPOŁECZNY I LUDZKI** – Obszar rewitalizacji zamieszkiwany jest przez coraz większą liczbę osób starszych, co będzie miało wpływ na konieczność jego dostosowania do ich potrzeb. Z drugiej strony grupa ta stanowi o rozwoju nowych usług i funkcji, które mogą nadać nowe impulsy rozwojowe całej gminie.
 - ✓ **INSTYTUCJE I OBIEKTY PUBLICZNE** – W obszarze rewitalizacji umiejscowione są kluczowe w skali całej gminy instytucje i obiekty publiczne (m.in. placówki oświatowe, UG, GOPS, świetlica środowiskowa). I jako takie stanowią one centra życia społecznego. W ich ramach niebagatelne znaczenie pełnią ośrodki wsparcia, które rozszerzają ofertę pomocy społecznej poza standardowy zakres.
 - ✓ **AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKA** – Obszar rewitalizacji jest już obecnie obszarem dużej aktywności obywatelskiej - wzięto pod uwagę ilość organizacji pozarządowych, które pełną ważną funkcję w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego i aktywizowaniu jednostek na rzecz społeczności. Potencjał ten jest już na tym etapie zauważalny i będzie stanowił punkt wyjścia do planowania dalszych działań w obszarze. Gmina posiada duże doświadczenie w prowadzeniu spółdzielni socjalnych.
 - ✓ **POTENCJAŁ KULTUROWY I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO** – Kapitał ten to w przypadku obszaru rewitalizacji w szczególności zasób chronionego dziedzictwa kulturowego, a także kapitał tkwiący w mieszkańcach obszaru. Komarówka Podlaska cieszy się bogatą historią (sięgającą XVII-XVIII wieku), która pozostawiła nie tylko zabytki materialne (opisane w rozdziale dotyczącym sfery technicznej), ale również szerokie dziedzictwo niematerialne zachowane w zwyczajach, kulturze i przekazach mieszkańców obszaru. W miejscowości Komarówka Podlaska odbywają się corocznie imprezy kulturalne lokalne i ponadlokalne (m.in. „Spotkania z Piosenką Ludową” czy „Motopiknik” – ogólnopolski zlot kierowców i wielbicieli jednoślądów) zaciągające rokrocznie coraz większą liczbę uczestników. Do rozwoju oraz pełnego wykorzystania tego potencjału konieczne jest wzmocnienie roli dziedzictwa w budowaniu spójności społecznej oraz wzmocnienie znaczenia kultury w rozwoju społeczno-gospodarczym.
- Mówiąc o potencjałach kulturowych i dziedzictwa kulturowego, dających szansę na wyprowadzenie obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysu oraz rozwój tegoż obszaru, nie sposób nie wspomnieć o ogromnym potencjale obszaru zdegradowanego – sołectwa Kolembrody. Na terenie sołectwa znajduje się, wpisany do rejestru zabytków województwa lubelskiego, zespół kościoła parafialnego pod wezwaniem Nawiedzenia NMP, w skład którego wchodzi: kościół, dzwonnica oraz otaczający drzewostan (A/1105). Kościół wybudowano w latach 30-tych XX wieku. Zabytkowa dzwonnica z końca XVIII w.

jest pozostałością po dawnym zespole cerkwi unickiej i została przebudowana pod koniec XIX w. Świątynia nosi zaszczytne miano sanktuarium, ponieważ znajduje się tu cudowny obraz Matki Bożej Kolembrodzkiej²⁴ z dzieckiem na rękach, ikona bizantyjska średniej wielkości, malowana temprą na drewnie.

Zdjęcie 3 Kościół p.w. Nawiedzenia NMP oraz w Kolembrodach oraz Obraz Matki Bożej Kolembrodziej – ikona bizantyjska

Źródło: <http://www.komarowkapodlaska.pl/> oraz <http://mojaparafia.eu>

Niezaprzeczalnym potencjałem sołectwa Kolebrody są prężnie działające organizacje społeczne (Koło Gospodyń Wiejskich i Zespół Śpiewaczy „Kwiaty Polne”) oraz organizowane corocznie ponadlokalne imprezy cykliczne – „Regionalny Kiermasz Sztuki Ludowej” skupiający twórców ludowych z całego regionu oraz odbywający się w sanktuarium „Ponadpowiatowy Przegląd Pieśni Maryjnej”. Infrastrukturę kultury na terenie obszaru zdegradowanego tworzy również Gminna Izba Regionalna Izba, która powstała w 2003 r. w drewnianym budynku starej szkoły z końca XIX w., zwanego Popówką. Przy odrestaurowaniu budynku pracowali mieszkańcy, tj. członkinie Koła Gospodyń Wiejskich z przewodniczącą na czele, pracownicy obsługi szkoły, wiejscy stolarze, rodzice, młodzież, dzieci, nauczyciele i dyrektor szkoły. Zgromadzono tam, dzięki uprzejmości mieszkańców wsi i gminy, przeróżne pamiątki dokumentujące historię kultury i rzemiosła regionu. Wśród eksponatów znajdują się narzędzia oraz sprzęt kuchenny i gospodarczy, którego się już nie używa. Przedstawiona jest historia powstania tkaniny lnianej: od siemienia lnianego do ubrania, koszuli. Jednocześnie stan przedmiotowego budynku pozostawia wielu do życzenia.

- ✓ **POTENCJAŁ NATURALNY I TURYSTYCZNO-REKREACYJNY** – Gmina Komarówka Podlaska należy do gmin o dużym bogactwie walorów przyrodniczo-krajobrazowych i czystym środowisku naturalnym. Głównym atutem mogącym przyciągnąć w okolice Komarówki Podlaskiej jest możliwość obcowania w krajobrazie praktycznie nieskażonym,

²⁴ Kult Matki Bożej Kolembrodzkiej w Jej łaskami słynącym obrazie sięga XVII wieku. Według podań ustnych w 1679 roku król Polski Jan III Sobieski polując w tutejszych borach oddalił się od swego rycerstwa i zablądził. Modląc się gorąco do Matki Najświętszej, ujrzał w zaroślach jasną postać, a w niej rozpoznał samą Maryję. Drogę powrotną wskazała mu Matka Boża, chroniąc Go od śmierci z wyczerpania i od dzikich zwierząt. W nocy, którą spędził w pobliskich Łomazach, królowi przyśniła się Matka Boża mówiąca, aby zbudował kościół w miejscu objawienia. Król wznosił i uposażył kościół w Kolembrodach oraz ofiarował swój obozowy obraz Matki Bożej, przed którym modlił się w czasie wyprawy wiedeńskiej. Umieszczono Go w głównym ołtarzu.

bardzo czystym ekologicznie. Charakterystyczną cechą gminy jest „krajobraz otwarty” odznaczający się naturalnym szerokim widnokrzem. Jest to krajobraz kulturowy, złożony z wielkich otwartych wnętr, przecinanych systemami kanałów wodnych, uformowany przez człowieka z naturalnych głównie elementów stanowiących zasoby przyrody. Jako wybrane elementy kształtujące krajobraz należy wymienić: osiedla typu wiejskiego, rozłogi pól, wodę, zasoby zabytkowe i szpalery drzew wzdłuż dróg w krajobrazie otwartym. Ta cecha krajobrazu stanowi o największych wartościach możliwych do wykorzystania dla aktywizacji turystycznej gminy. W związku z tym niezbędne jest wykorzystanie walorów przyrodniczych i krajobrazowych gminy na cele rozwoju obszaru rewitalizacji jako centrum obsługi ruchu turystycznego.

- ✓ **POTENCJAŁ AKTYWNOŚCI GOSPODARCZEJ** – potencjał ten to działające w obszarze podmioty gospodarcze, szczególnie mikroprzedsiębiorstwa. Bardzo istotne jest dotychczasowe nabyte doświadczenie rynkowe oraz gotowość do podejmowania ryzyka. To elementy kapitału ludzkiego, które najtrudniej byłoby wytworzyć od zera.